

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

---

Obdobje zbiranja podatkov:

1. 10.–1. 12. 2017

Populacija:

Občani občine Tolmin

Naročnik:

Občina Tolmin

Vodja projekta:

Prof. dr. Matej Makarovič

Metoda izvedbe:

Telefonska anketa
Fokusne skupine
Individualni intervjuji
Kompilacija sekundarnih virov

Zbiranje podatkov:

prof. dr. Matej Makarovič
doc. dr. Tea Golob
Študenti FUDŠ pri predmetu Raziskovalni P
Parsifal SC d.o.o.

Priprava poročila:

prof. dr. Matej Makarovič
doc. dr. Tea Golob
doc. dr. Jana Suklan
prof. dr. Matevž Tomšič

Vsebina

1	UVOD	9
2	VLOGA FESTIVALOV V SODOBNI DRUŽBI IN VPLIV NA LOKALNO OKOLJE – SPLOŠEN PREGLED ...	10
3	RAZISKAVA JAVNEGA MNENJA O ODNOSU LOKALNEGA PREBIVALSTVA DO FESTIVALKEGA TURIZMA V OBČINI TOLMIN	16
3.1	Anketa	16
3.1.1	Metodološki pristop	16
3.1.2	Demografske statistike	18
3.1.3	Stališča o učinkih festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin	21
3.1.4	Moteči dejavniki festivalskega turizma v Tolminu	45
3.1.5	Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu	47
3.2	Fokusne skupine.....	53
3.2.1	Metodološki pristop	53
3.2.2	Kratek povzetek ugotovitev.....	56
3.2.3	Poglobljena analiza pogovorov.....	58
3.3	Sklepne ugotovitve	81
4	ANALIZA EKONOMSKIH UČINKOV FESTIVALOV NA OBČINO TOLMIN.....	84
4.1	Izhodišča in metodologija	84
4.2	Kvantitativna analiza ekonomskih učinkov	85
4.2.1	Neposredni finančni učinki festivalov na javni sektor	89
4.2.2	Obseg festivalov in gibanja v lokalnem gospodarstvu.....	91
4.2.3	Primer Tolminskih korit	96
4.3	Kvalitativne ocene in percepcije ekonomskih učinkov	96
4.4	Sklepne ugotovitve	99

5	ANALIZA OKOLJSKE OBREMNITVE FESTIVALSKEGA IN ŠIRŠEGA VPLIVNEGA OBMOČJA OKOLICE TOLMINA	100
5.1	Problematika hrupa	101
5.2	Podatki o stanju Soče	101
5.3	Podatki o zbiranju odpadkov	102
5.4	Ugotovitve na podlagi intervjujev	105
5.5	Sklepne ugotovitve	109
6	SKLEPNE MISLI IN PRIPOROČILA.....	109
7	BIBLIOGRAFIJA.....	113
8	PRILOGE.....	116
8.1	Anketni vprašalnik.....	116
8.2	Izhodiščna vprašanja z intervjuje s ponudniki storitev, vezanih na festivale	121
8.3	Izhodiščna vprašanja za fokusne skupine	123

Kazalo slik

Slika 1: Starost	18
Slika 2: Izobrazba	19
Slika 3: Naselja občine Tolmin	20
Slika 4: Učinki festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin, deleži in povprečje	21
Slika 5: Učinki festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin, primerjava povprečji naselij	22
Slika 6: Učinki festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin, križanje z demografskimi spremenljivkami	23
Slika 7: Strinjanje s trditvami, deleži	24
Slika 8: Občinske oblasti so naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov, primerjava deležev naselij	25
Slika 9: Občinske oblasti so naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov, križanje z demografskimi spremenljivkami	26
Slika 10: Prostor, na katerem se lahko festivali odvijajo, bi bilo treba bistveno omejiti, primerjava deležev naselij	27
Slika 11: Prostor, na katerem se lahko festivali odvijajo, bi bilo treba bistveno omejiti, križanje z demografskimi spremenljivkami	28
Slika 12: Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče, primerjava deležev naselij	29
Slika 13: Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče, križanje z demografskimi spremenljivkami	30
Slika 14: Občani Tolmina bi morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov, primerjava deležev naselij.....	31
Slika 15: Občani Tolmina bi morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov, križanje z demografskimi spremenljivkami.....	32
Slika 16: Dogajanje pozno v noč, deleži.....	33
Slika 17: Dogajanje pozno v noč, primerjava deležev naselij	34
Slika 18: Dogajanje pozno v noč, križanje z demografskimi spremenljivkami	35
Slika 19: Učinki festivalskega turizma v Tolminu danes, deleži	36
Slika 20: Učinki festivalskega turizma v Tolminu danes, primerjava deležev naselij	37

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 21: Učinki festivalskega turizma v Tolminu danes, križanje z demografskimi spremenljivkami.....	38
Slika 22: Odnos do festivalskega turizma v Tolminu, deleži.....	39
Slika 23: Odnos do festivalskega turizma v Tolminu, primerjava deležev naselij	40
Slika 24: Odnos do festivalskega turizma v Tolminu, križanje z demografskimi spremenljivkami.....	41
Slika 25: Količina festivalov v Tolminu v prihodnje, deleži	42
Slika 26: Količina festivalov v Tolminu v prihodnje, primerjava deležev naselij	43
Slika 27: Količina festivalov v Tolminu v prihodnje, križanje z demografskimi spremenljivkami.....	44
Slika 28: Moteči dejavniki festivalskega turizma v Tolminu, število navedb.....	45
Slika 29: Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, deleži	47
Slika 30: Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, primerjava deležev naselij...	48
Slika 31: Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, križanje z demografskimi spremenljivkami	49
Slika 32: Oblika sodelovanja v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, deleži	50
Slika 33: Oblika sodelovanja v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, primerjava deležev naselij	51
Slika 34: Oblika sodelovanja v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, križanje z demografskimi spremenljivkami	52
Slika 35: Oseben odnos	59
Slika 36: Kulturna dediščina	62
Slika 37: Naravna dediščina.....	63
Slika 38: Prihodnost – vloga občine.....	64
Slika 39: OSEBEN ODNOS – prikaz ključnih pojmov in povezav med njimi	67
Slika 40: Odnos – kulturna dediščina	69
Slika 41: Odnos – občinska raven	71
Slika 42: Odnos – naravna dediščina	72
Slika 43: odnos – vloga občine v prihodnosti	74
Slika 44: osebni odnos do festivalov	75
Slika 45: Naravna dediščina.....	77
Slika 46: Kulturna dediščina	78
Slika 47: Prihodnost - vloga občine	79
Slika 48: Gibanja števila nočitev po posameznih festivalih	85

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 49: Nočitve v okviru festivalov na Posočju in nočitve v okviru celotnega turizma v občini Tolmin	87
Slika 50: Odstotek rasti obsega turističnih nočitev v obdobju 2012 do 2016 glede na Kobarid in glede na Slovenijo	88
Slika 51: Obračunana turistična taksa za obiskovalce festivalov na Sotočju in skupno obračunana turistična taksa v EUR	90
Slika 52: Prihodki Komunale Tolmin, javnega podjetja, d.o.o. neposredno z naslova festivalov v EUR	90
Slika 53: Okvirni neto dohodek občine Tolmin in njenega javnega podjetja Komunala Tolmin javno podjetje d.o.o. neposredno z naslova festivalov za obdobje 2013-2016.....	91
Slika 54: Gibanje sredstev in kapitala v celotnem gospodarstvu in v gostinstvu v občini Tolmin.....	92
Slika 55: Gibanje prihodkov in dobičkov/poslovnih izidov v celotnem gospodarstvu in v gostinstvu v občini Tolmin	94
Slika 56: Gibanje števila delovnih mest v celotnem gospodarstvu in v gostinstvu v občini Tolmin.....	95
Slika 57: Povezava med festivali, gospodarskimi učinki in asociativnimi pojmi.....	97
Slika 58: Prisotnost fekalij v Soči na Sotočju	102
Slika 59: Odstotki mešanih odpadkov v skupno zbranih odpadkih v vrhu turistične sezone in v letnem povprečju.....	103
Slika 60: Deleži mešanih komunalnih odpadkov in odpadki na obračunano nočitev po festivalih v letu 2017.....	104
Slika 61: Absolutna prostornina zbranih odpadkov po festivalih v letu 2017	105
Slika 62: Povezava med festivali in okoljskimi učinki in asociativnimi pojmi	106
Slika 63: Pogovor s predstavnikom Komunale	108

1 UVOD

Podatki v poročilu se nanašajo na raziskovalno delo, ki zaobjema različne vidike in učinke festivalskega dogajanja na občino Tolmin. Delo je potekalo od oktobra 2017 do decembra 2017. Sestavni deli raziskave, ki so hkrati tudi vsebinska podpoglavja poročila, so naslednji:

1. Raziskava javnega mnenja o odnosu lokalnega prebivalstva do festivalskega turizma v občini Tolmin. Pri tem je bila uporabljena komplementarnost kvantitativnih in kvalitativnih raziskovalnih pristopov, ki omogočajo tako ugotovitev splošnih pojmov in povezav ter posploševanje na celotno preučevano populacijo, kot tudi bolj detajlno razumevanje in interpretativni pristop k preučevanim pojmom. Za potrebe raziskave je bila najprej izvedena telefonska anketa na realiziranem naključnem reprezentativnem vzorcu 410 enot. Podatki so bili kvantitativno analizirani na podlagi statističnih metod. Na podlagi anketnih podatkov smo prepoznali tri različne skupine prebivalstva v smislu odnosa do ključnih festivalskih učinkov in s primernim vzorcem izvedli tri ločene skupinske intervjuje oziroma fokusne skupine. Kvalitativno raziskavo smo dopolnili tudi z individualnimi intervjuji s posameznimi občani, ki imajo aktivno vlogo v vsaj določenem delu festivalskega dogajanja. Respondenti so bili izbrani v sodelovanju z občino Tolmin in po principu vzorčenja »snežne kepe«.

2. Analiza ekonomskih učinkov festivalov na občino Tolmin. Pri tem je bila uporabljena metoda kompilacije sekundarnega gradiva, predvsem ustrezne dokumentacije vezane na občinska gradiva, druga gradiva pravne in finančne narave in obstoječe analize na to tematiko. Gradivo smo zbrali s pomočjo občine in pa tudi preko pogovorov z različnimi akterji v lokalnem okolju, kot na primer Komunalno podjetje, zavod za varstvo naravne dediščine, Lokalna turistična organizacija, Krajevna skupnost, Upravna enota, Agrarna skupnost in nekateri ostali sodelujoči v festivalskem dogajanju.

3. Analiza okoljske obremenitve festivalskega in širšega vplivnega območja okolice Tolmina. Tudi pri tem vsebinskem delu je bila uporabljena metoda kompilacije sekundarnega gradiva, informacije pa smo črpali tudi iz intervjujev z izbranimi akterji v lokalnem okolju.

2 VLOGA FESTIVALOV V SODOBNI DRUŽBI IN VPLIV NA LOKALNO OKOLJE – SPLOŠEN PREGLED

Občina Tolmin ima že več kot dve desetletji dolgo tradicijo festivalov. Začetek festivalov lahko datiramo že v leto 1998, ko je bil v organizacije lokalne mladine iz KUD Karmakoma, organiziran Kreativni Tabor Sajeta. Omenjeni festival ima še danes pomembno vlogo v očeh lokalnih prebivalcev. Prelomno točko v mednarodni festivalski ponudbi pa najdemo v letu 2000, ko je bil organiziran prvi mednarodno odmevni festival, in sicer Soča Reggae Sunsplash, kasneje Riversplash. Kot je opazil že Kozorog (2012), in kot omenjajo tudi nekateri prebivalci občine, je z omenjenim festivalom na sotočju rek Tolminke in Soče nastalo festivalsko prizorišče. Leta 2004 se je festivalu pridružil Metal Camp, ki je v očeh in srcih domačinov prevzel posebno vlogo. Odnos Tolmincev do festivalov je bil skozi celotno obdobje večinoma pozitiven in so bili festivalom zelo naklonjeni, čeprav pri tem velja upoštevati, da mnenja že od samega začetka niso bila povsem homogena (Kozorog 2012). So bili pa slednji, po pričevanju domačinov, (glej Kozorog 2012) v manjšini in se niso zavedali vseh pomembnih vidikov festivalov, ki jih prinašajo v lokalno okolje. Pozitivni vidiki so se od samega vznika festivalskega dogajanja nanašali na določene gospodarske vidike, predvsem pa so Tolmin postavljali na zemljevid sveta (Kozorog 2012), kar še danes domačini radi poudarjajo.

Festivali kot družbeni dogodki, kjer se ljudje zbirajo, družijo in preživljajo prosti čas, postajajo vedno bolj pomembni v povezavi s turizmom in industrijo zabave. Njihovo število je eksponentno naraslo v zadnjih nekaj desetletjih. Tematski fokus festivalov je v vsebinskem smislu zelo raznolik. Večina jih je povezanih s kulturo, bodisi da gre za njene 'materialne' vidike, denimo predstavitev posameznih vrst hrano prehranskih artiklov ali prikaz posameznih obrti; ali pa razne performativne kulturno-umetniške prakse (glasba, ples itd.). Pri festivalih gre lahko za ohranjanje tradicionalnih običajev ali za (post)moderne kulturno-družbene prakse. Lahko so izraz specifik določenega lokalnega okolja ali širših, lahko celo globalnih tendenc. Obstajajo festivali, ki so namenjeni elitni, tj. izbrani publiki (denimo veliki filmski festivali v Cannesu, Benetkah, Berlinu ...); pa tudi takšni, ki so namenjeni splošnemu ljudskemu rajanju.

Povezanost med festivali in turizmom je vzajemna. Turizem namreč na eni strani mnogim skupnostim omogoča, da oživijo in/ali predrugačijo svojo festivalsko kulturo, medtem kot na drugi strani nekatere skupnosti 'izumljajo' festivale zato, da bi z izboljšanjem ponudbe pritegnile dodatne turiste (Picard in

Robinson 2006). V dobi globalizacije, katere ena glavnih značilnosti je intenziviranje interakcij med posamezniki iz različnih delov sveta, je turizem doživel silovit razmah. Obiskovanje tujih dežel prakticirajo ljudje z različnimi preferencami, ki jih v to vodijo različni nagibi. In prav festivali s svojimi raznoraznimi vsebinami lahko zapolnijo različne turistične niše. Festivali imajo lahko pomembno vlogo pri trženju določenih destinacij (McClinchey 2008; Selberg 2006). Nekateri periferni kraji in regije vidijo festivale kot sredstvo povečanje lastne prepoznavnosti kot relevantne turistične destinacije in s tem za razvojni preboj, ki naj bi prinesel povečanje blaginje lokalnega prebivalstva.

Učinki festivalov so različni: ekonomski, socialni, kulturni, okoljski, v končni konsekvenci pa lahko tudi politični: uspešna izvedba določenega festivala se lahko oblastnikom, pod katerih pokroviteljstvom je do tega dogodka prišlo, pozitivno obrestuje na volitvah (predvsem se to odraža na lokalni ravni), medtem ko jih neuspeh pri tem lahko stane volilnih glasov. Učinki festivalom so namreč lahko bodisi pozitivni bodisi negativni. Med pozitivnimi učinki se običajno izpostavlja njihov pomen za razvoj turizma in s tem gospodarsko rast – to velja še posebej v tistih okoljih, kjer obstaja široko soglasje o tem, da je turizem pomembno, če že ne ključno gibalno razvoja lokalne skupnosti (to ugotavlja Miha Kozorog za Tolmin). Medtem pa se med negativnimi učinki festivalskih aktivnosti najpogosteje navaja prekomerno obremenjevanje okolja, saj odpadki, ki jih sproducira veliko število ljudi, ki se ob določenem času nahaja na istem mestu, lahko privedejo do večje okoljske onesnaženosti; poleg tega so tu še drugi vidiki onesnaževanja, denimo hrup, ki je prisoten predvsem na glasbenih dogodkih. Seveda pa so učinki festivalov na naravno in družbeno okolje v končni fazi odvisni predvsem od pristopa organizatorjev ter od učinkovitosti pri opravljanju njihovega posla.

Nekateri vidijo rešitev v trajnostnem turizmu (Weaver 2006, Hughes et al. 2015). Gre za tip turizma, ki mora prežemati vse elemente turistične industrije, tako v smislu optimalnega izkoristka naravnih virov, spoštovanja socio-kulturne avtentičnosti gostiteljskih skupnosti, zagotavljanja dolgoročnih koristi vseh deležnikov in vzdrževanja visoke stopnje zadovoljstva turistov s pridobljeno izkušnjo (tako trajnostni turizem opredeljuje *World Tourism Organisation*, agencija Združenih narodov, ki se ukvarja s promocijo odgovornega, trajnostnega in univerzalno dostopnega turizma). Za doseganje teh ciljev so odgovorni vsi relevantni deležniki v turistični dejavnosti, ki morajo vzpostaviti partnerski odnos ter delovati na vzajemen in komplementaren način.

Zaradi vedno večje družbene relevantnosti festivalov tudi narašča zanimanje zanje s strani raziskovalcev iz akademske sfere, tj. sociologov, antropologov, etnologov, ekonomistov, ekologov in

drugih. Pri tem se raziskovanje praviloma osredotoča na posamezne določene tipe festivalov, na njihove deležnike in na njihov raznotere učinke. Večina raziskav je izvedenih v obliki posameznih študij primera. Nekatere raziskave uporabljajo kvantitativni metodološki pristop, denimo ekonometrično analizo, drugi pa kvalitativni pristop, denimo izvedbo intervjujev z predstavniki relevantnih deležnikom.

Tako se študije ukvarjajo z analizo ekonomskih učnikov festivalov, denimo jazz festivalov v Umbriji (Bracalente et. al. 2011) ali Cape Townu (Saayman in Rossouw 2010), festivalov tradicionalnih običajev v Arizoni (Scott in Chhabra 2017) ali Vojvodini (v mestu Sombor in Apatin) (Blešić et al. 2014). Druge analizirajo razne socio-kulturne vidike, denimo socialne vrednote, ki jih utelešajo festivali (Quinn 2005); socialni kapital, ki ga generirajo (Stevenson 2016); kulturne pomene, ki jih vsebujejo; (Crespi-Vallbona in Richards 2017); ali njihovo vlogo v večkulturnih okoljih (Shaw et al. 2004), tudi v vidika izobraževanja o medkulturnih razlikah (d’Hautesserre 2011). Med negativnimi vidiki so običajno navaja velike obremenitve za okolje, denimo onesnaževanje vode (npr. Obaid et al. 2015), povečanje koncentracije ogljikovega dioksida in ostalih škodljivih snovi v zraku (npr. Camilleri in Vella 2010; Collins et al. 2014; Soni et al. 2017;)) ali prekomerna poraba energije (npr. Taylor 2008).

Večina raziskav ugotavlja, da imajo festivali pretežno pozitivne ekonomske učinke, tj. da prispevajo h gospodarskemu razvoju krajev, ki jih organizirajo. Vendar pa mora za to obstajati ustrezna ponudba storitev, ki jih uporabljajo obiskovalci dogodkov, s strani lokalnih ponudnikov (sicer prihodki odtekajo iz kraja festivala). Poleg tega igra pomembno vlogo razumevanje in podpora, ki jo organizatorji festivalov uživajo s strani (predvsem lokalnih) oblasti. Festivali lahko tudi pripevajo k okrepitvi socialnega kapitala znotraj lokalne skupnosti, s tem, ko se z organizacijo festivalskih aktivnosti krepí zmožnost in pripravljenost na sodelovanje. Festivali pogosto postanejo tudi predmet identifikacije lokalnega prebivalstva, ki jih začnejo percipirati kot 'blagovno znamko', katera je ponesla ime kraja v širni svet; kar krepí lokalni ponos in kohezivnost skupnosti. Seveda pa lahko določene aktivnosti izzovejo odpor v lokalni skupnosti, kar vodi v spore in konflikte ter prispeva k zmanjšanju zaupanja znotraj lokalne skupnosti. Nekateri festivali pa imajo lahko različne pomene in lahko generirajo različne diskurze, kar denimo dokazuje Jelena Gligorijević (2014) na primeru znanega srbskega glasbenega festivala Guća, ki v simbolnem smislu v določeni meri deli srbsko javnost.

Vendar so precej redke tiste študije, ki na celovit način obravnavajo dolgoročne razvojne učinke določenega tipa festivalov. Primer takšne je knjiga *Music festivals and regional development in Australia* avtorjev Chrisa Gibsona in Johan Connella (2012). V njej avtorja analizirata vpliv glasbenih

festivalov na življenje 'običajnih' krajev podeželske Avstralije. Pri tem izpostavljata povezanost med ekonomskimi in kulturnimi učinki, ter opozarjata na pogosto prepletanje komercialnih in povsem volonterskih aktivnosti. Ekonomski učinku so odvisni od kulturnega potenciala in samoorganizacijskih kapacitet določene lokalitete. Avtorja ugotavljata, da lahko festivali pomembno prispevajo k revitalizaciji lokalnih skupnosti.

Festivali vključujejo različne deležnike, tj. skupine ljudi, ki so vanje na tak ali drugačen način vpletene. Med najpomembnejše skupine deležnikov sodijo: domačini, obiskovalci dogodkov, nastopajoči, organizatorji, ponudniki festivalskih storitev in zunanji investitorji. Največ raziskav se osredotoča na obiskovalce festivalov. Ukvarjajo se z njihovimi motivacijami za obiskovanje dogodkov (npr. Park e tal. 2008), s kvaliteto njihovih festivalskih izkušenj (npr. Kruger et al. 2012) ali vplivom njihovega trošenja na percepcijo dogodkov (npr. Liang et al. 2013). Pri obiskovalcih (predvsem v smislu njihovih motivov) gre za povezanost med njihovimi vrednotami, identiteto in njihovo samopercepcijo (Chiang et al. 2017). Obstaja določen tip vrednot, iz katerega izhaja 'nagnjenost' k obiskovanju festivalski dogodkov, tj. hedonistične vrednote. Seveda se motivi za obiskovanje festivalov razlikujejo, tako kot se sami festivali po svoji vsebini in tematskem fokusu razlikujejo med seboj. Tudi kulturno-umetniški in siceršnji 'okusi' udeležencev festivalov so precej raznoliki. Vseeno lahko vsaj tistim, ki obiskujejo festivale izven lastne države, v pretežni meri pripišemo določeno odprtost in kozmopolitsko usmerjenost. Seveda pa je percepcija obiskovalcev močno odvisna od organizacije samih dogodkov, tj. načrtovanja festivalske izkušnje (glej Axelsen in Swan 2010).

Ko govorimo o festivalih, nikakor ne moremo mimo vloge njihovih pobudnikov. Pogosto tovrstne pobude – vsaj na začetku – niso komercialno motivirane. Tudi komercialno uspešni festivali so bili marsikdaj zasnovani s strani lokalnih entuziastov; takšnih, ki so počeli zato, ker jih je veselilo in ker so s tem želeli prispevati nekaj k dobrobiti svojega kraja. Nekateri so v tozadavnem početju dejansko videli svoje poslanstvo. Pri tem gre pogosto šlo za spoj med zakoreninjenostjo v lokalnem okolju in odprtostjo v svet v smislu sprejemanja globalnih trendov. Govorimo lahko o 'lokalnem kozmopolitstvu', ki pomeni izražanje globalnih principov in vrednot v lokalnih socio-kulturnih kontekstih (van Assche in Teampău 2015). Lokalni kozmopoliti so tako tisti akterji, ki delujejo v vlogi kulturnih posrednikov, ki v lokalna okolja prevajajo kozmopolitsko odprtost, s čemer skušajo preseči omejitve lokalnih tradicij. In organizatorji festivalov, predvsem tistih, ki ponujajo moderne performativne vsebine, pogosto sodijo v to kategorijo.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Raziskave, ki se ukvarjajo s festivali v Sloveniji, so maloštevilne. Med njimi pa velja izpostaviti raziskovalno delo socialnega in kulturnega antropologa Mihe Kozoroga s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ki se loteva preučevanja festivalov kot družbenega fenomena na celovit in inovativen način. V svoji knjigi *Antropologija turistične destinacije v nastajanju* (2009) se ukvarja z značilnosti snovanja in organizacije turističnih aktivnosti na področju občine Tolmin. V svoji analizi se fokusira predvsem na vlogo domačinov oz. lokalne skupnosti. Pri tem zagovarja tezo, da "so domačini vse bolj sami pobudniki turizma, vendar ne zgolj iz ekonomskih, ampak tudi lokalnoidentifikacijskih motivov" (str. 17). V kontekstu razvoja turizma imajo posebej pomembno vlogo festivali. Gre za vrsto popularnoglasbenih festivalov, kot so Soča reggae Riversplash, Kreativni tabor Sajeta, Metal Camp, Soč'n Fest, Punk Rock Holiday in drugi. Le-ti ki predstavljajo jedro za oblikovanje blagovne znamke 'Tolmin'. Pri nastanku festivalov pa so odigrali zelo pomembno vlogo mladinski prostori in kulture, ki po avtorjevem mnenju pomenijo veliko bolj sproščeno turistično okolje, kot to velja za standardizirana in 'disciplinirana' turistična okolja. Njegova druga knjiga, *Festivalski kraji: koncepti, politike in upanje na periferiji* (2013), pomeni razširitev raziskovalnega fokusa v primerjalnem smislu in hkrati izostritev fokusa na festivalsko dejavnost kot način 'produkcije krajev'. Predmet obravnave so festivali v Sloveniji ter njeni bližnji in manj bližnji okolici. Poleg Tolmina (katerega obravnava že v predhodni knjigi) kot pomembni festivalski destinaciji izpostavi Novo mesto in Cerklje ob Kopu kot prizorišči dveh vedno bolj odmevnih jazzovskih festivalov – Jazzinty Novo mesto in Jazz Cerklje ob Kopu. Vsem tem krajem je skupna njihova periferna lokacija. Pri teh so festivali razumljeni kot generator upanja in potencial za premagovanje omejitev, ki izhajajo iz te periferne umeščenosti. Pri tem igrajo zelo pomembno vlogo prej omenjeni 'lokalni kozmopoliti' kot organizatorji teh dogodkov. To je posebej velja za oba jazzovska festivala, saj je to glasbena zvest z izrazito kozmopolitskim, celo elitističnim prizvokom. Na ta način po eni strani v svoj kraj privabijo kozmopolitsko odprtost, na drugi strani pa ime kraja ponesejo v svet in ga umestijo na zemljevid gostiteljev mednarodno relevantnih dogodkov.

Z vlogo omenjenih dveh jazzovskih festivalov, predvsem z vidika vpliva na ekonomsko stanje v krajih gostiteljih, tj. Novem mestu in Cerklju ob Kopu, se ukvarjata tudi Marilena Vecco in Andrej Srakar v študiji, ki je bila objavljena v reviji *European Planning Studies* (2017). Na podlagi statistične analize avtorja ugotavljata pomembne ekonomske učinke teh dogodkov v obeh krajih, ki pa se med posameznimi leti precej razlikujejo – najbolj izraziti so bili v prvih letih obstoja obeh festivalov.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

V akademskem raziskovanju se krepi razumevanje festivalov kot kompleksnega družbenega fenomena, ki ga je treba obravnavati na celovit in večdimenzionalen način. Pogosta je kritika ekonomističnega pristopa, ki upošteva zgolj komercialno dimenzijo festivalskih aktivnosti in meri zgolj njihove finančno-ekonomske učinke. Dejansko so ekonomski, socialni, kulturni in okoljski vidiki močno povezani in prepleteni med seboj, tako kar zadeva motive različnih deležnikov za sodelovanje pri festivalskih aktivnostih kot tudi kar zadeva učinke teh aktivnosti. Seveda pa v nobenem primeru ni mogoče ignorirati specifik lokalnega okolja, ki gosti določen festival, saj le-te močno zaznamujejo njegov značaj.

Kot je razvidno v poročilu, je večina prebivalcev v splošnem še vedno naklonjena festivalom, vendar pa se v primerjavi z prejšnjimi raziskavami (glej Kozorog 2009; 2012; 2013) določeni vidiki benevolentnega sprejemanja festivalske ponudbe krhajo. Pri tem pomembno vlogo igra dejstvo, da se je festivalska ponudba razširila na celotno poletje. Leta 2017, ko je nastalo to poročilo, je bila razporeditev Tolminskega festivalskega poletja naslednja:

- Soča Outdoor Festival: 30. junij–2. julij
- Kreativni tabor Sajeta: 3.–9. julij
- Halamoye Dance Festival: 14.–16. julij 2017
- Metaldays: 23.–29. julij
- Punk Rock Holiday: 8.–11. avgust
- Overjam: 14.–18. avgust
- MotörCity: 24.–27. Avgust

3 RAZISKAVA JAVNEGA MNENJA O ODNOSU LOKALNEGA PREBIVALSTVA DO FESTIVALSKEGA TURIZMA V OBČINI TOLMIN

3.1 Anketa

3.1.1 Metodološki pristop

Raziskavo merjenja izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma med prebivalci občine je izvedla Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici. Zbiranje podatkov je potekalo s pomočjo anketnega vprašalnika, ki je bil predhodno usklajen z naročnikom, ter dodatno strokovno pregledan in dopolnjen s strani Fakultete za uporabne družbene študije v Novi Gorici. Namen raziskave je bilo raziskati izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma med prebivalci občine Tolmin, kjer se je tekom letošnjega leta odvijalo več festivalskih prireditev, ki so pritegnile mnogo obiskovalcev.

Pričujoča raziskava je kvantitativnega tipa, zbiranje podatkov je temeljilo na telefonskem anketiranju prek stacionarnih in mobilnih telefonov, ki je avtomatizirano po načelih CATI (Computer Aided Telephone Interviews). Anketiranje prek telefona izvajajo usposobljeni anketarji. Vzorčna baza je izbrana po metodi slučajnega vzorčenja iz elektronske različice telefonskega imenika. Zaradi trenda prehajanja na mobilno telefonijo, ki je v Sloveniji prisoten že nekaj let, ter zaradi boljše reprezentativnosti pridobljenega vzorca, ki je po podatkih Statističnega Urada RS bližji dejanskim populacijskim parametrom, smo v vzorec zajeli tako fiksne kot tudi mobilne telefonske številke v razmerju 30 : 70. Z izbrano metodo omogočamo takojšen uvoz podatkov v programsko orodje za statistično obdelavo podatkov preko aplikacije.

Ciljno populacijo predstavljajo polnoletni prebivalci Slovenije. Kot enota opazovanja se upošteva posameznik. Kot vzorčni okvir je bil uporabljen Telefonski imenik prebivalcev Slovenije.

Klicanih je bilo 2312 telefonskih števil (celotna baza ima 492 870 telefonskih števil), odziv je bil torej 17,7 %, realiziran je bil vzorec velikosti 410 enot. Telefonska raziskava se je izvajala od 4. 10. 2017 do 10. 10. 2017.

Zbrani podatki, pridobljeni s pomočjo telefonskega anketiranja, so bili najprej prečiščeni, baza je bila korigirana z metodo poststratifikacije, kjer se je vzorec uskladilo z znanimi podatki o celotni populaciji

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

po spolu in starosti. Na osnovi korekcije je sedaj možno sklepanje iz vzorca na populacijo. Nadaljnji korak je predstavljala izvedba univariatnih statističnih analiz. Pripravljen je bil pregled frekvenčnih porazdelitev in opisnih statistik.

Zaradi nesorazmerij med strukturo telefonskih naročnikov in strukturo realiziranega vzorca na eni strani ter dejansko strukturo slovenske populacije na drugi strani, je realizirani vzorec naknadno poststratificiran oziroma obtežen po metodi »grabljenja« (raking), tako da se zagotovi usklajenost demografske strukture vzorca po spolu, izobrazbi in starosti in tipu naselja glede na registrski popis prebivalstva iz leta 2017. Teža posamičnih enot (anketirancev), ki po tej metodi presega ocenjeno mejno vrednost, se zmanjša. Vsi rezultati, predstavljeni v poročilu, tako pri demografskih kot pri vsebinskih statistikah, so že izraz obtežitve po opisani metodi.

Vzorec je konstruiran tako, da ga lahko jemljemo kot reprezentativnega za celotno proučevano populacijo in omogoča statistično zanesljivo sklepanje na tej podlagi.

Vse povprečne vrednosti v poročilu so izračunane na podlagi 5-stopenjske merske lestvice, brez upoštevanja neopredeljenih anketirancev.

Za primerjavo razlik v povprečju med dvema skupinama smo uporabili t-test za neodvisna vzorca, ki ga uporabimo za preverjanje domnev o povprečnih vrednostih spremenljivk na populaciji. S t-testom za neodvisna vzorca preverjamo, ali je povprečna vrednost spremenljivke v eni skupini enot različna kot v drugi skupini enot (Kropivnik, Kogovšek in Gnidovec 2006, 47). ANOVA (F) ali analiza variance je preizkus, s katerim preverjamo razlike v povprečni vrednosti spremenljivke v treh ali več skupinah (Kropivnik, Kogovšek in Gnidovec 2006, 53). S pomočjo χ^2 preizkusa preverjamo povezanost pri nominalnih in ordinalnih spremenljivkah (Kropivnik, Kogovšek in Gnidovec 2006, 32). Da lahko test izvedemo ima lahko največ 20 % celic teoretično oz. pričakovano frekvenco manjšo od 5, podatki morajo biti neodvisni, nobena celica ne sme imeti pričakovane frekvence manjše od 1 (Field 2009, 692). Ko pogoji za izvedbo tega testa niso izpolnjeni uporabimo Kullbackov $2\hat{I}$ preizkus (»likelihood ratio«), ki je nadomestek χ^2 preizkusa (Field 2009, 690).

V nadaljevanju sledijo podrobnejše analize rezultatov raziskave med splošno javnostjo. Pri analizah smo uporabljali statistični program IBM SPSS 22. Analizirali smo tudi razlike v povprečjih glede na različne demografske značilnosti vzorcev.

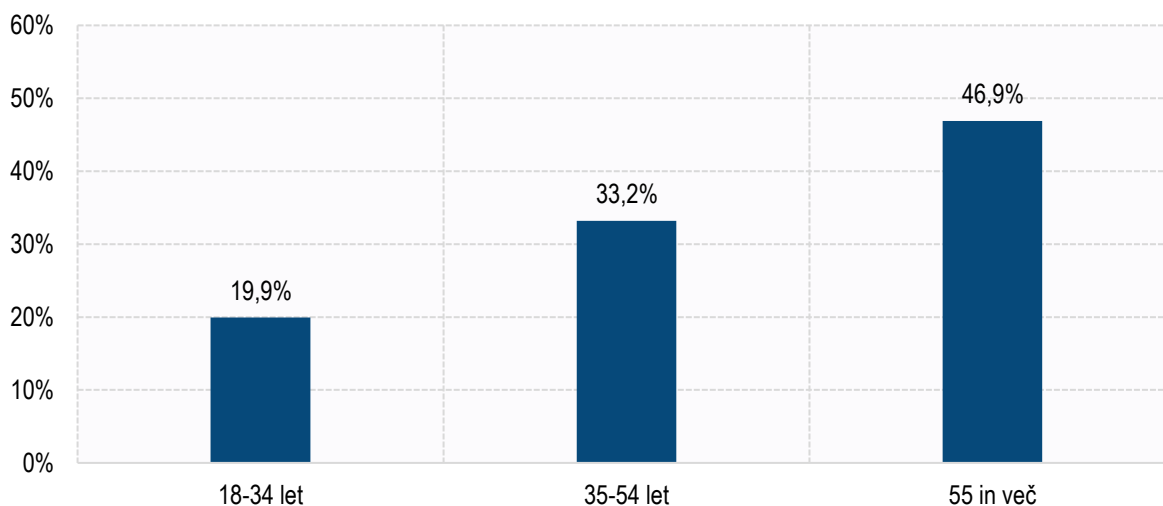

3.1.2 Demografske statistike

V nadaljevanju so predstavljene osnovne demografske statistike obravnavanega vzorca.

V vzorec je bilo zajetih 410 prebivalcev občine Tolmin, od tega 49,9 % žensk.

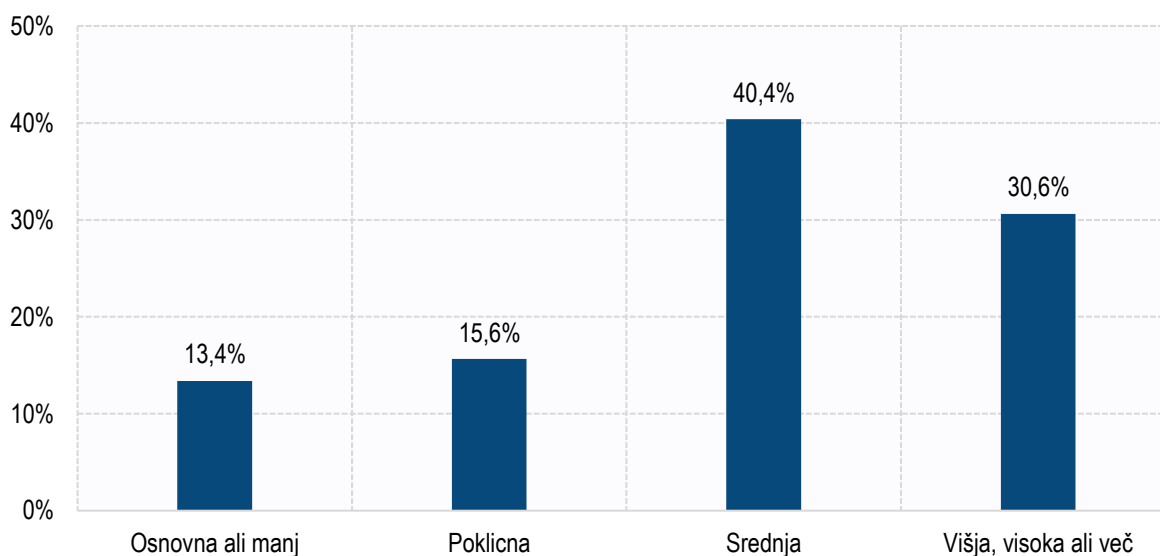
Slika 1: Starost

Povprečna starost posameznikov v vzorcu znaša 51,9 leta, standardni odklon pa je 16,4 leta. Največ anketirancev je iz starostne skupine nad 55 let (46,9 %), sledita starostni skupini od 35 do 54 let (33,2 %) in od 18 do 34 let (19,9 %).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

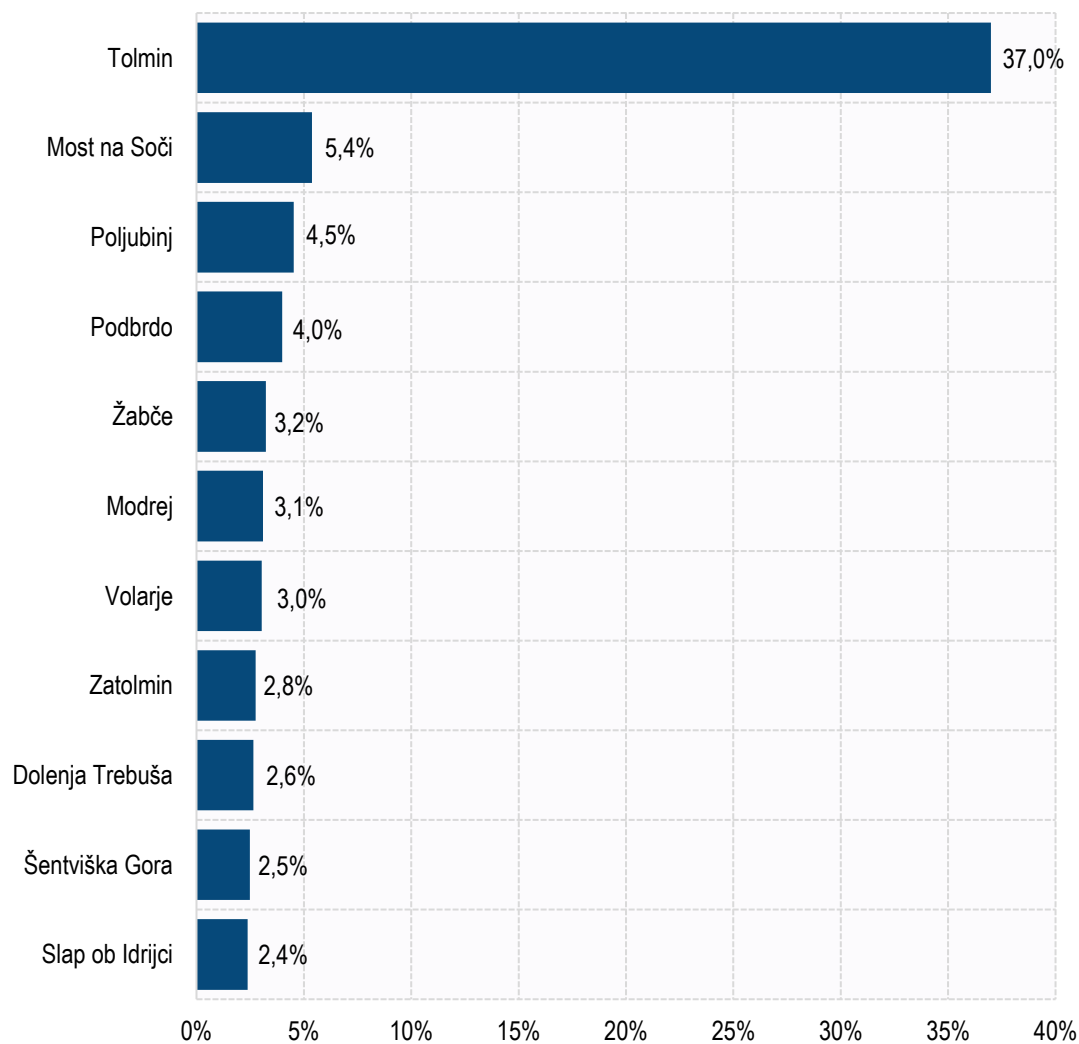
Slika 2: Izobrazba

Največji delež v vzorcu predstavljajo posamezniki z dokončano srednjo stopnjo izobrazbe (40,4 %), sledijo posamezniki z dokončano višjo, visoko šolo ali več (30,6 %), manj sta v vzorcu zastopani poklicna (15,6 %) in osnovnošolska izobrazba ali manj (13,4 %).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

Slika 3: Naselja občine Tolmin

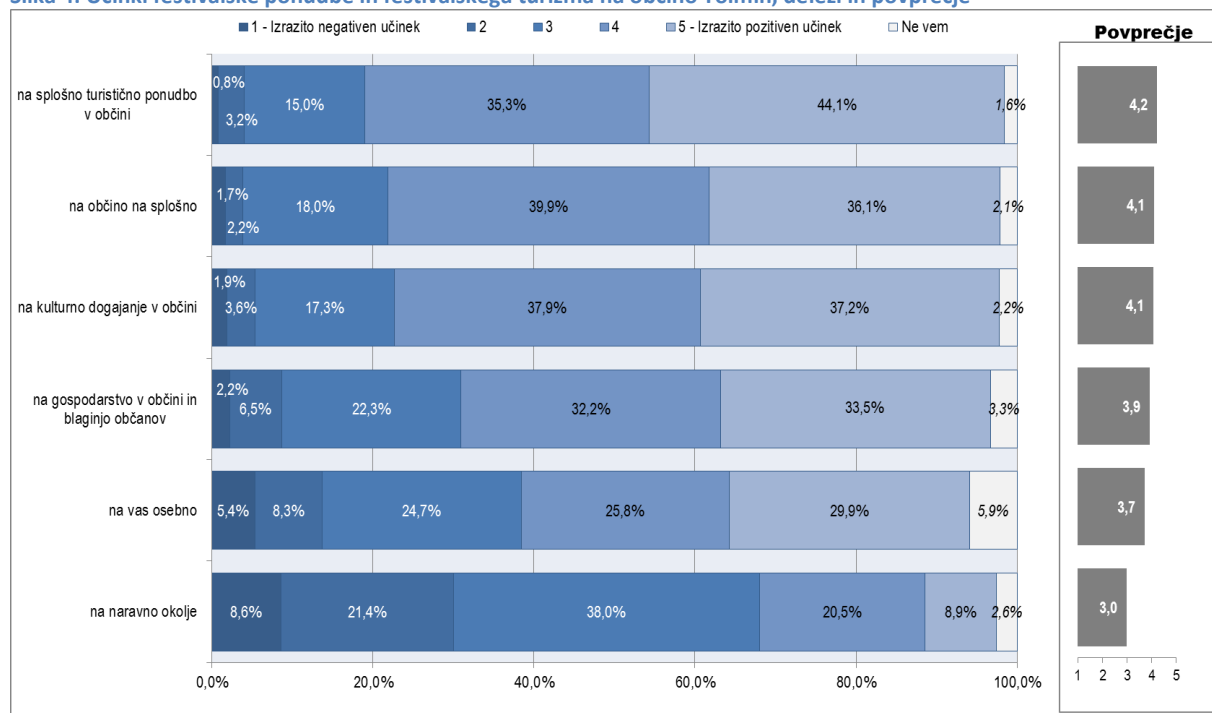

Večino anketirancev smo v vzorec pridobili iz Tolmina (37,0 %), sledi Most na Soči (5,4 %) in Poljubinj (4,5 %), naselij, kjer nam je odgovorilo manj kot 10 ljudi ne prikazujemo.

3.1.3 Stališča o učinkih festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin

Prosimo vas, da različne učinke festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin ocenite z oceno od 1 do 5, tako da 1 pomeni izrazito negativen učinek, 5 pa izrazito pozitiven učinek.

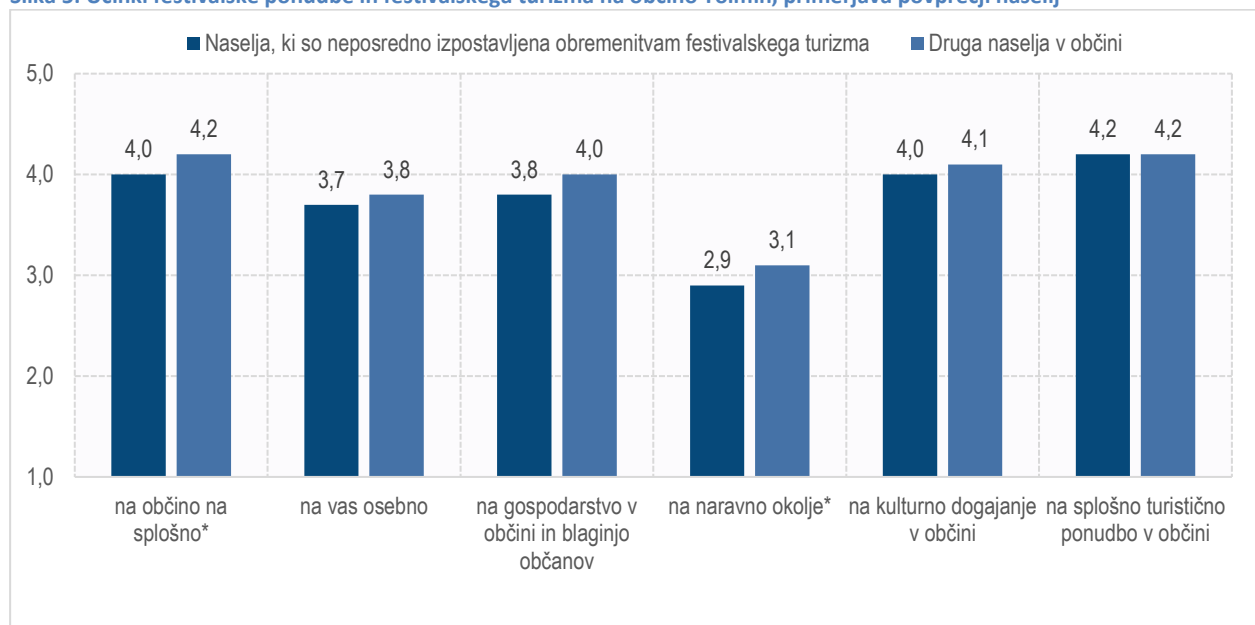
Slika 4: Učinki festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin, deleži in povprečje

Iz Slike 4 je razvidno, da anketiranci učinke festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino v večini vidijo kot pozitivne oziroma kot izjemno pozitivne na vseh omenjenih področjih. Predvsem pozitiven učinek festivalske ponudbe in festivalskega turizma anketiranci opazijo pri splošni turistični ponudbi občine ($M=4,2$), občini na splošno ($M=4,1$) ter na kulturnem dogajanju v občini ($M=4,1$).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

Slika 5: Učinki festivalne ponudbe in festivalnega turizma na občino Tolmin, primerjava povprečji naselij

Slika 5 prikazuje primerjavo povprečij med naselji Občine Tolmin za mnenje o učinkih festivalne ponudbe in festivalnega turizma na občino Tolmin. Statistično značilne razlike se pojavijo pri spremenljivkah o učinkih na občino samo ter na naravno okolje. Ugotovili smo, da anketiranci iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalnega turizma, menijo, da so učinki na omenjenih dveh področjih manj ugodni, kot pa to menijo anketiranci iz drugih naselij v občini.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 6: Učinki festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin, križanje z demografskimi spremenljivkami

		■ Na občino.	■ Na naravno okolje.**	■ Na vas.	■ Na kulturno dogajanje.	■ Na gospodarstvo.	■ Na turistično ponudbo.
Spol	Moški	4,1	3,8	3,9	3,0	4,0	4,2
	Ženska	4,1	3,7	3,9	3,0	4,2	4,2
Starost	18-34 let	4,1	3,8	3,7	2,7	4,0	4,1
	35 - 54 let	4,0	3,6	3,9	2,9	4,1	4,2
	55 in več	4,2	3,7	4,0	3,2	4,1	4,2
Izobrazba	Osnovna ali manj	4,3	3,7	4,1	3,4	4,1	4,2
	Poklicna	4,0	3,7	3,9	3,2	4,1	4,1
	Srednja	4,1	3,8	3,9	3,0	4,0	4,2
	Višja, visoka ali več	4,0	3,5	3,8	2,7	4,2	4,3

* Razlike so statistično značilne po metodi t-test.

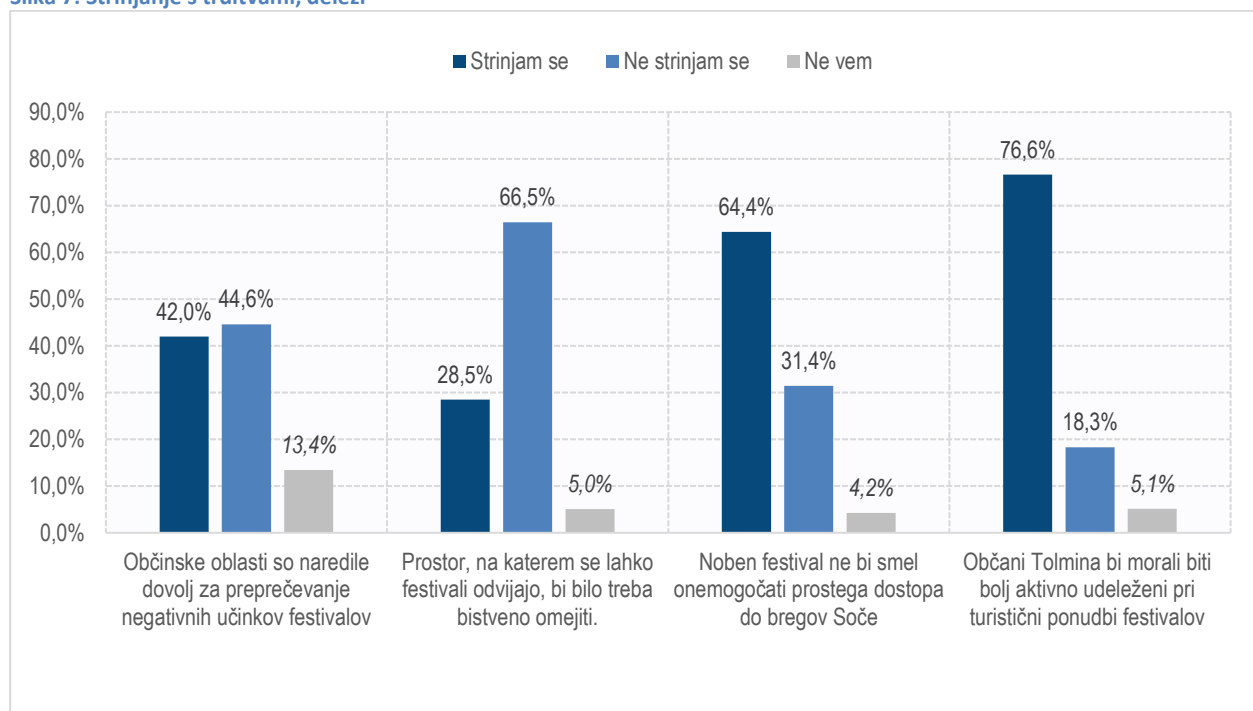
** Razlike so statistično značilne po metodi ANOVA.

Če pogledamo razlike o mnenju o učinkih festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin po demografskih podatkih, lahko vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju o učinku festivalske ponudbe in festivalskega turizma na naravno okolje. Te razlike se pojavljajo pri demografski spremenljivki starost in izobrazba. Starejši anketiranci so manj zaskrbljeni glede učinka festivalske ponudbe in festivalskega turizma na naravno okolje kot mlajši anketiranci. Tako velja tudi za manj izobražene anketirance napram bolj izobraženim anketirancem.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Prebral(a) vam bom nekaj trditev. Za vsako od njih prosim povejte, ali se z njo strinjate ali ne. (Strinja/Ne strinja/spontani odgovor ne vem)

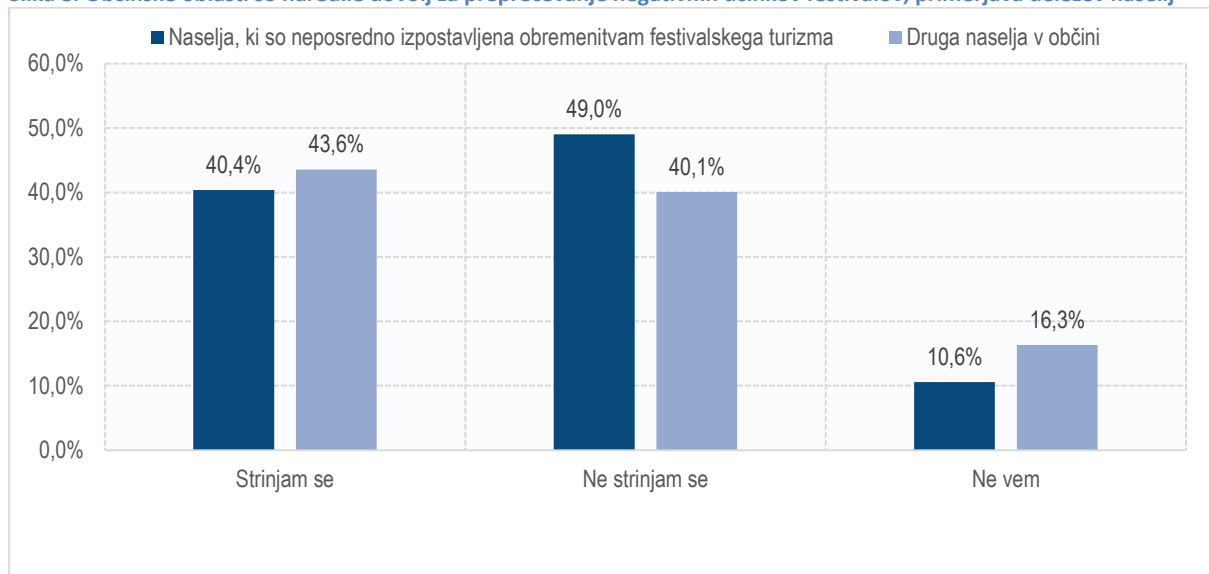
Slika 7: Strinjanje s trditvami, deleži

Iz Slike 7 je razvidno, da imajo anketiranci deljeno mnenje glede angažiranosti občinske oblasti pri preprečevanju negativnih učinkov festivalov, 42,0 % anketirancev se namreč strinja s to trditvijo, 44,6% pa ne. Večina anketirancev (66,5 %) se ne strinja s trditvijo, da bi bilo treba prostor, na katerem se odvijajo festivali, bistveno omejiti. Večina se tudi strinja s trditvama, da »Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče« (64,4 %) in da bi »Občani Tolmina morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov« (76,6 % anketirancev).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

Slika 8: Občinske oblasti so naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov, primerjava deležev naselij

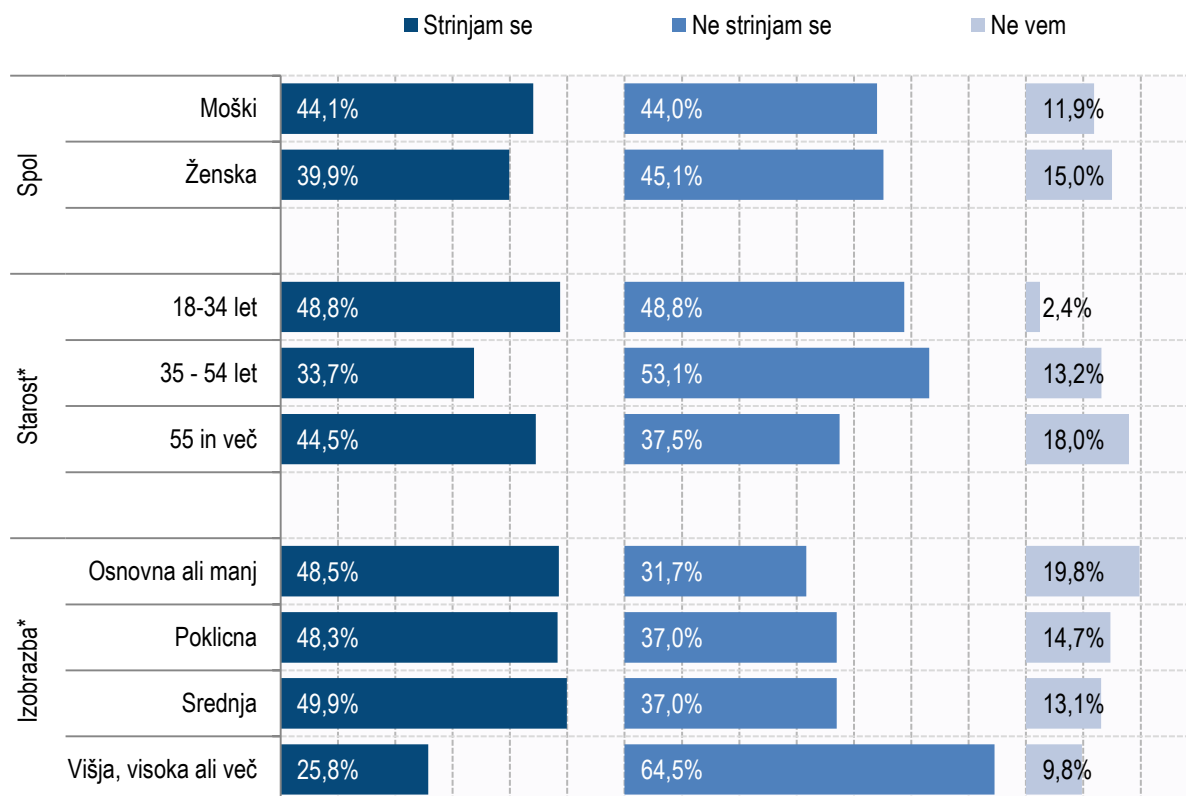

Pri trditvi »Občinske oblasti so naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov« nismo ugotovili statistično značilnih razlik med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalnega turizma, ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Mnenja glede te trditve so deljena, okoli 40 % anketirancev se s to trditvijo ne strinja, 40 % pa se strinja. Ostali glede tega nimajo mnenja.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 9: Občinske oblasti so naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov, križanje z demografskimi spremenljivkami

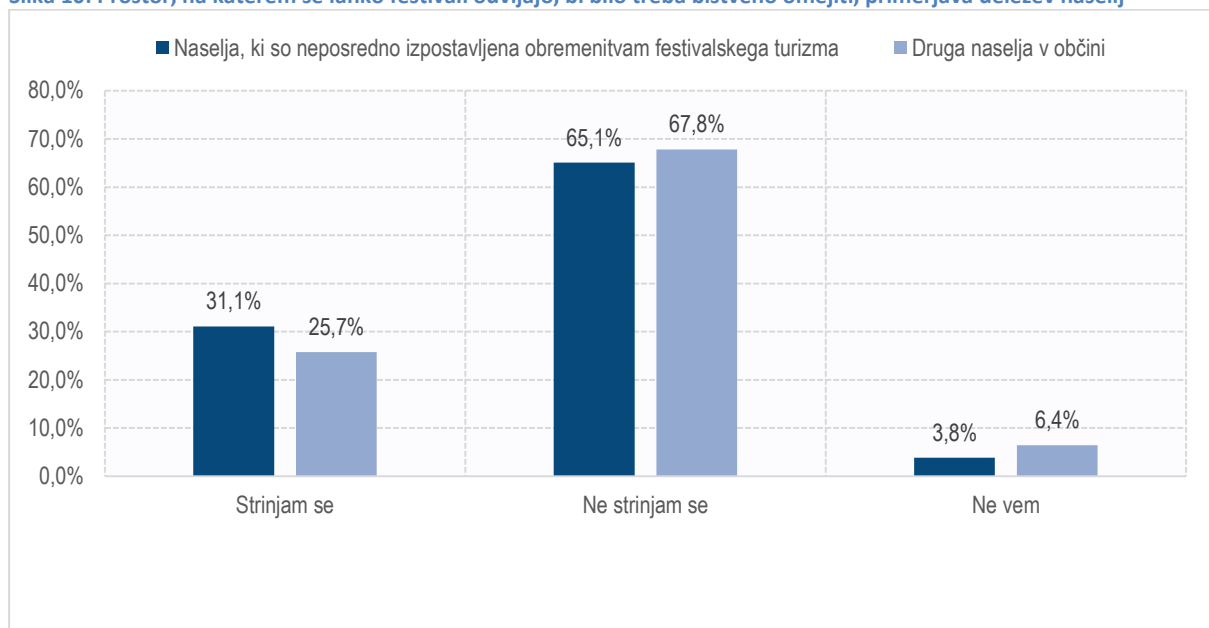
* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{\imath}$ preizkus.

Če pogledamo razlike o mnenju o tem, ali so občinske oblasti naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov po demografskih podatkih, lahko vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju pri demografski spremenljivki starost in izobrazba. Anketiranci stari med 35 in 54 let se manj strinjajo s to trditvijo kot starejši in mlajši od njih. Višje izobraženi se statistično značilno manj strinjajo z mnenjem, da so občinske oblasti naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov kot manj izobraženi.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

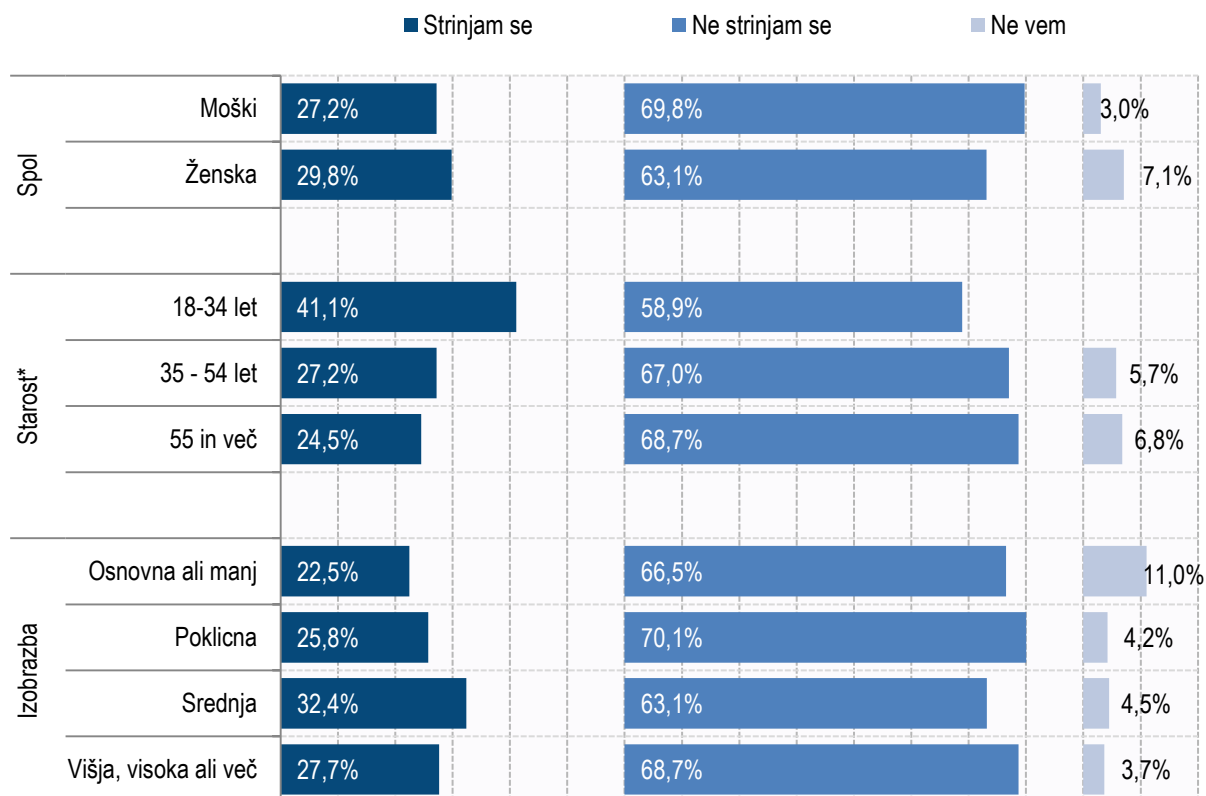
Slika 10: Prostor, na katerem se lahko festivali odvijajo, bi bilo treba bistveno omejiti, primerjava deležev naselij

Pri trditvi »Prostor, na katerem se lahko festivali odvijajo, bi bilo treba bistveno omejiti« nismo ugotovili statistično značilnih razlik med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalnega turizma ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Oboji se večinoma s to trditvijo ne strinjajo (65,1 % in 67,8 %).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 11: Prostor, na katerem se lahko festivali odvijajo, bi bilo treba bistveno omejiti, križanje z demografskimi spremenljivkami

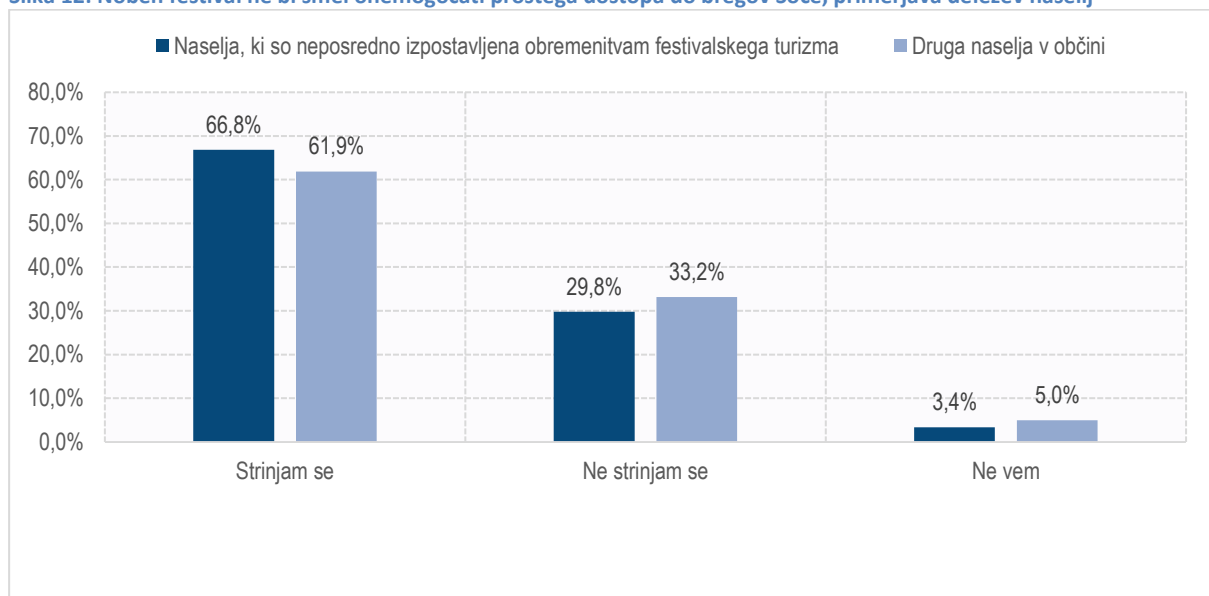
* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{\imath}$ preizkus.

Če pogledamo razlike pri trditvi »Prostor, na katerem se lahko festivali odvijajo, bi bilo treba bistveno omejiti« po demografskih podatkih, lahko vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju pri demografski spremenljivki starost. Mlajši anketiranci (od 18 do 34 let) se bolj strinjajo s to trditvijo kot starejši anketiranci.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

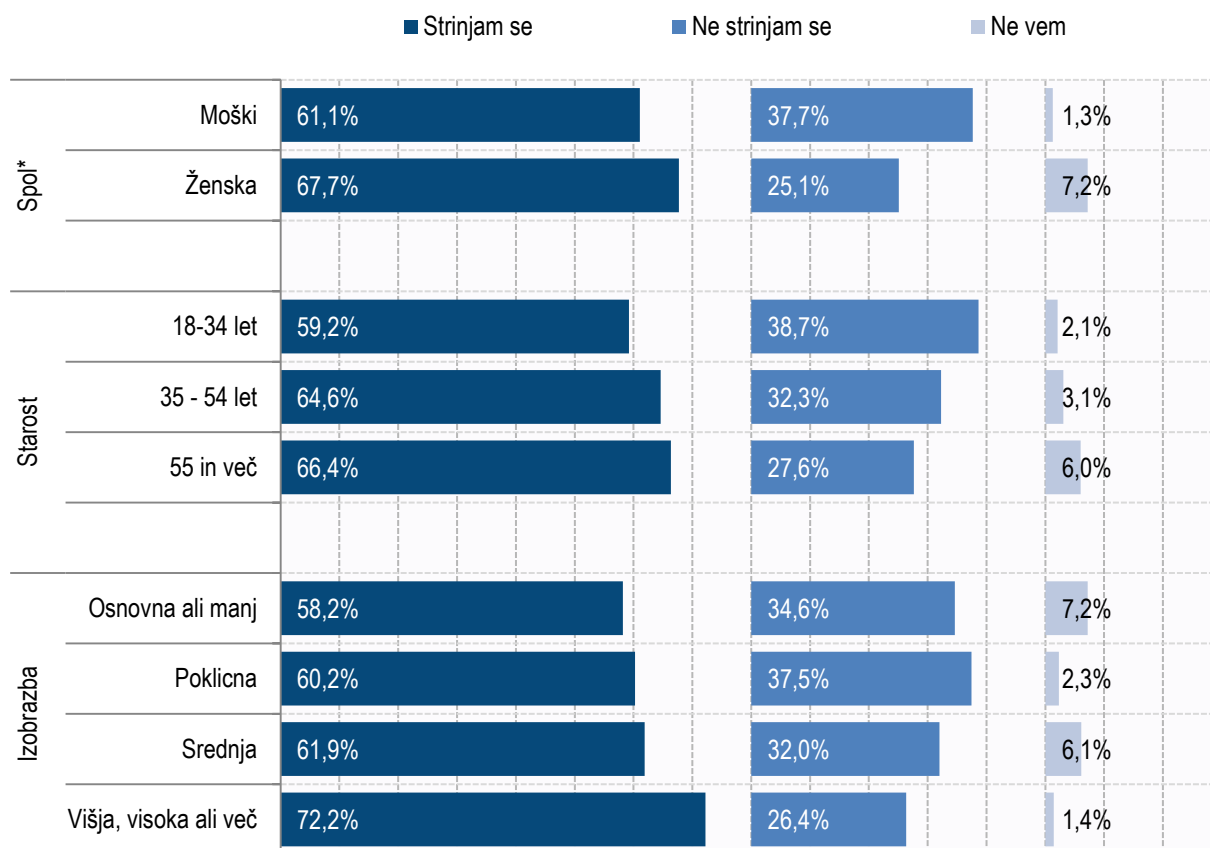
Slika 12: Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče, primerjava deležev naselij

Pri trditvi »Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče« nismo ugotovili statistično značilnih razlik med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalskega turizma ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Oboji se večinoma s to trditvijo strinjajo (66,8 % in 61,9 %).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 13: Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče, križanje z demografskimi spremenljivkami

* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{I}$ preizkus.

Če pogledamo razlike pri trditvi »Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče« po demografskih podatkih, lahko vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju pri demografski spremenljivki spol. Moški se s to trditvijo manj strinjajo kot ženske.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

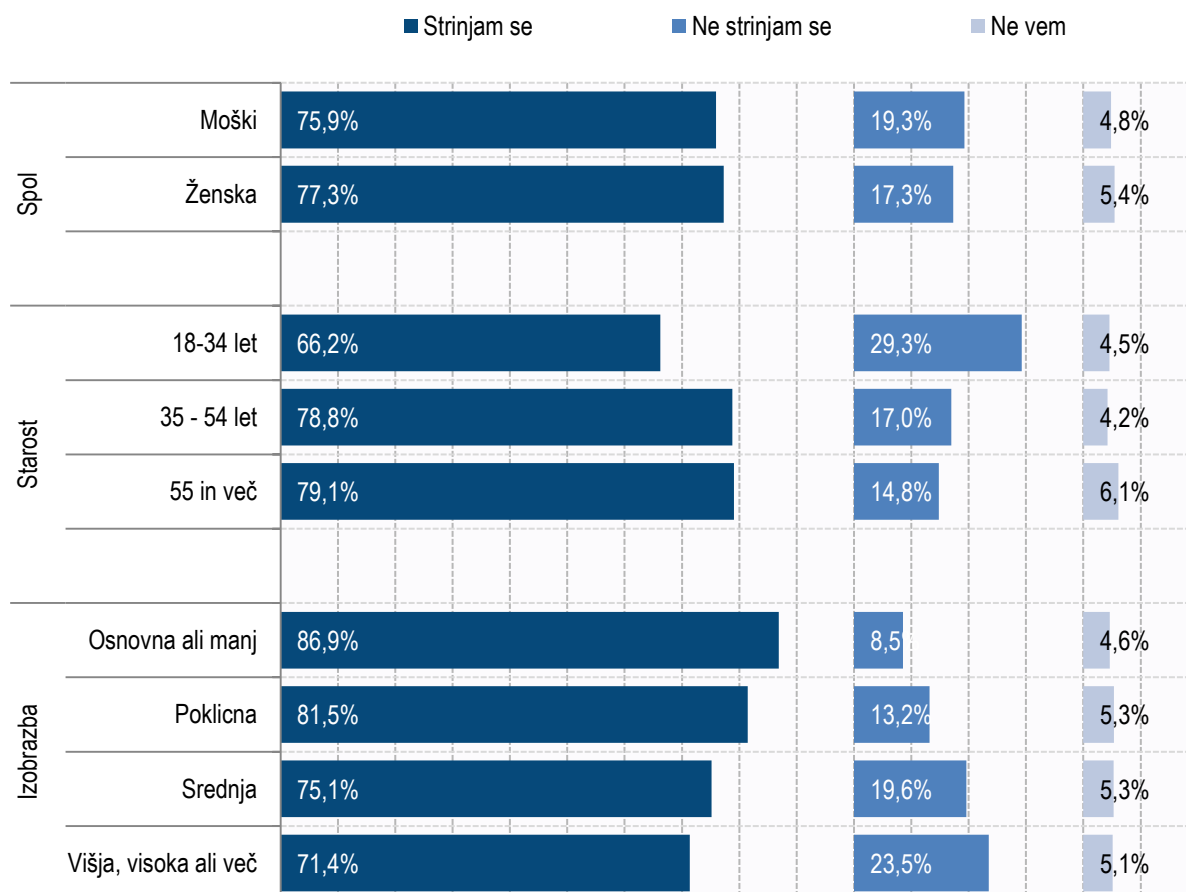
Slika 14: Občani Tolmina bi morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov, primerjava deležev naselij

Pri trditvi »Občani Tolmina bi morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov« nismo ugotovili statistično značilnih razlik med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalskega turizma ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Oboji se večinoma s to trditvijo strinjajo (72,1 % in 81,1 %).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 15: Občani Tolmina bi morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov, križanje z demografskimi spremenljivkami

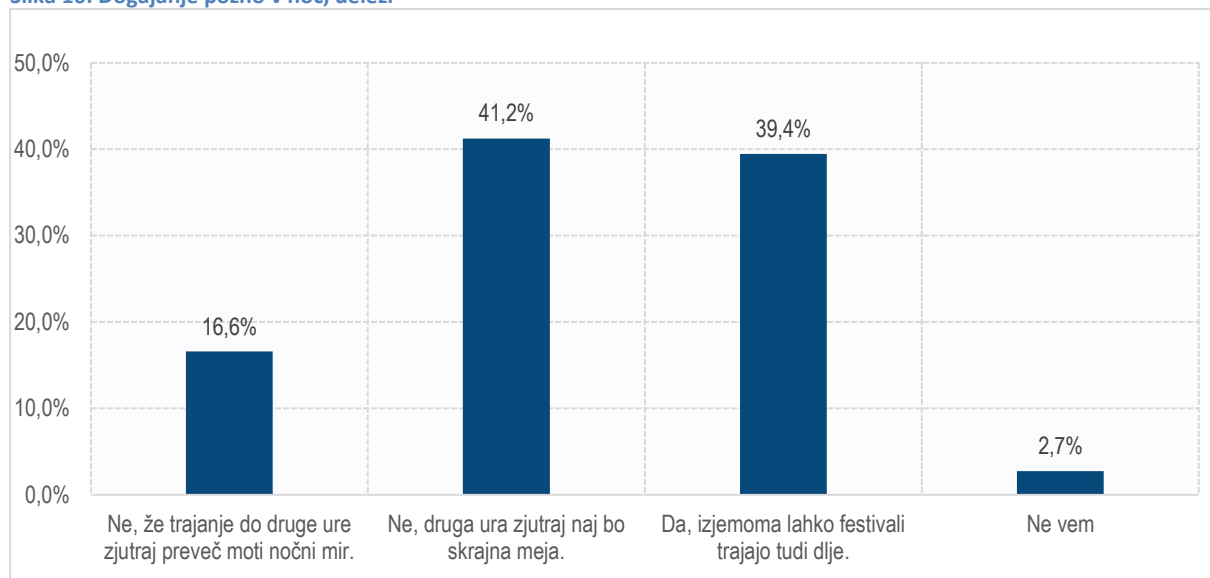
* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2¹ preizkus.

Če pogledamo razlike pri trditvi »Občani Tolmina bi morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov« po demografskih podatkih, lahko vidimo, da ne obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju po demografskih spremenljivkah.

Ali bi bilo primerno izjemoma dovoliti festivalsko dogajanje tudi po drugi uri zjutraj?

Slika 16: Dogajanje pozno v noč, deleži

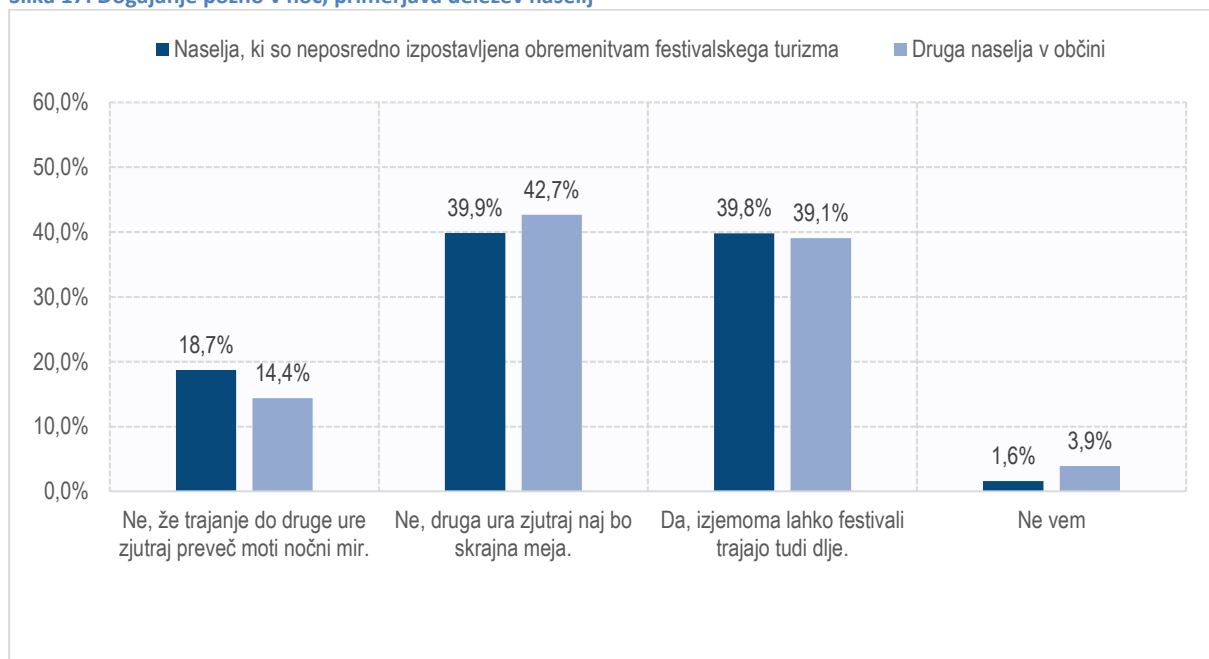

Iz Slike 16 lahko razberemo, da večina anketirancev (41,2 %) meni, da naj bo druga ura zjutraj skrajna meja za dogajanje festivalov, 39,4 % pa jih je mnenja, da bi izjemoma festivali lahko trajali tudi dlje, medtem ko se jih 16,6 % strinja s trditvijo, da že trajanje do druge ure zjutraj preveč moti nočni mir.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

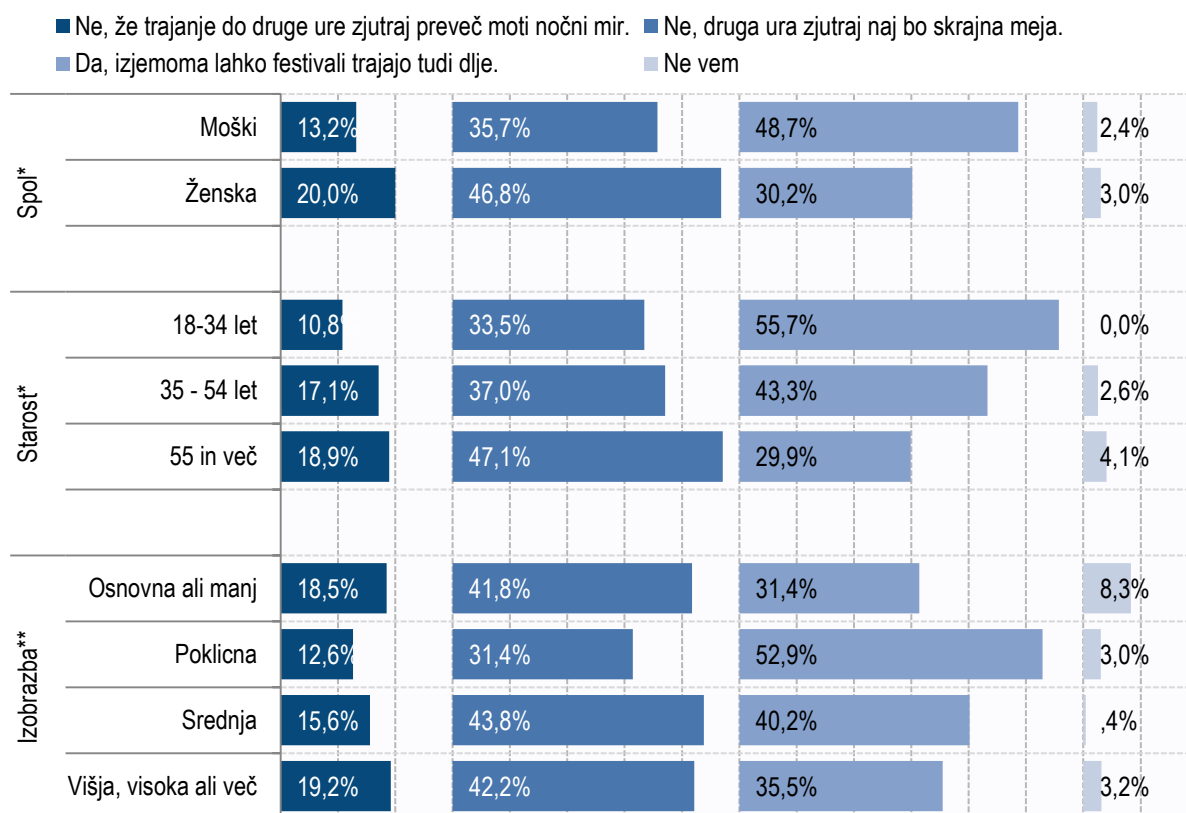
Slika 17: Dogajanje pozno v noč, primerjava deležev naselij

Pri trditvi »Dogajanje pozno v noč« nismo ugotovili statistično značilnih razlik med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalnega turizma ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Oboji v večini menijo (okoli 40 % za vsako izmed trditev), da naj bo druga ura skrajna meja za dogajanje festivalov ter, da bi izjemoma festivali lahko trajali tudi dlje se večinoma s to trditvijo strinjajo.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 18: Dogajanje pozno v noč, križanje z demografskimi spremenljivkami

* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

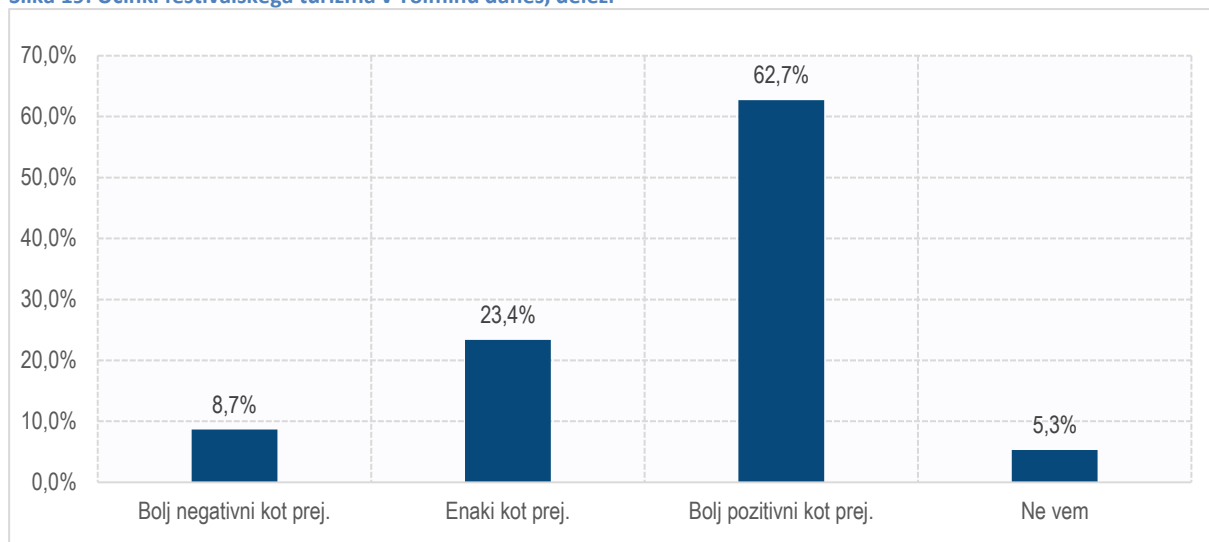
** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2Î preizkus.

Če pogledamo razlike pri trditvi »Dogajanje pozno v noč« po demografskih podatkih, lahko vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju po vseh treh demografskih spremenljivkah (spol, starost in izobrazba). Ženske menijo, da se mora festivalno dogajanje končati prej, kot to menijo moški anketiranci. Mlajši anketiranci menijo, da bi moralo festivalno dogajanje potekati dlje kot starejši anketiranci. Anketiranci s poklicno izobrazbo bi želeli, da festivalno dogajanje poteka dlje, kot anketiranci drugih izobrazbenih skupin.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

So učinki festivalskega turizma v Tolminu danes...

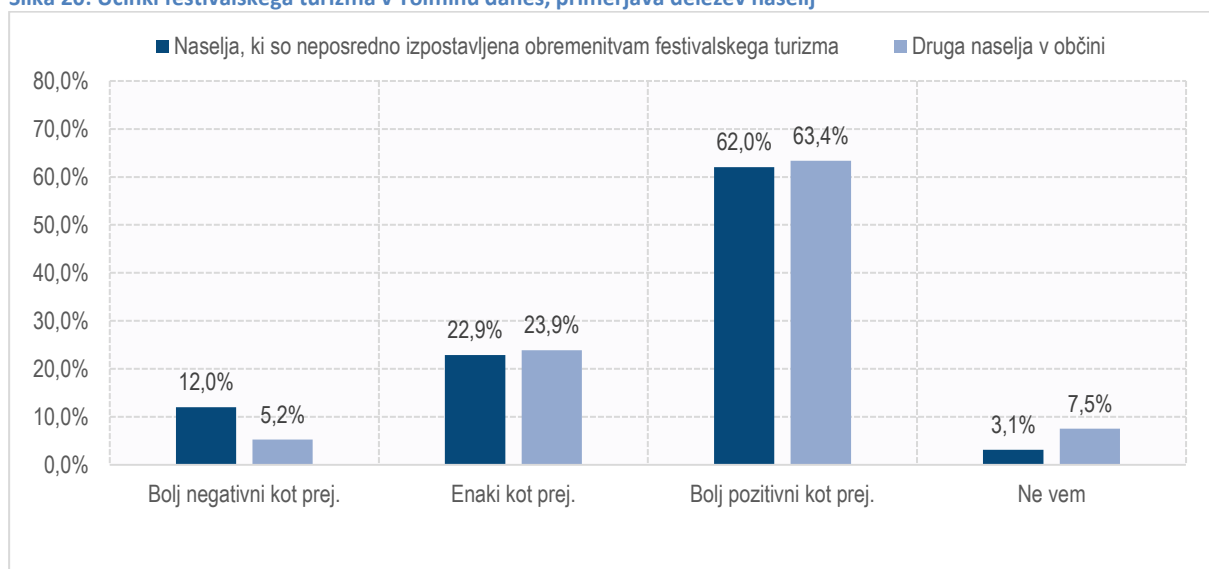
Slika 19: Učinki festivalskega turizma v Tolminu danes, deleži

Anketiranci (62,7%) v glavnem menijo, da so učinki festivalskega turizma v Tolminu danes bolj pozitivni kot so bili v preteklosti, 23,4% meni, da so učinki tega turizma enaki kot so bili prej, 8,7% jih meni, da so učinki bolj negativni kot prej in 5,3% anketirancev ne ve, kakšni so učinki danes v primerjavi z preteklostjo.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

Slika 20: Učinki festivalnega turizma v Tolminu danes, primerjava deležev naselij

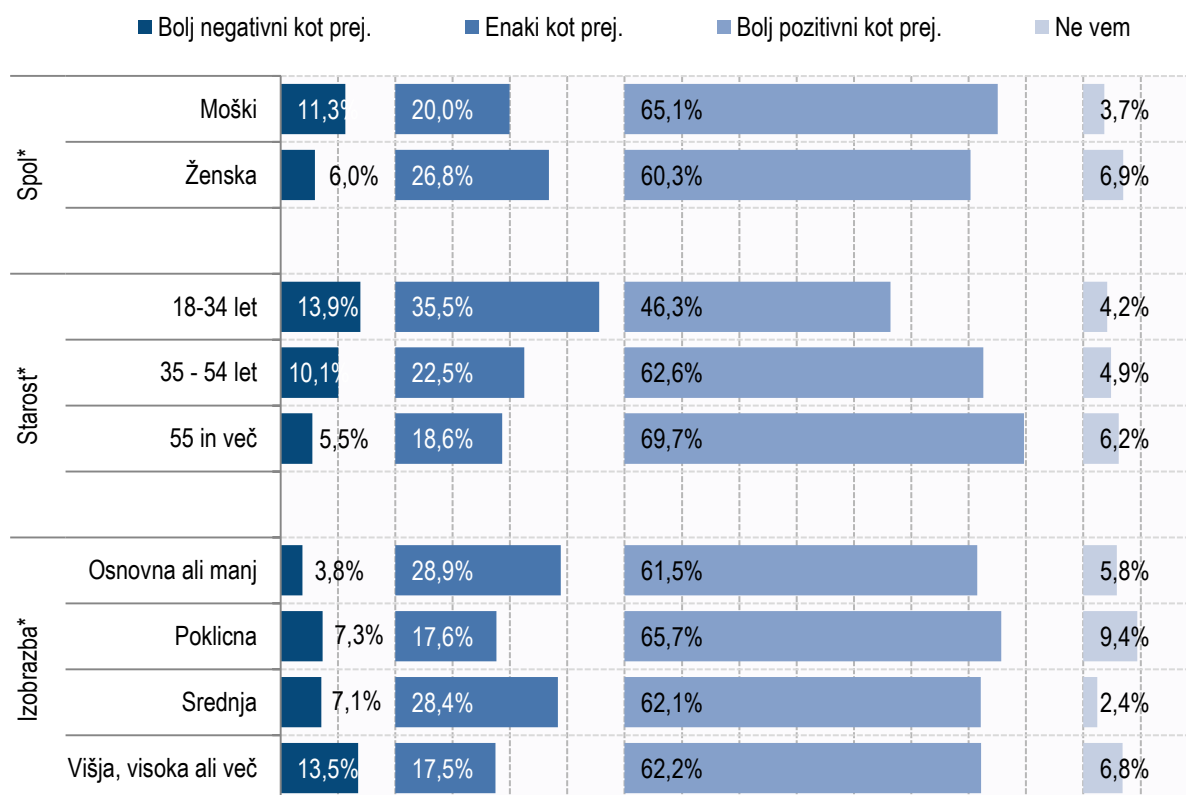

Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

Pri trditvi »Učinki festivalnega turizma v Tolminu danes« smo ugotovili statistično značilne razlike med anketiranci, ki so neposredno izpostavljeni obremenitvam festivalnega turizma ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Večina jih meni, da so učinki bolj pozitivni kot so bili prej.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 21: Učinki festivalskega turizma v Tolminu danes, križanje z demografskimi spremenljivkami

* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

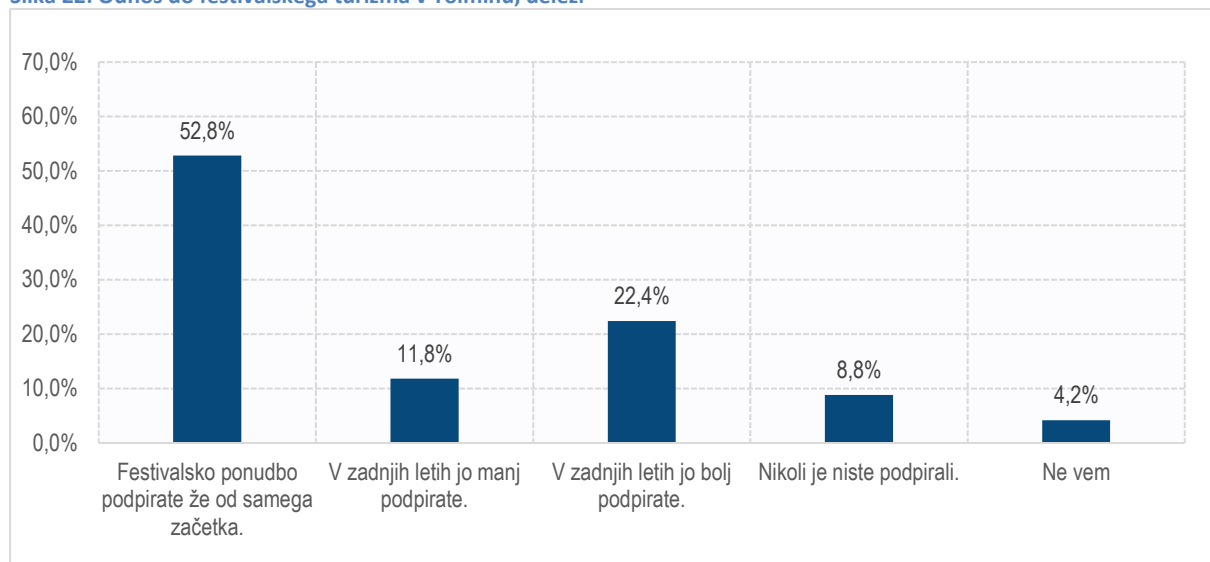
** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{I}$ preizkus.

Če pogledamo razlike pri trditvi »Učinki festivalskega turizma v Tolminu danes« po demografskih podatkih, lahko vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju po vseh treh demografskih spremenljivkah (spol, starost in izobrazba). Ženske menijo, da so učinki turizma v Tolminu danes enaki kot prej ali pa niso prepričane o tem, moški pa menijo da so bodisi bolj negativni, bodisi bolj pozitivni kot so bili prej. Mlajši anketiranci menijo, da so učinki turizma v Tolminu bolj negativni kot starejši anketiranci. Anketiranci z višjo izobrazbo menijo da so učinki festivalov bolj negativni kot anketiranci z nižjo izobrazbo.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Kaj od naslednjega v največji meri velja za vaš odnos do festivalске ponudbe?

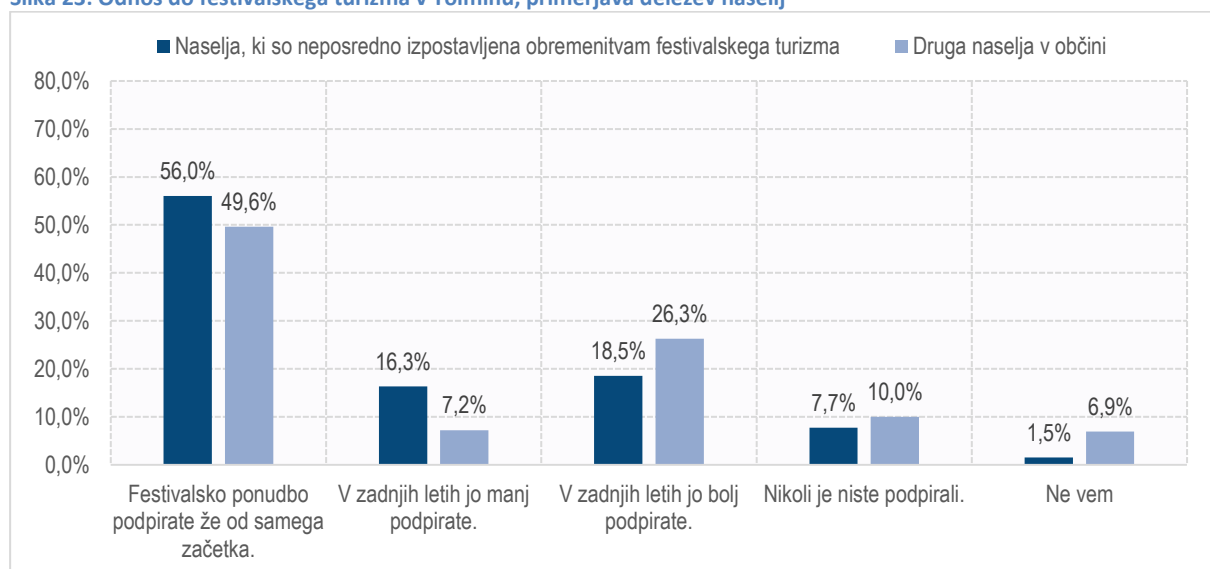
Slika 22: Odnos do festivalskega turizma v Tolminu, deleži

Večina anketirancev (52,8 %) trdi, da festivalsko ponudbo podpirajo že od samega začetka, 22,4% v zadnjih letih bolj podpira ter 11,8 % v zadnjih letih manj podpira festivalsko ponudbo, 8,8% turizma v Tolminu nikoli ni podpiralo ali nimam mnenja (4,2 %) o festivalskem turizmu v Tolminu.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

Slika 23: Odnos do festivalnega turizma v Tolminu, primerjava deležev naselij

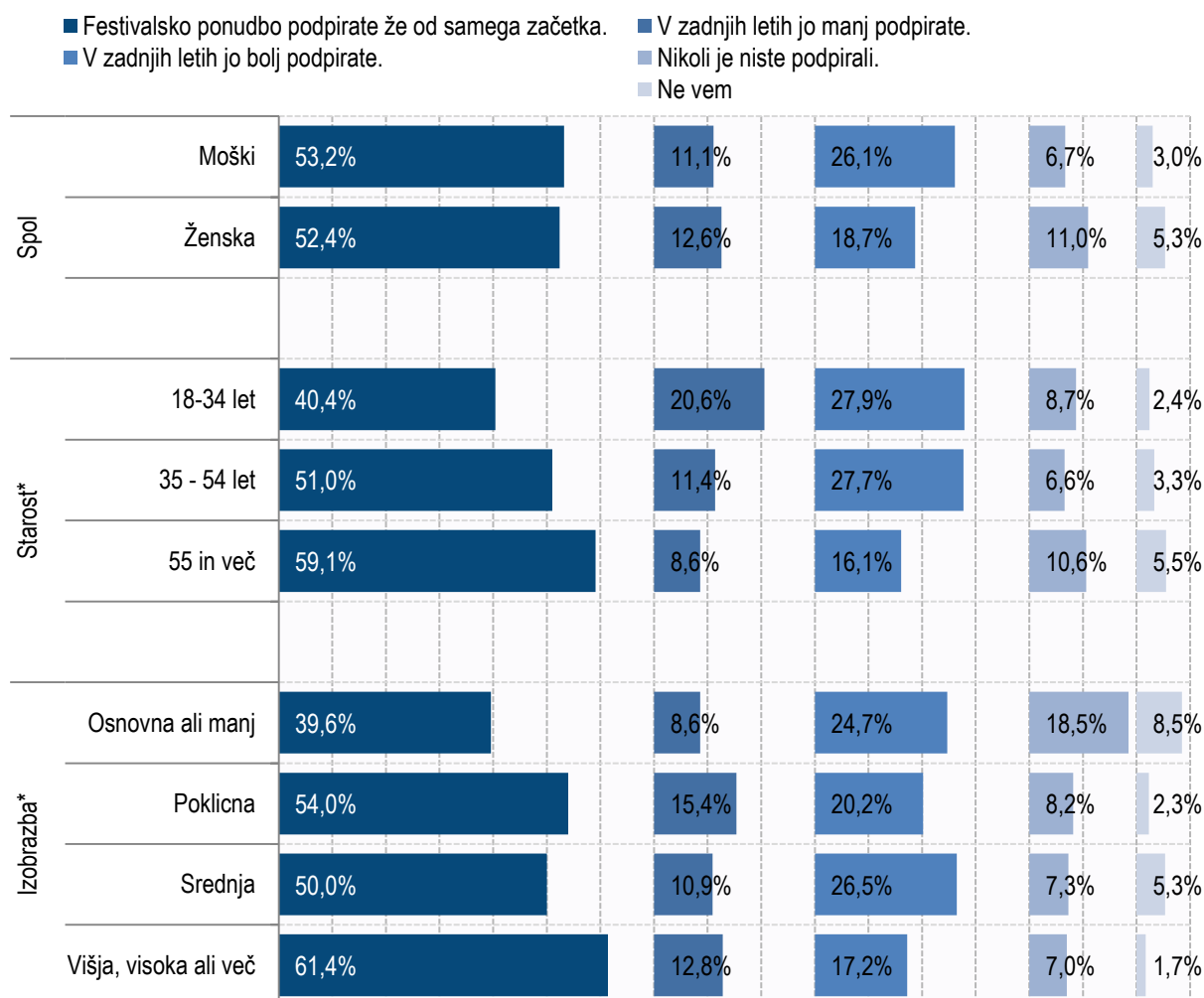

Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

Pri trditvi »Odnos do festivalnega turizma v Tolminu« smo ugotovili statistično značilne razlike med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalnega turizma ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Največ anketirancev iz vseh naselij meni, da festivalsko ponudbo podpirajo že od samega začetka. Anketiranci v naselju z neposredno izpostavljenimi obremenitvami festivalnega turizma v zadnjih letih festivalski turizem manj podpirajo kot anketiranci iz drugih naselij v občini, ki v zadnjih letih bolj podpirajo festivalski turizem. Najmanj anketirancev nikoli ni podpiralo festivalnega turizma ali pa ne ve če podpira festivalski turizem.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 24: Odnos do festivalskega turizma v Tolminu, križanje z demografskimi spremenljivkami

* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{I}$ preizkus.

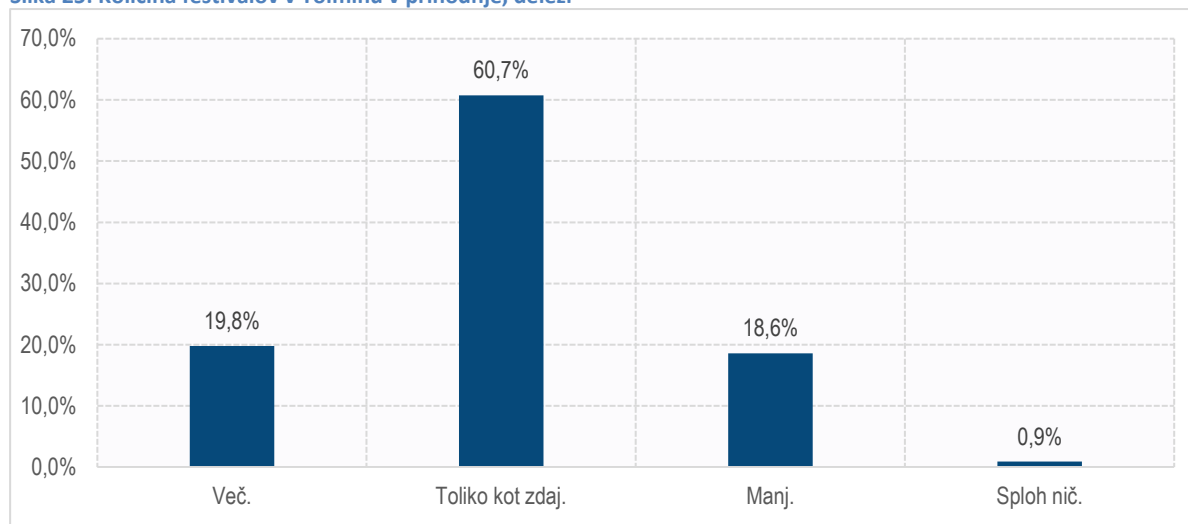
Če pogledamo razlike pri trditvi »Odnos do festivalskega turizma v Tolminu«, lahko vidimo, da ne obstajajo statistično značilne razlike med spoloma, vendar obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju po demografskih spremenljivkah, starosti in izobrazbi. Starejši ali višje izobraženi anketiranci podpirajo festivalsko ponudbo že od samega začetka. Mlajši anketiranci, ne glede na izobrazbo, v zadnjih letih podpirajo festivalsko ponudbo bolj ali manj kot starejši anketiranci.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Bi moralo biti festivalov v Tolminu v prihodnje?

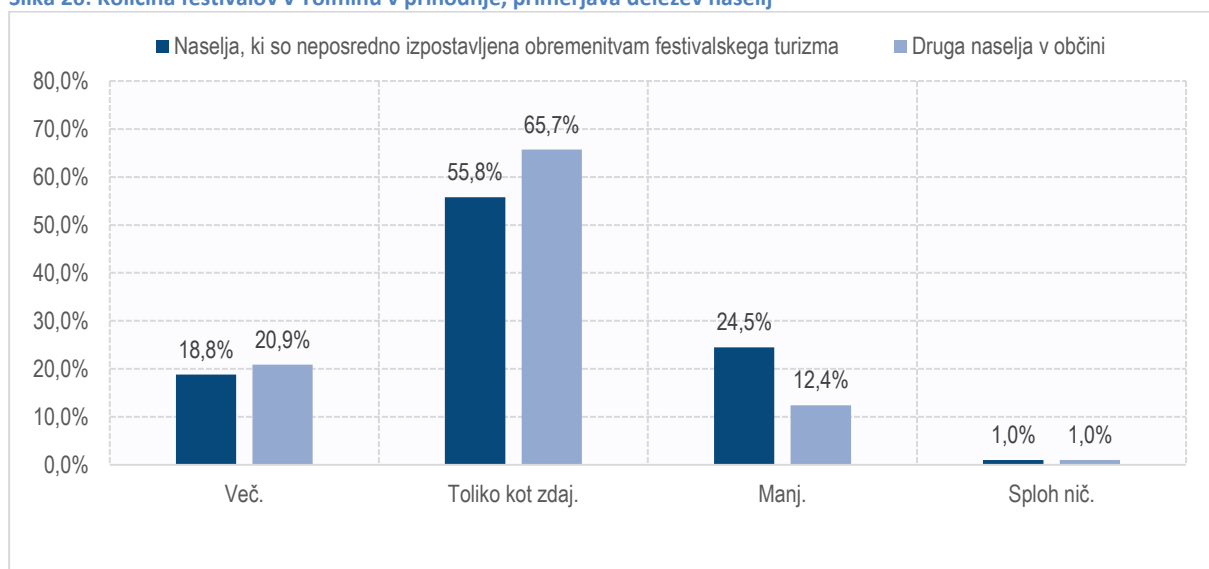
Slika 25: Količina festivalov v Tolminu v prihodnje, deleži

Večina anketirancev (60,7%) se strinja, da je število festivalov v Tolminu ustrezno. Približno isto število anketirancev meni da bi moralo biti več (19,8%) oziroma manj festivalov (18,6%). Približno 1% anketirancev meni, da festivalov ne bi smelo biti.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 26: Količina festivalov v Tolminu v prihodnje, primerjava deležev naselij

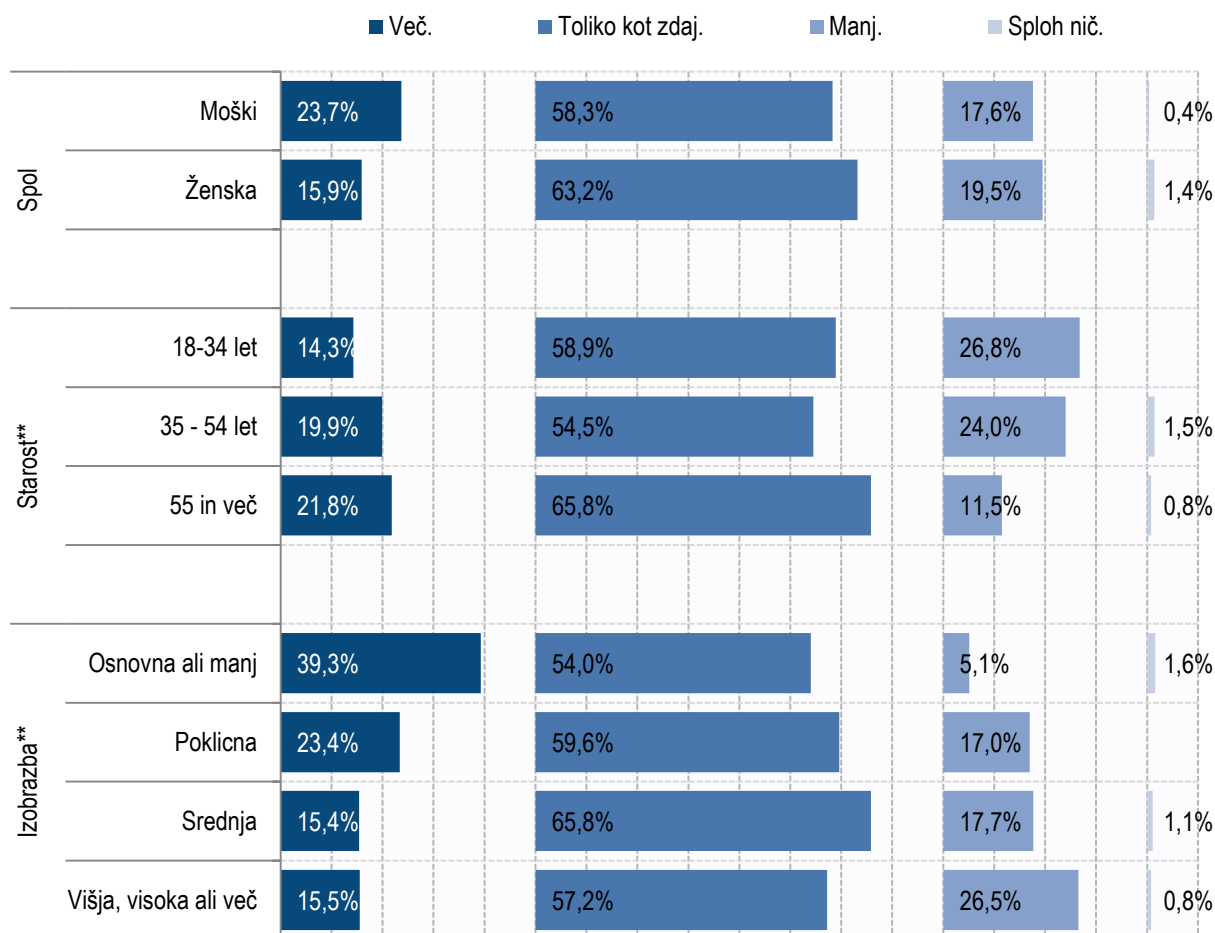

Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2Î preizkus.

Pri trditvi »količina festivalov v Tolminu v prihodnje« smo ugotovili statistično značilne razlike med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalskega turizma, ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Oboji v večini menijo, da naj bo količina festivalov tolikšna kot je bila do sedaj, samo 1% pa meni, da festivalov ne bi smelo biti. Od tistih, ki menijo, da bi moralo biti manj festivalov, je bilo skoraj dvakrat več anketirancev iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalskega turizma.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 27: Količina festivalov v Tolminu v prihodnje, križanje z demografskimi spremenljivkami

* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

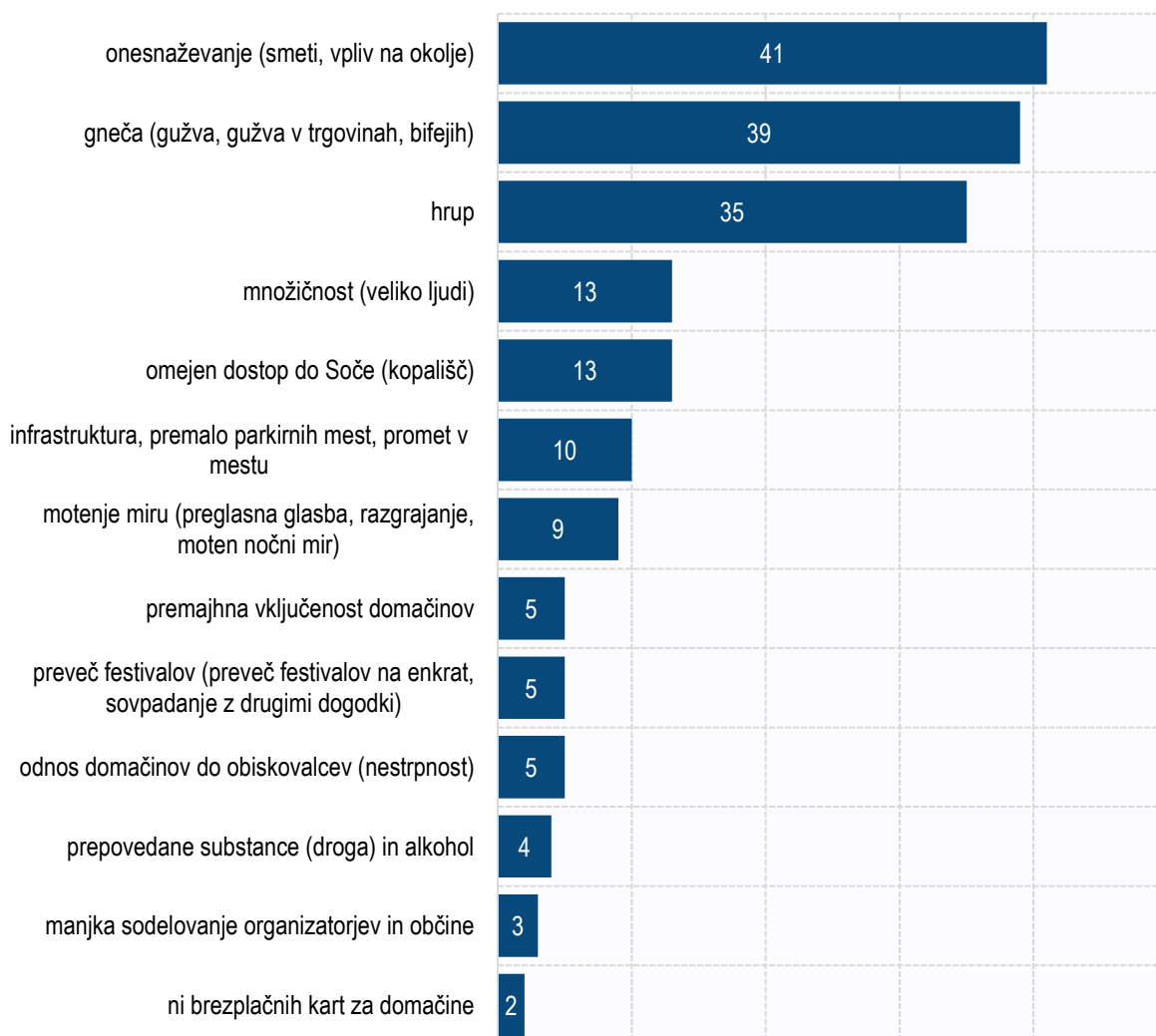
** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{I}$ preizkus.

Če pogledamo razlike pri trditvi »količina festivalov v Tolminu v prihodnje« po demografskih podatkih, ne obstajajo statistično značilne razlike med spoloma, obstajajo pa statistično značilne razlike pri mnenju po demografskih spremenljivkah starosti in izobrazbi. Starejši anketiranci v večji meri menijo, da bi moralo biti več festivalov kot pa mlajši anketiranci. Anketiranci z nižjo izobrazbo pogosteje kot tisti z višjo menijo, da bi moralo biti festivalov več.

3.1.4 Moteči dejavniki festivalskega turizma v Tolminu

Vprašanje »Kaj vas v zvezi s festivali in festivalskim turizmom najbolj moti?« je bilo zastavljeno tako, da je anketirancem omogilo prosto izražanje mnenje – odprtega tipa, zato ga je bilo potrebno kodirati. V grafikonu so prikazane kode tako izpeljanega postopka, ter drugi odgovori.

Slika 28: Moteči dejavniki festivalskega turizma v Tolminu, število navedb

Večina (65,5 %) vprašanih navaja, da jih v povezavi s festivali in festivalskim turizmom prav **nič** ne moti. Med anketiranci, ki so obratnega mnenja, pa v povezavi s festivalskim turizmom najbolj **moti**

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

onesnaževanje okolja in negativen vpliv na okolje (41 odgovorov), gneča zaradi festivala, kamor spada gneča na ulicah, v trgovinah, gostilnah in bifejih (39 odgovorov) ter hrup (35 odgovorov). Moti jih tudi, da imajo omejen dostop do Soče (13 odgovorov) in da je v njihovem kraju veliko ljudi (13 odgovorov) ter promet in premalo parkirnih mest (10 odgovorov) ter motenje miru (9 odgovorov).

Po enkrat so bili navedeni še ostali odgovori:

- premalo redarjev
- manjka urejen kamp
- vsako leto posebej dogovor z lastniki glede kampov
- sprehajalci domačini z psimi, ki puščajo fekalije
- so v času slabega vremena
- uničevanje naravne dediščine
- slabo vreme
- premalo dobi občina
- premajhna trgovska ponudba
- organizacija
- opravljanje velike potrebe vsepovsod
- cenovni turizem...kategorija gostov slaba
- ognjemeti
- odrezani od normalnega življenja v času festivalov
- občina bi mogla več zaslužiti s turistično takso
- niso svobodni na ulici, kjer prebivajo, varnostniki/kontrola jih ustavljajo na ulici sami, tudi ko so proč od festivala;
- neurejenost po popivanju
- nekateri se okoriščajo na nezakonit način, preprodaja , brez računov
- negativno usmerjena glasba
- nedostojno obnašanje obiskovalcev,
- ne moremo z otroci na sprehod morali bi to urediti
- napačna glasba na določenih festivalih

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

- najemniki sob kjer spijo še ropotajo sredi vasi
- slab vpliv na otroke
- kulturni del.

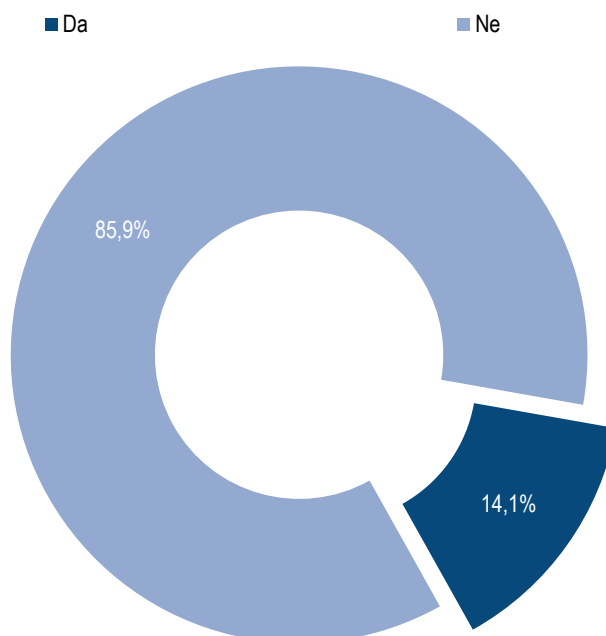
Vas je kateri od festivalov v letošnjem letu prav posebno motil?

Večina (89,5 %) vprašanih navaja, da jih izmed festivalov, ki so se letos odvijali v Tolminu, prav noben posebno **ne moti**. Ostale, ki so drugačnega mnenja, pa je najbolj motil festival Metalcamp (10), Reggie festival (8) ali pa kar vsi festivali (4). Omenjajo tudi, da so jih motili: Punk rock festival (3), Motor city festival, Festival elektronske glasbe (1).

3.1.5 Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu

Ali ste sami v letošnjem letu v kakršnikoli obliki sodelovali v turistični ponudbi v okviru festivalov?

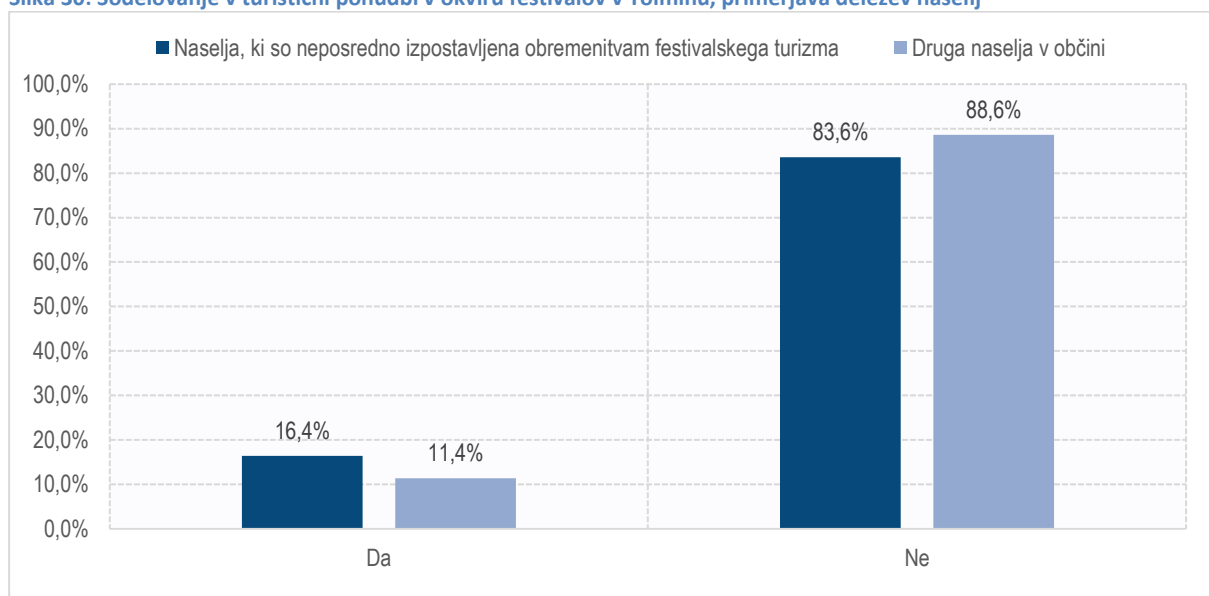
Slika 29: Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, deleži

Večina vprašanih (85,9%) ni sodelovala v turistični ponudbi v okviru festivalov, 14,1% anketirancev pa je sodelovalo.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

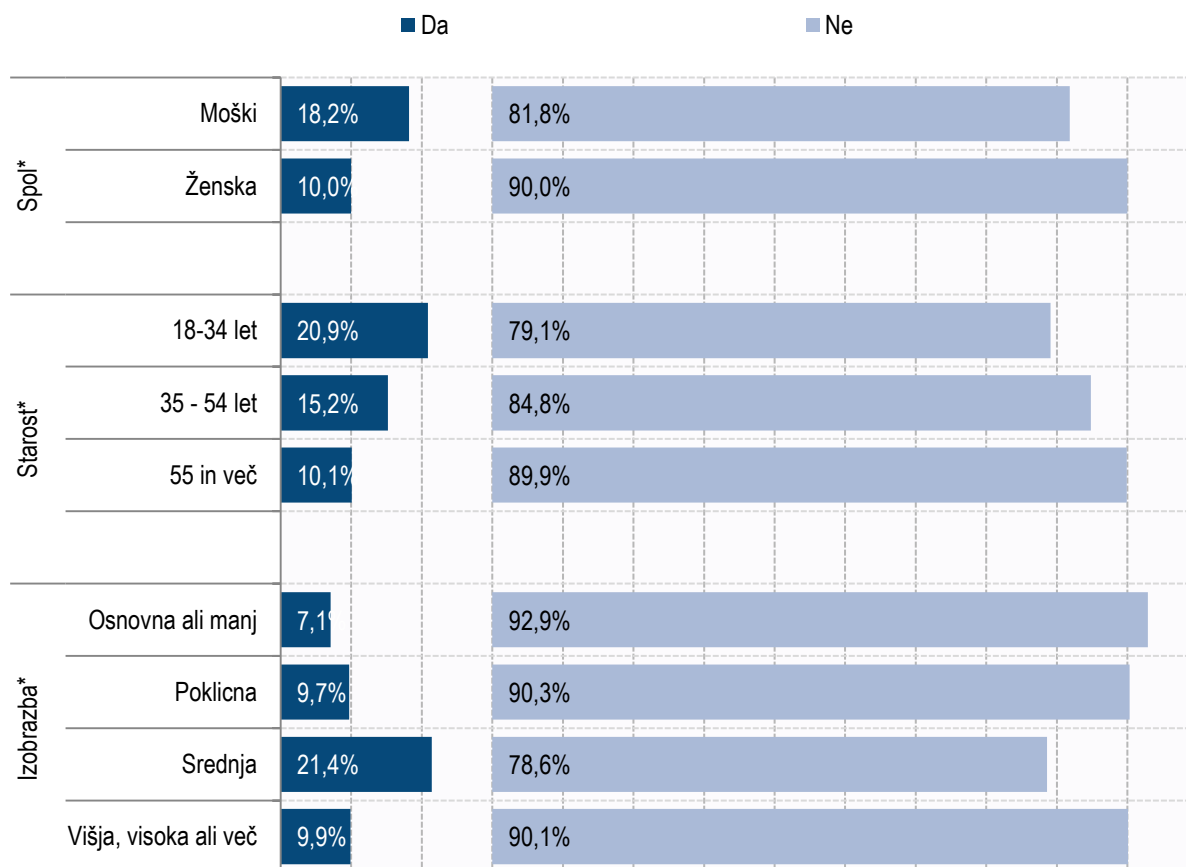
Slika 30: Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, primerjava deležev naselij

Pri trditvi »Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu« nismo ugotovili statistično značilnih razlik med anketiranci, ki prihajajo iz naselij, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalnega turizma ter anketiranci iz drugih naselij v občini. Oboji v večini trdijo (okoli 85% za vsako izmed trditev), da niso sodelovali v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 31: Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, križanje z demografskimi spremenljivkami

* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{I}$ preizkus.

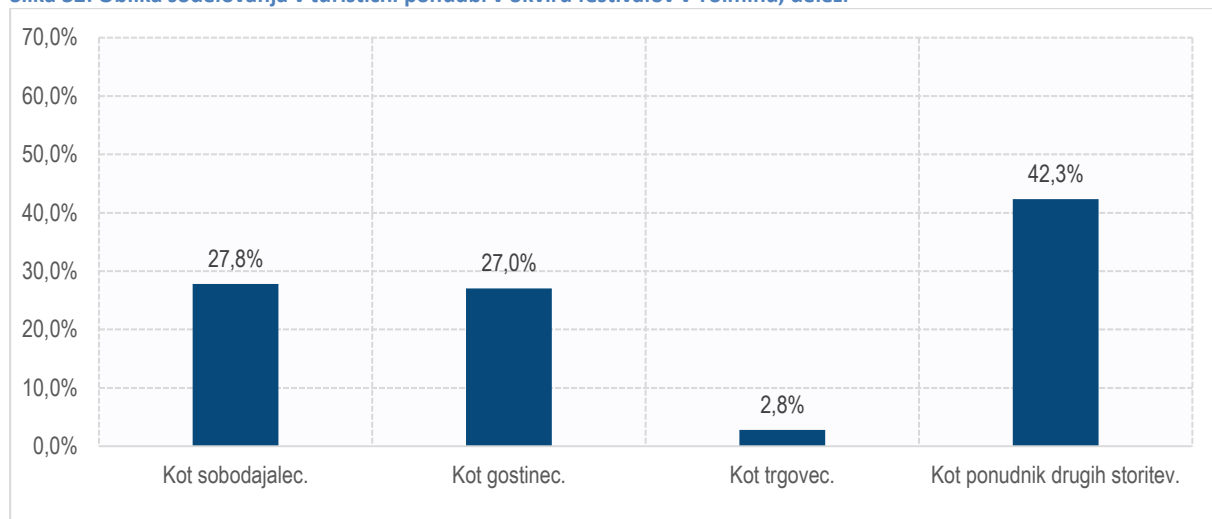
Če pogledamo razlike pri trditvi »Sodelovanje v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu« po demografskih podatkih, lahko vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike pri mnenju po vseh treh demografskih spremenljivkah (spol, starost in izobrazba). Skoraj dvakrat več moških je sodelovalo pri festivalih v Tolminu kot žensk. Mlajši anketiranci so imeli večjo prisotnost pri festivalih kot starejši ter največ sodelujočih v festivalu je imelo srednjo stopnjo izobrazbe.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Vprašane (14,1 %), ki so navedli, da so tudi sami sodelovali v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, smo nadalje povprašali kako.

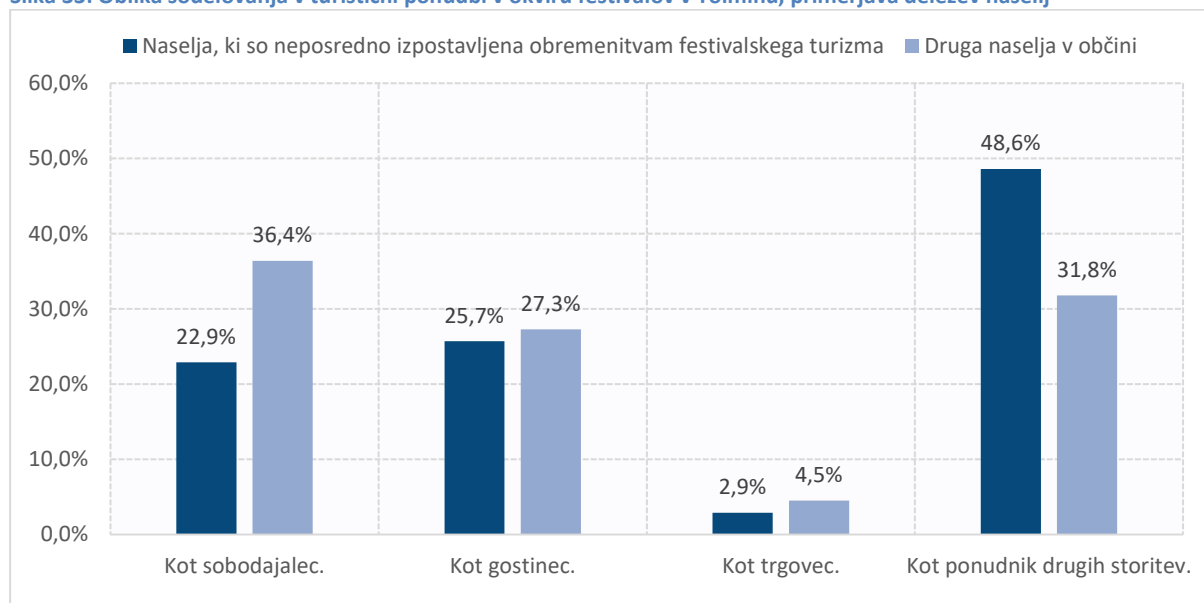
Slika 32: Oblika sodelovanja v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, deleži

Večina anketirancev poroča, da so aktivno sodelovali v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu kot ponudnik drugih storitev (42,3%), sobodajalec (27,8%), gostinec (27,0 %) in trgovec (2,8 %). Kot ponudniki drugih storitev so trije vprašani navedli prostovoljstvo, po dva pa slikarstvo in prevoznitvo. Ostale storitve pri katerih so sodelovali so: turistično vodenje, serviser avtomobilov, umetniki, ponudba športnih aktivnosti za obiskovalce festivalov, pomočnik, pomoč pri organizaciji in organizacija, oddajanje parcele, kot prevoznik, kolesarjenje, jadrarno padalstvo, elaboracije in član moto kluba.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

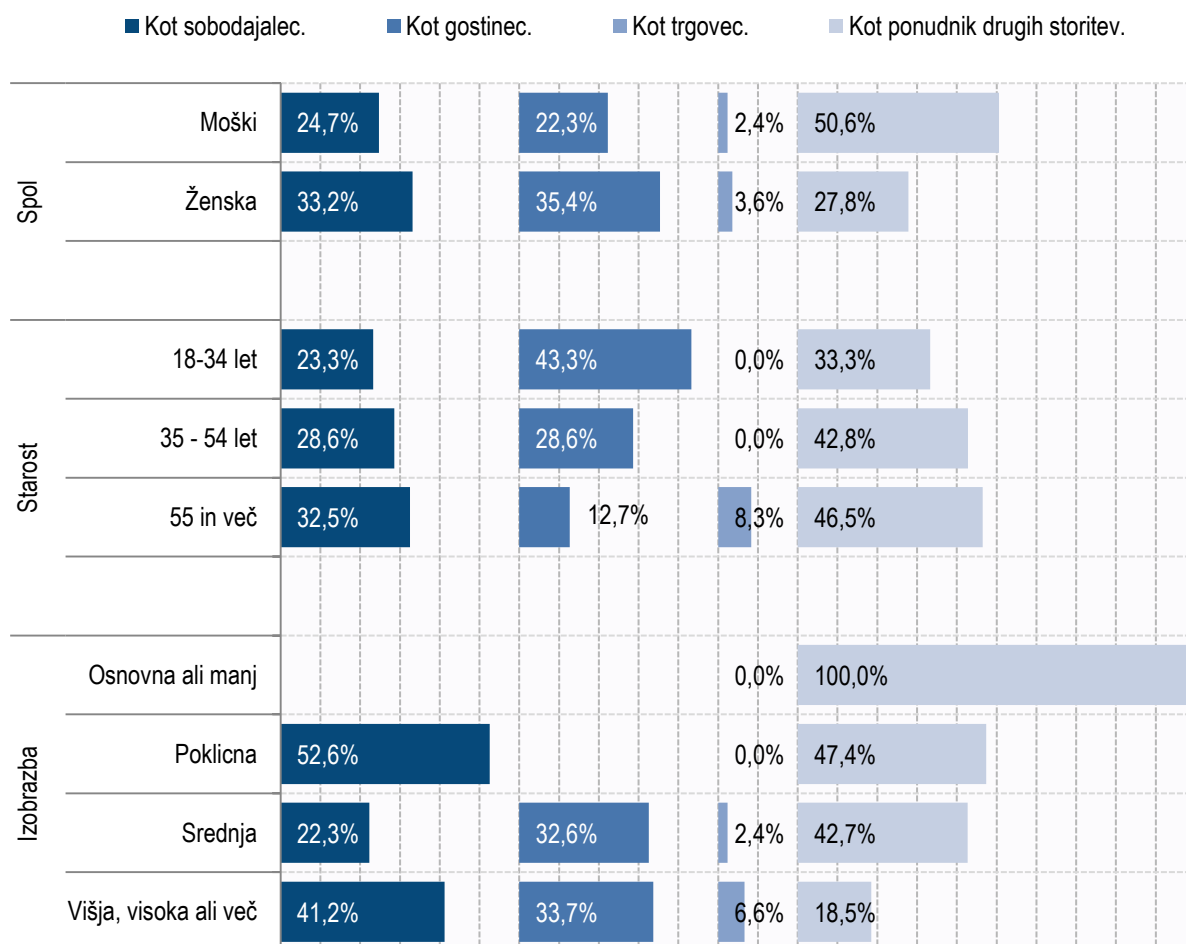
Slika 33: Oblika sodelovanja v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, primerjava deležev naselij

Iz Slike 33 lahko razberemo, da je najpogostejša oblika sodelovanja v turistični ponudbi, pri naseljih, ki so neposredno izpostavljena obremenitvam festivalnega turizma, sodelovanje kot ponudnik drugih storitev (48,6 %). Sledi sodelovanje kot gostinec (25,7 %), kot sobodajalec (22,9 %) ter kot trgovec (2,9 %). Pri drugih naseljih v občini se pojavlja sobodajalec kot najpogostejša oblika sodelovanja v turistični ponudbi (36,4 %), sledijo sodelovanje kot ponudnik drugih storitev (31,8 %) sodelovanje kot gostinec (27,3 %) ter kot trgovec (4,5 %).

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

Slika 34: Oblika sodelovanja v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu, križanje z demografskimi spremenljivkami

* Razlike so statistično značilne po metodi χ^2 .

** Razlike so statistično značilne po metodi Kullbackov 2 $\hat{\mu}$ preizkus.

Če pogledamo razlike pri trditvi »Oblika sodelovanja v turistični ponudbi v okviru festivalov v Tolminu« po demografskih podatkih, lahko vidimo, da ne obstajajo statistično značilne razlike v obliki sodelovanja po vseh treh demografskih spremenljivkah (spol, starost in izobrazba).

3.2 Fokusne skupine

3.2.1 Metodološki pristop

Z namenom celostne obravnave problematike festivalskega dogajanja v občini so bili uporabljeni kvalitativni metodološki pristopi. Prednost kvalitativnega raziskovanja je v poglobljeni interpretaciji podatkov, ki jih pridobimo skozi mnenja in narative sogovornikov. Vzorčenje je nestandardizirano in večinoma namensko, saj je vzorec v kvalitativni raziskavi razmeroma majhen. Tudi izbira vsebinskih primerov je namenska in postavljena v okvir teoretične opredelitve primera. Končna interpretacija temelji na upoštevanju razumevanj sogovornikov, ki so odvisna od njihovega znanja, izkušenj, vrednot in tudi drugih značilnosti, kot so konkretni kulturni, politični in zgodovinski kontekst. Rezultati raziskovanja so tako vezani na točno določen čas in prostor, v katerem je bila izvedena raziskava in omogočajo širšo posplošitev le v teoretskem razglabljanju. Največja prednost tega pristopa pa je v razumevanju družbenih procesov, saj omogoča odgovore na -zakaj se nekaj kaže kot družben fenomen. V tem smislu dopolnjujejo določeno pomanjkljivost ankete, ki prikaže določeno stanje, ne pa poglobljenih pojasnil, zakaj je temu tako. S tem namenom smo izvedli fokusne skupine in individualne intervjuje z izbranimi akterji v občini.

Osnovni podatki o fokusni skupini:

Skupinski pogovor oziroma fokusna skupina je skrbno načrtovana skupinska diskusija, ki se izpelje z namenom pridobiti mnenja, poglobljena stališča ter percepcije sogovornikov o definiranem interesnem področju. Tovrstno diskusijo je potrebno opraviti v kontekstu permisivnega in sproščenega okolja. Lastnosti fokusne skupine, ki jih ločujejo od ostalih skupinskih diskusij so:

- čeprav gre za pridobivanje podatkov skozi diskusijo, ima raziskovalec jasen načrt za kontroliran proces v kontroliranem okolju, v katerem prihaja do interakcij med sodelujočimi;
- za zbiranje in interpretacijo podatkov se uporablja jasno strukturiran proces;
- sodelujoče v fokusni skupini izberemo glede na ključne skupne karakteristike (reprezentativnost ni pomembna oz. sploh ni možna)

Skozi primerno uporabo fokusnih skupin lahko dosegamo različne cilje. **Z vidika te raziskave je še posebej pomembnih pet:**

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

1. razkriti vzroke za osebni odnos do festivalov in njihov vpliv na percepcijo kvalitete bivanja v občini;
2. ugotoviti povezanost poslovne vpletenosti na festival in odnos do njih
3. razkriti mnenje o vplivu festivalov na naravno in kulturno dediščino in odkriti prevladujoče narative
4. razkriti mnenje o vlogi občine na učinke festivalov
5. uporabiti komplementarnost metod in širšo sliko preučevanega fenomena (dopolniti ugotovitve iz kvantitativnih analiz)

Vsem udeležencem fokusne skupine so bila zastavljena enaka vprašanja, ki so služila kot usmeritev v pogovoru in ponujala rdečo nit diskusiji. Njihovi odgovori so bili – z njihovim soglasjem – snemani z diktafonom in v nadaljnji analizi verodostojno prepisani. Ta transkript je nudil osnovo za analizo.

Na podlagi anketnih rezultatov smo glede na mnenje o festivalski ponudbi oblikovali tri skupine občanov. Na podlagi odgovorov je bilo razvidno, da:

1. zelo podpirajo festivale in si želijo še več festivalov
2. imajo načeloma pozitiven odnos, vendar se nevtralnijo do trenutnega dogajanja
3. imajo zelo odklonilen odnos in bi želeli festivale ukiniti

Na podlagi namenskega vzorčenja smo kontaktirali do 10 predstavnikov iz vsake skupine in jih povabili na skupinski pogovor oziroma fokusno skupino. Udeležba je bila različna, vse skupaj se je pogovora udeležilo 17 respondentov.

Tematski sklopi skupinskega pogovora

- **Oseben odnos do festivalov:** Tematski sklop je zaobjemal kakovost bivanja občanov in vpliv festivalov na vsakdanje življenje v času festivalskega dogajanja. Posebna pozornost je bila namenjena morebitni spremembi tega odnosa skozi čas. Vprašanja so se dotikala osebnih mnenj, aktivne udeležbe v festivalsko ponudbo kot obiskovalcev in kot ponudnikov storitev ter tudi lokalne identitete.
- **Mnenje o vplivu festivalov na raven lokalnega okolja/občine:** Tematski sklop je zajel mnenje o kakovosti bivanja občanov in občine kot celote. Posebni poudarki so bili na glavne gospodarske učinke, na naravno okolico in pa tudi na kulturno življenje in dediščino. Tudi v tem tematskem sklopu je bila pozornost namenjena morebitni spremembi mnenj in odnosa skozi čas.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

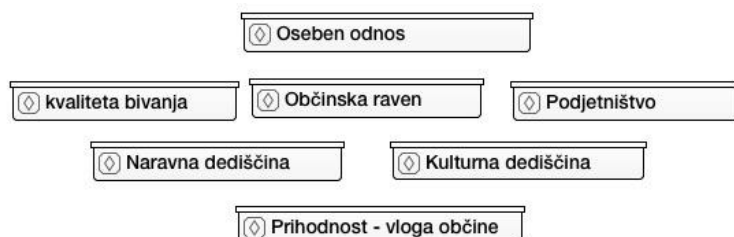
- **Prihodnost festivalov:** Tematski sklop se je nanašal na mnenje o primernem ravnanju s festivali v prihodnje. Poudarek je bil na vlogi občine v percepciji sogovornikov. Vprašanja so bila vezana na možnost večje vključitve lokalnega prebivalstva, omejitev negativnih učinkov festivalov oziroma izboljšanje pozitivnih.

Analiza podatkov

Proces kvalitativne analize in interpretacije pomenov je temeljil na postopku kodiranja, ki je razdeljen na šest posameznih sklopov oziroma korakov (Mesec 1998; Vogrinec 2008):

- Urejanje gradiva: Poslušali smo posnetke intervjujev in zapisali transkripte (dobesedne prepise) intervjujev.
- Določitev enot kodiranja: analiza pogovorov je sledila tematskim sklopom in ciljem predstavljenim zgoraj. Na podlagi slednjih so bile urejene vsebinske enote transkriptov.
- Kodiranje: kodirali smo po principu odprtega kodiranja in tako sledili induktivnemu pristopu. Kode oziroma pojme smo določali med samo analizo besedila. Postopek je temeljil na a) pripisovanju pojmov empiričnemu gradivu; b) aglomeraciji sorodnih pojmov v kategorije; c) osno kodiranje ter analiza značilnosti pojmov in kategorij. Odprto kodiranje je postopek razčlenjevanja, pregledovanja, primerjanja, konceptualizacije in kategorizacije podatkov.
- Izbor in definiranje relevantnih pojmov in oblikovanje kategorij : glede na pomen smo oblikovali nadredne kategorije. Osnega kodiranje omogoči ugotavljanje povezav med kodami in kategorijami.
- Selektivno kodiranje – vzpostavljanje odnosov med kategorijami, kot pravi Vogrinec (2008: 64) je kot nadaljevanje osnega kodiranja, vendar na ravni višje abstrakcije)
- Oblikovanje končne teoretične formulacije.

Izbrane kategorije, ki so skupne vsem trem fokusnim skupinam in so omogočale zadnje korake analize so naslednje:

Zaradi preglednosti so v analizi predstavljeni ključni diskurzi in mnenje znotraj posamezne skupine, ki pa so seveda med seboj prepleteni .

3.2.2 Kratek povzetek ugotovitev

➤ Nasprotniki festivalov

Kot kaže anketa, je izrazitih nasprotnikov malo, vendar se je njihovo nezadovoljstvo v zadnjem letu (oziroma v zadnjih treh letih) povečalo. Velika večina v tej skupini že od samega začetka ne podpira festivalov, skozi pogovore pa je mogoče opaziti, da se njihovo nasprotovanje še povečuje. Povezava med percepcijo lokalne identitete in festivalov je šibka. Že od samega začetka festivalov ne vidijo kot identifikacijsko izhodišče. Večina živi v neposredni bližini in je tudi najbolj izpostavljena samemu dogajanju. Pripravljeni so se tudi nadalje organizirati in mobilizirati v odpor proti festivalom. Glavni negativni dejavniki, ki jih izpostavljajo:

- preveč festivalov in predolga sezona festivalov
- moti jih omejen dostop do reke
- neprimeren dialog med organizatorji in ostalim prebivalstvom
- izrazito prehrupna glasba
- neprimerno ravnanje občine v odnosu do organizatorjev in občanov
- preveliko razmerje med številom turistov in občanov
- preobremenjenost trgovin v času festivalov
- preobremenjenost okolja
- onesnaženost

➤ Nevtralni do trenutnega dogajanja

Mnenja te skupine se za občino kažejo kot zelo pomembna. Predstavniki te skupine so načeloma podporniki festivalov. Od samega začetka prepoznavajo njihove pozitivne učinke in so proti ukinitvi teh dogodkov. Vidijo pozitiven učinek na sam turistični razvoj, gospodarske učinke in predvsem tudi na kulturni doprinos in prevetritev občine. Prepoznajo dodano vrednost festivalov, ki jih umešča na

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

"globalni zemljevid«. Se pa v zadnjem času njihova podpora močno krhka in so v svojem odnosu postali precej labilni. Odnos do festivalov postaja ambivalenten, hkrati pa se tudi njihove lokalne identifikacije spreminjajo v iskanju novih identitetnih središč. V odnosu do organizatorjev in masovne turistične se kot Tolminci ponovno čutijo odrinjene in marginalizirane. Želijo, da se Tolmin razvija tudi drugače, z večjo vlogo lokalne skupnosti, oziroma ob prepoznanju specifičnih lokalnih turističnih simbolov. Ob ponovitvi letošnje sezone in ob širjenju negativnega mnenja lahko prestopijo tudi na stran nasprotnikov festivalov. Razlogi, ki mečejo senco na festivalsko dogajanje, so deloma podobni tistim v prvi skupini:

- preveč festivalov in predolga sezona festivalov
- moti jih omejen dostop do reke
- neuravnotežen razvoj turizma
- denar iz turistične takse le za razvoj festivalov, ostali vidiki zanemarjeni
- zamiranje ostale ponudbe v občini in samemu mestu Tolmin
- Tolmin brez festivalov ni prepoznaven – ni nič
- preveliko razmerje med številom turistov in občanov
- preobremenjenost okolja in onesnaženje

➤ Podporniki festivalov

Predstavniki te skupine so močni podporniki festivalov in so tudi sami aktivno vpeti v festivalsko dogajanje, ali pa živijo precej oddaljeno o festivalskega prizorišča. Uspeli so prepoznati možnosti zaslužka, znajo se vključiti v festivalsko dogajanje. Značilnost te skupine je, da si želijo še več festivalov, vendar te želje zaobjemajo širši turistično-kulturni razvoj. Niso nujno vezane na dodajanje novih glasbenih festivalov, ampak na vsebinsko obogatitev kulturnega dogajanja v občini v smislu filmskih festivalov, dodatnih delavnic, vključevanja lokalnih prebivalcev ipd. Zaznavajo tudi negativne učinke na okolje, vendar je njihova osebna korist močnejša, oziroma močno podpirajo vlogo festivalov, ki jih umešča med globalne turistične akterje. Negativne učinke relativizirajo z podarjanjem strukturnih sil sodobnega turizma. Pri tem je pomembno dejstvo, da se tudi sami čutijo aktivne pri produkciji lokalnosti in niso samo pasivni opazovalci, kar vpliva na naklonjenost do festivalov

Pozitivni učinki:

- Možnost zaslužka
- Širši gospodarski učinek na občino
- Turistični razvoj
- Tolmin umeščen na globalni zemljevid sveta
- Prepoznavnost občine
- Kulturna »prevetritev« občine
- Aktivna vloga njih kot akterjev

Negativni:

- neprimerno delovanje LTO
- potreba po večji vlogi občine pri uravnavanju učinkov

3.2.3 Poglobljena analiza pogovorov

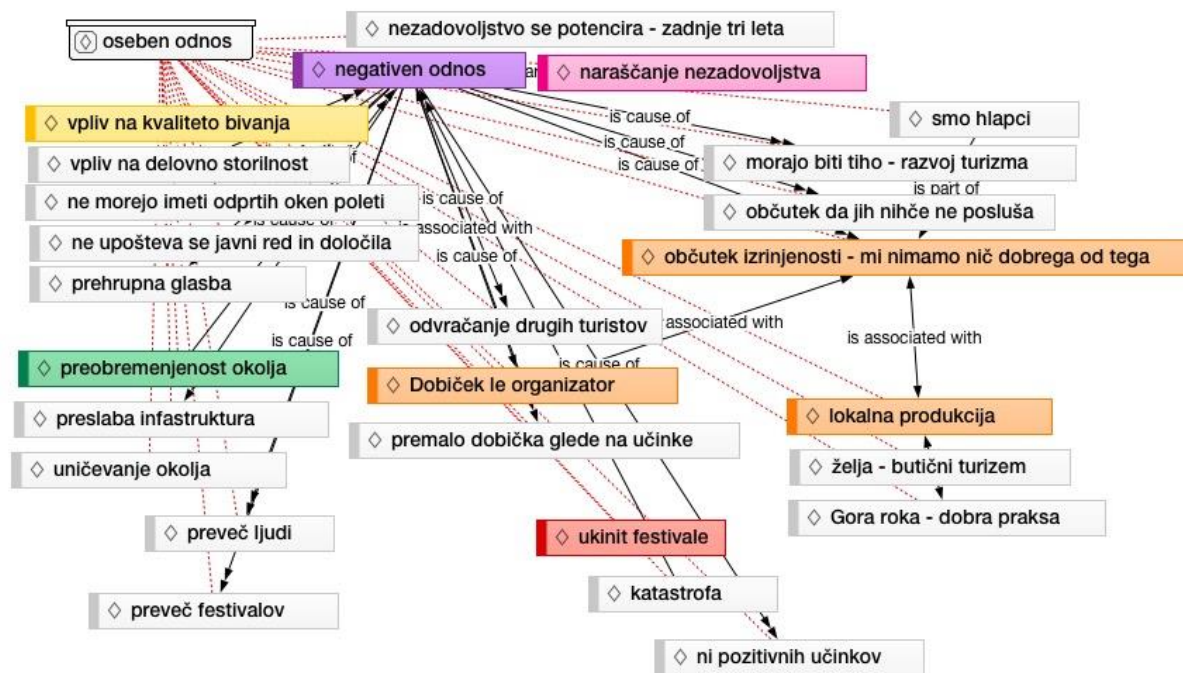
3.2.3.1 Nasprotniki festivalov

Sogovorniki v tej skupini so izrazito nastrojeni proti festivalom. Skozi diskurze je mogoče zaznati, da velika večina že od samega začetka ne podpira festivalov. Povezava med percepcijo lokalne identitete in festivalov je šibka in festivalov nikoli niso zaznali, oziroma uporabili, kot identifikacijsko izhodišče. Prevladujoče teme, ki jih izpostavljajo v odnosu do festivalov, se ujemajo z nekaterimi ugotovitvami Kozoroga (2012), ki je v času nastanka festivalov ugotavljal, da so diskurzi domačinov v večji meri besede marginaliziranih, odrinjenih, zapostavljenih. Ob tem pa sta se izoblikovali dve skupini. Prva, veliko številčnejša, je festivale dojela kot možnost razpoznavnosti Tolmina in vključitev lokalnega prostora na globalni zemljevid turistične in popularne kulture. Druga skupina, veliko manjša, pa je svoj občutek marginaliziranosti ob festivalski ponudbi še poglobila. Kot poudarja Kozorog ob analizi spletnega diskurza leta 2005 (2012), so se ti ljudje čutili kot »domorodce«, ki so odrinjeni na rob možnosti odločanja. Te diskurze je bilo mogoče zaznati tudi tekom našega pogovora. Pri tem naj poudarimo, da se njihovo nasprotovanje festivalom in občutek izrinjenosti še krepi. Kot so izpostavili,

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

se je situacija drastično poslabšala v zadnjih treh letih. Pripravljene so se tudi nadalje organizirati in mobilizirati v odpor proti festivalom.

Slika 35: Oseben odnos

Večina sogovornikov živi v neposredni bližini festivalskega prizorišča in je tudi najbolj izpostavljena samemu dogajanju. Festivali imajo po njihovih besedah velik vpliv na zmanjševanje kvalitete bivanja. Izpostavljajo prehrupno glasbo, zaradi katere ne morejo spati in imeti ponoči odprta okna kljub poletni vročini. Poleg težav s spanjem in splošnim nezadovoljstvom in obupom, ki izhaja iz teh učinkov, je bil izpostavljen tudi negativni učinek na delovno storilnost. V tem kontekstu lahko predstavimo primer patronažne sestre in njen pogled na to, kako festivali vplivajo na njeno delo:

»Jst sem patronažna sestra poleti, ko so tile dopusti in delaš za dve. Se pravi jst sem prekomerno obremenjena delovno, delam v vročini, saj imam klimo v avtu, se pravi iz vroče na mrzlo, se pravi jst delam ponavadi več kot osem ur, s tem da jst ponoči spim mogoče malo več kot dve ure. In to je en mesec, to je zame tako huda obremenitev,...Polet nimaš kaj in za mene je to v bistvu psihično in fizično izjemno nečloveško izčrpljujoče...tako da jst sem tukaj zelo prizadeta veste.«

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Negativni učinek festivalov se kaže tudi v splošni preobremenjenosti mesta Tolmin, ki je v času festivalov prenapolnjeno. V tem kontekstu so bile izpostavljene tudi težave z obiskom nakupovalnih centrov. Kot pravijo, v tem času ne morejo normalno nakupovati in morajo svoj čas in logistiko nakupovanja pretirano prilagajati festivalskemu turizmu.

Na podlagi ugotovitev pričujoče raziskave je mogoče izpostaviti močno povezavo med podporniki festivalov in neposredno koristjo posameznika (predvsem finančno). V tej skupini pa je prisotno izrazito negativno mnenje kljub temu, da imajo nekateri finančno korist od festivalov. Kot pravijo, se tudi glasbeni izvajalci na festivalih sami sprašujejo, kako lahko lokalni prebivalci to prenašajo. Pri tem poudarjajo, da je finančni dobiček občine od festivalov neprimerljivo manjši od škode, ki se dela. Sogovorniki negativen odnos do festivalov povezujejo tudi z močno kritiko občine, nad delovanjem katere so prav zgroženi. Kot je na primer dejala sogovornica:

»...jst sem res šokirana, da občina dovoli, da se z nami tako dela. Mislim meni je to nečloveško in velik ljudi je ki so zaradi tega, no neki ljudi tudi zasluži, ima ogromno ljudi je ki so... drugič nimajo dostopa sploh do dol, do sotočja, našega bisera, ga zaprejo...«

Negativen odnos do občine je v tem smislu vezan tudi na odvajanje turistične takse, ki gre po njihovih besedah samo v razvoj festivalske infrastrukture, ne pa v širši razvoj občine. Želijo si razvoj turistične ponudbe na drugačne načine, ki po njihovem mnenju ne bi tako škodovali okolju. Oziroma, kar se kaže kot še bolj pomembno, da bi razvoj turizma lokalno prebivalstvo potisnil iz obrobja dogajanja in neposrednih finančnih koristi. Kot so na primer izpostavili sogovorniki:

»Meni se zdi obupno no, meni se ne zdi pa tudi vidim tako no, ko hodijo drugi turisti, ko ni metala pa kampa ali pa tudi reggi, med pankom imamo tudi kakšnega normalnega turista vmes, se vsi zgražajo ... pa tudi sprašujejo koliko imamo mi profita od tega ne..., da investirajo dol štiristo taužent eurov, zadnja investicija zapravljajo naš denar od takse in ne vem koga in družga pa ni... grad bi se lahko uštimalo od tega se pa nič ne naredi...«

»Res je gledat moramo obedve strani, enim tisto kokr je dobička, ampak naj se potem pove kok je tega dobička, kok je te takse in kok uloži nazaj v infrastrukturo, kok dobimo nazaj ane in to je to. To je pa ratalo preveč, jst se bolj strinjam s tem, da se gre v nek butični tut festivalski mogoče ali pa zgodovinski ali pa kakšen tak mogoče, ne pa daje taka obremenjenost posočja.«

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Kot smo nakazali že v začetku tega poglavja, so negativni sentimenti sogovornikov že v samem izhodišču močno povezani z občutkom izrinjenosti in marginaliziranosti. Moti jih njihova pasivna vloga, čutijo se kot opazovalce, ki ne smejo podati svojega mnenja, oziroma, jih nihče ne upošteva. Razvoj lokalne skupnosti ne vidijo v primežu masovne turistične industrije, ampak si želijo poudariti lastno lokalno specifičnost. Kot je na primer dejal sogovornik:

»Ja oni delajo biznis v svojo korist. Mene me moti pa sm to k moramo bit mi tiho vse na račun turizma....Pa sej to ni turizem, oni rečejo da je turizem ane. Oni govorijo, da rešujejo Tolminski turizem je reku Boban. To ni lokalni turizem.«

Organizatorje festivala vidijo kot tiste, ki jim vsiljujejo tempo življenja, diktirajo razvoj turistične ponudbe in onemogočajo uporabo lokalnih, naravnih znamenitosti za drugačne turistične vsebine. Percepirani so kot vsiljivci, ki še dodatno poglobljajo njihov občutek izrinjenosti. Po njihovem mnenju se prilagaja celotna občina, prebivalci, institucije, medtem ko organizatorji pa samo izkoriščajo svojo pozicijo. Pri teh diskurzih se kaže navezava na negativno dožemanje festivalov in organizatorjev že v samem začetku vzpostavljanja festivalskega turizma v občini, ko naj bi bila lokalna skupnost izrinjena iz participacije v procesu turističnega in ekonomskega razvoja. Kot je na primer dejal sogovornik:

...problem je nastal v tem, ker vsi festivali so nastali v bistvu zgolj v smeri dobička organizatorja, če bi se že v štartu to dogajalo v domeni z lokalno skupnostjo, da bi lokalna skupnost delovala pri oblikovanju festivalov to ne bi šlo v te sfere in bi mogoče tudi dosegli eno sredinsko pot, ki bi bila dobra za obadvoje.«

Sogovorniki imajo torej občutek, da sami nimajo nič od festivalov. Vzpostavljajo zelo močno mejo med »lokalnim domačim prebivalstvom« in »tujci«. Pri konstrukciji identitet se kot zelo pomembna kaže distinkcija med mejami občine kot lokalnim družbenim prostorom v odnosu do globalnega, ki je viden kot grožnja. Svoj položaj marginaliziranosti želijo preseči sami, oziroma se jim zdi, da festivali samo še poglobljajo njihovo odmaknjenost od središč odločanja. Slednji so vezani tako na nacionalno raven (npr. prestolnica Ljubljana), kot tudi na globalno v smislu korporacij (npr. trgovska središča). Kot je bilo izraženo tekom pogovora, večino pozitivnih učinkov odnesejo tujci, nekaj od tega ima le nekaj posameznih lokalnih gostincev. Kot je dejala sogovornica:

»Ampak mi kokr upravna skupnost nimamo nič od tega, drugo živi od tega, trgovine so avstrijske, italijanske in hrvaške organizacija sistema je narejena tako, denar vsi poberejo in

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

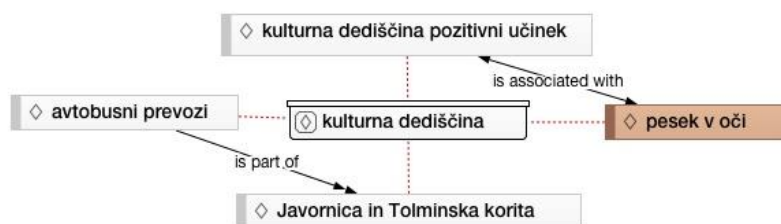
drobtine ki ostanejo podtaknejo naši kokoši drugo gre v Ljubljano, alpfest, milf in pa Avstrija družga ni. Tu je pa gostinci, morbit korita, ošterija, hotel, nona, kavarna, sedem barov...«

Občutek imajo, da jih nihče ni nič vprašal in da se jim ne prizna njihova vloga v prostoru. Pomen lokalne produkcije in participacije lokalnih prebivalcev je izražen tudi skozi željo, da se festivali ukinejo. Pri tem poudarjajo, da bi moral ostati festival Sajeta, ker je lokalni in pa tudi Outdoor festival, ki ima povsem drugo vsebino. Kot primer dobre prakse navajajo festival Gora, ki je percepiran pozitivno ravno zaradi aktivne vloge domačinov. Kot je dejal sogovornik:

»Jst bi samo še neki, da lahko povem zdaj pa lahko naredimo samo vzporednico... festival tle pa gora roka... Goro roka delajo domačini, Gora roka je poznan festival vse naredijo domačini, delajo domačini, vsi živijo in na koncu dobiček kar pride, vse naredijo za eno vas, za nakup defibrilatorja... Mi bi se moral zgledovati, bi mogu biti en glasbeni festival na isti tip kot je gola roka narejena. Da vsaj nekaj ostane, če že bo.«

Sogovorniki pa prepoznajo določen pozitiven učinek festivalov na razvoj kulturne dediščine v občini. Pri tem je izpostavljena dobra organizacija, ki omogoča povezavo med festivalskim turizmom in obiski ostalih znamenitosti.

Slika 36: Kulturna dediščina

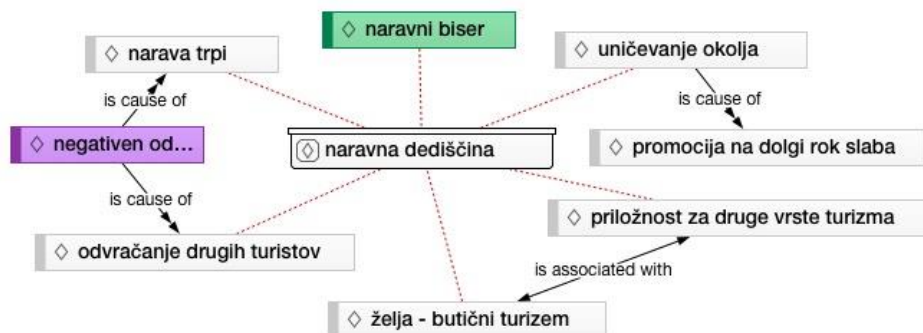

Kot je na primer dejal sogovornik:

»Muzej je zelo obiskan, Javornica je zelo obiskana. Moram rečt, da vse kar premore kulture, kulturnih spomenikov ni tlele ane, vse kar tisto je, je res obiskano, zdaj moramo tut priznat, da so se kar potrudil, da so tole v redu promoviral.«

Kljub temu pa je skozi pogovor mogoče razbrati, da določeni pozitivni vidiki festivalov zbledijo ob poudarjanju negativnih. Izrazito kritični so sogovorniki tudi ob vplivu festivalov na naravno dediščino.

Slika 37: Naravna dediščina

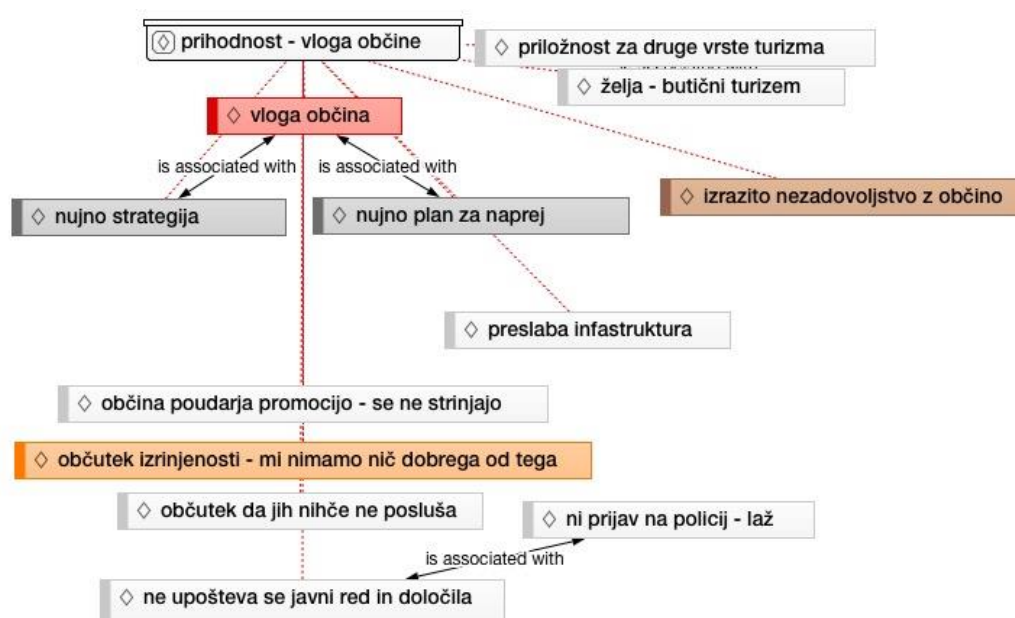

Menijo, da je Sotočje naravni biser, ki bi lahko predstavljal možnosti za razvoj drugih oblik turizma. Festivali po njihovem mnenju uničujejo okolje, narava trpi, poleg tega pa odvrčajo tudi druge turiste, ki bi želeli uživati v naravnih lepotah. Pri tem poudarjajo možnost in željo po razvoju butičnega turizma, ki bi občini res dal pravo vrednost. Ne strinjajo se, da so festivali primerna promocija za občino, saj uničujejo okolje, kar se bo na dolgi rok izkazalo kot izrazito negativno in onemogočilo razvoj drugih turističnih vsebin. Poleg tega tudi sama narava ni namenjena festivalom. Pri tem vidijo občino kot pomembnega akterja. Kot je na primer dejal sogovornik:

»Edino kar razlaga občina je in se za tem skrivajo, da to je ena zastojn in dobra reklama. Jst pravim, da je to slaba reklama zato tut metalec ko bo zrastu, če jih ima zdaj 25 let, ko jih bo imel 50 let, bo rekel jst grem zato, da bojo moji otroci poslušal na počitnicah poslušal šunder, hvala lepa in narava. Pa to ni narejena za to, kar se doli dogaja, je narejena za neki drugega.«

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 38: Prihodnost – vloga občine

Kritični odnos, ki ga imajo sogovorniki do občine, je povezan tudi z dvomom, da je občina dejansko pripravljena kaj narediti. Po njihovem mnenju je situacija zaradi preobremenjenosti v poletnih časih resna, občina pa se ne odziva pravilno. Je premalo aktivna v želji, da bi ugajala vsem. Občutek, da jih nihče ne upošteva in da lokalne oblasti nimajo interesa za reševanje problemov, lahko vodi v zaostrovanje njihovega nasprotovanja. Kot je dejal sogovornik.

»Občina bi po moje, sama občina po moje sama ne bo nič naredila, ker če do zdaj ni, tut zdaj ne bo ane. Zdaj tu notri jst vidim, niso se zastojn včasih puntali. Zdaj ali bo treba narediti en tak punt Tminski, da bodo ljudje povedal. Sej sem prej reku to je rak rana tele občine k hoče ugajat vsem ane.«

V tem kontekstu so bile izpostavljene prijave na policijo, ki naj bi jih bilo v resnici več, kot trdijo na občini. Pri tem naj izpostavimo že ugotovitev Kozoroga (2012), da so predstavniki lokalne policije v letih med 2003 in 2010 zabeležili zanemarljivo število pritožb, ki so bile večinoma vezane na glasnost in hrup zaradi glasbe.

Sogovorniki imajo občutek, da so festivali trn v peti velikemu številu občanov, in da se je v luči večje preobremenjenosti okolja pojavila potreba po mobilizaciji vseh nasprotnikov.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Skozi pogovore je mogoče razbrati, da si nasprotniki od občine želijo strategijo oziroma načrt, kako pristopiti k reševanju problemov. Slednji bi potencialno tudi izboljšal njihovo mnenje o delovanju občinarjev. Kot je na primer dejal sogovornik:

»...župan ni kriv ne vem, sej to jih majo puhno, vsak jih vleče za rokav jst zastopim samo neka strategija bi pa mogla bit in to za mene, ni v tej strategiji. Zato da mi dva meseca ...ne moremo spat pri zaprti šipi...«

Strategija bi po njihovem mnenju morala vsebovati konkreten načrt za turističen razvoj. Pomembno se jim zdi, da lahko sodelujejo pri načrtovanju te strategija. Če ponazorimo:

»Prvič glej, da nas je en vprašal kaj si mi želimo pa kaj nas moti, lej jst mislim, da bi mogla imet občina strategijo, kar je, nima turistične ali pa druge strategije nima narejene in pa na tisto bi se mogli sklicevati na naše želje in pa zato, da se naredi en normalen turizem«

Njihova želja je predvsem poudarjanje lokalnih posebnosti, izkoriščanje naravnih lepot za butični turizem in večja vpetost lokalnih prebivalcev.

3.2.3.2 Nevtralni do trenutnega dogajanja

Sogovorniki v fokusni skupini, ki smo jo na podlagi ankete opredelili kot »nevtralno«, so v svojem izhodišču podporniki festivalov. V njihovem mnenju so tako po eni strani prisotni diskurzi podpore festivalom, po drugi strani pa je mogoče opaziti napetost in močno izražene diskurze zavračanja festivalov. Ob omembi pozitivnih učinkov nemudoma sledi njihova negacija oziroma problematiziranje teh učinkov. Kot je na primer dejal sogovornik:

»Mene tole prav nič ne moti, jst sem celo vesel da se tukaj kej dogaja, je pa res da je to tudi eno veliko breme ali pa obremenitev za okolje in ne vem če je to kdaj že kje analiziral tukaj v Tolminu«.

Oziroma kot je dejal drugi:«

Zdaj seveda festivali majo ene pozitivne učinke, majo pa tut negativne ane«.

Odnos sogovornikov do festivalov je izrazito ambivalenten in labilen, opazno je, da se njihova podpora festivalom krha. Občutja, da so kot lokalna skupnost s festivali del širšega globalnega konteksta, postajajo vir tesnobe. Festivali, ki ponujajo potrditev in prepoznavo Tolmina kot blagovne znamke (Kozorog) 2012), izgubljajo svojo vlogo pri produkciji lokalne identitete. V identitetnem kolaču nastaja prostor za nove identifikacije, ki jih sogovorniki, kot aktivni ustvarjalci lastne identitete, želijo zapolniti z novimi pomeni prostora. Želijo, da bi se instrumentalizacija oziroma uporaba naravnih lepot prostora, povezala tudi še z drugimi (neodkritimi) kulturnimi vsebinami, ki bi prav tako ponujale turistično – ekonomski razvoj. Pri tem je treba poudariti, da je diskurz ekonomskega razvoja obrobjen. Prisotno je mnenje, da imajo festivali pozitiven vpliv na ekonomski razvoj, vendar se to prepričanje postavlja pod vprašaj, saj te učinke ne zaznavajo direktno.

Festivali ob začetku sezone imajo več podpore, kot tisti ob koncu. Kot je že znano dejstvo, največ simpatij dosega Metal Camp, ki je viden kot »tradicionalen festival«, ki prinaša tudi največ dohodka. Na naraščanje negativnih sentimentov vpliva predvsem **povečanje števila festivalov** in **povečanje števila obiskovalcev**.

Kot so izpostavili sogovorniki:

»...včasih je bilo to sm štirinajst dni mogoče ali pa tri tedne. Ja zdaj je pa praktično celo poletje....Število se je povečalo in pa tudi udeležba je... zelo veliko ljudi prihaja. Zato jst pravim, da je to tudi zelo velika obremenitev za okolje ane...«

»Tako včasih je pač moteče, včasih se je reklo to me je malo motilo, da ste mal nestrpni Tminci, ampak lejte ne ne, to je logično. Tminec je lejte pet tisoč ane, na festivalih pa pride petnajst tisoč ane, zdaj a si predstavljate, da bi prišlo... v Ljubljani tristo tisoč... in da bi prišlo na Tivoli v dvorano devetsto tisoč ljudi ane.«

Slednje problematizira določene pozitivne učinke. Ambivalentnost se izraža in krepi skozi naslednje skupine diskurzov oziroma mnenj, ki predstavljajo posamezne problematike v festivalskem dogajanju , ki pa so med seboj neločljivo prepleteni:

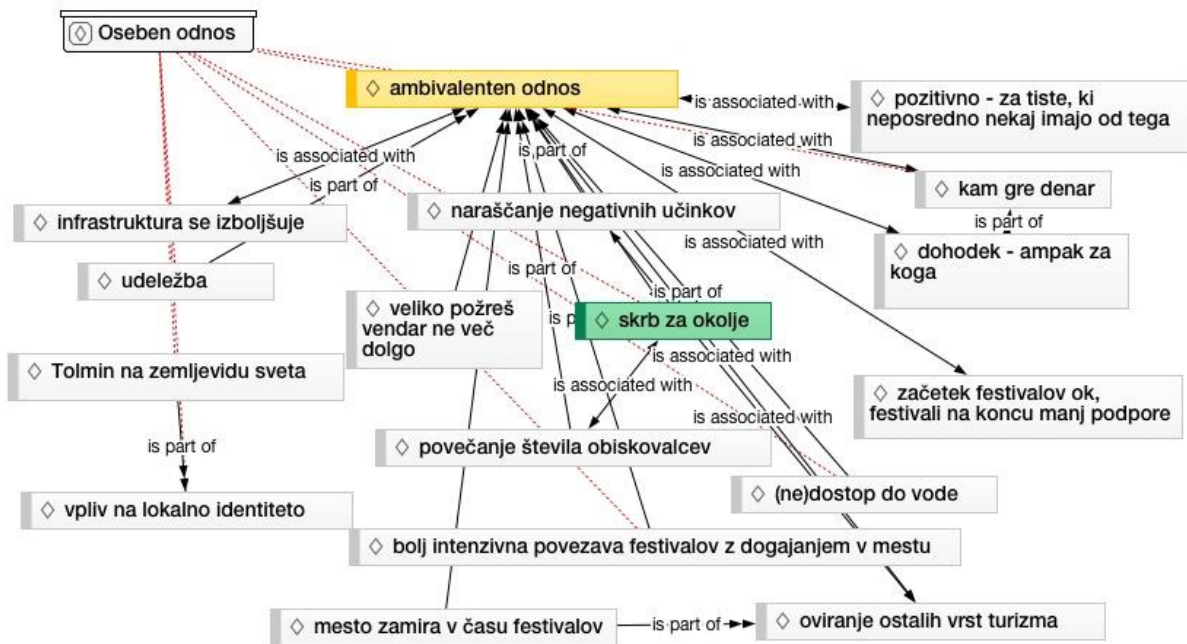
1. lokalna identiteta; festivali predstavljajo pomembno identifikacijsko sredstvo, ki izrinja občutke odrinjenosti, neprepoznavnosti in jih iz položaja obrobnosti postavlja v središče globalne kulture in

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

turizma– vendar se pojavlja močna želja po novih identitetnih središčih – pomanjkanje identitetnih vsebin je vir tesnobe

2. gospodarski učinki – pozitivni vendar za koga, ni direktnega učinka na njih, jih ne zaznajo / ne-uravnotežen turistični razvoj
3. dostop do reke
4. preobremenjenost okolja/ skrb za okolje; onesnaženost
5. neuravnotežena kulturna produkcija
6. vloga občine – odgovorna za neuravnotežen razvoj

Slika 39: OSEBEN ODNOS – prikaz ključnih pojmov in povezav med njimi

Sogovorniki se zavedajo vloge festivalov v omogočanju prepoznavnosti Tolmina na globalni ravni, na kar so tudi zelo ponosni. Slednje ima velik vpliv na njihovo lokalno identiteto, o čemer je pisal že Kozorog (2012). Prostor, ki je bil priča predvsem izseljevanju domačega prebivalca, je s festivalsko turistično ponudbo uspel napolniti izpraznjen prostor oziroma ga še celo preseči. Zaradi prisotnega občutka nekega pomanjkanja vezanega na marginalizacijo lokalnega okolja, občutka nerazvitosti, obrobnosti v primerjavi z urbaniimi središči in tudi primerljivimi kraji (npr. Bovec), je občutek festivalske

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

specifičnosti in enkratnosti za sogovornike pomemben. Na festivalsko dogajanje so ponosni, saj jih umesti na globalni zemljevid sveta. Kot je na primer dejal sogovornik:

»Predvsem to, da se lahko pohvalimo, da je Tolmin festivalno mesto. Tolmin festiv valley se je tut bil tut Soča valley festiv so naredil, če se ne motim na RT-oju. Tko da se mi zdi, da je to postal en širši brand prepoznavnosti tega ane.«

Tudi sami se večinoma udeležujejo posameznih dogodkov v času festivalov. Pri tem ne gre le za konstrukcijo lastne identitete unikatnosti, ampak za ustvarjanje podobe »kozmpolitske participacije« v globalnem ustroju popularne kulture (Kozorog 2012: 184). Naraščanje nezadovoljstva s festivali pa odkriva željo po vzpostavitvi podobnih identitetnih sidriščih, ki ne bi temeljili samo na festivalih, ampak bi bili vezani na lokalno ponudbo kraja, ki pa jo je treba še odkriti. Kot je dejal sogovornik:

»sicer pa Tolmin se mi zdi, da ne ve prou točno kaj bi naredu s svojim turizmom al bi izgradil en bazen terme al karkoli. Manjka nam morda tiste neke domišljije, da bi rekli dejmo naredit pa tko kot je Idrijska čipka značilna za Idrijo, pa tako kokr je prva svetovna vojna in vse te stvari značilne za Kobarid tuki se konča pr turizmu ostanemo na področju, da rečemo da smo festivalsko mesto imamo Tolminska korita in Javorco pol se pa konča. Mogoče en brand tolminskega puntarja bi mogla na en način bolj razvit.«

Želja po prepoznavi lokalne vrednosti je prisotna tudi v odnosu do posameznih festivalov. Želijo si, da bi imeli lokalni festivali večjo težo. Viden je občutek manjvrednosti in želje po preseganju le te. Organizatorji festivala so videti kot vsiljeni od zunaj, kot tisti, ki imajo več pravic in moči pri odločanju. Kot je dejala sogovornica:

»ker je organizator vseh festivalov od metala, do reggija, pankarjev je eden. In znotraj on razporeja, ne mi. Tako da to so sanje. Lokalci pa se borijo za tiste svoje dni k norci, da lahko sploh pridejo dol.«

Občutja odrinjenosti in marginaliziranosti značilna za prebivalce občine po propadu Jugoslavije, ki so tudi ključno vplivala na sprejetje in podporo festivalom od samega začetka (Kozorog 2012), tako postajajo potencialni vir za zavračanje festivalov. Ponovno se pokaže pomembna vloga povezave med festivali in lokalno identiteto. Podpora festivalom je tesno povezana z občutkom, da imajo festivali širši

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

silvestrovanje in prihod dedka mraza vse kar se recimo dogaja, pa mogoče še otvoritev jaslične poti v mesecu decembru.«

»Meni se zdi, da predvsem družbeno kulturno dogajanje trpi na nek ta način zato, ker ljudje mislijo sej takrat se vse dogaja, ampak dogaja se samo na mestu tistem samo, vse ostalo področje ima en ogromen deficit za povprečnega prebivalca recimo. Jst bi tle izpostavu bob za Bovcu, vsak četrtek prideš tja, ti nekdo igra in pleše, Idrija ima neke poletne večere. Se pravi dogajanje, da greš ti nekam vn je večinoma Tolminci ne grejo na neke koncerte, ostajajo večinoma tu in spremljajo družbo teh ljudi od daleč ampak za njih ni pa poleti nič.«

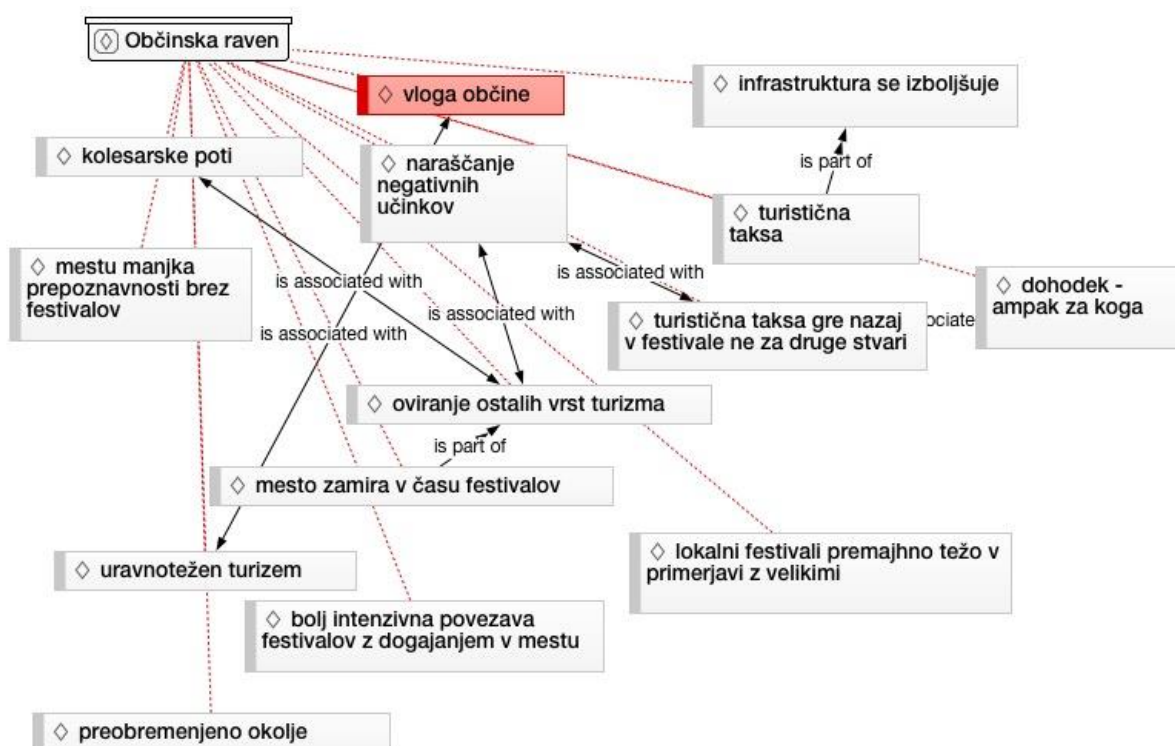
Skozi izjave sogovornikov je razvidno, kako se krepi diskurz manjvrednosti v odnosu do nekaterih turističnih destinacij, ki imajo prepoznavno turistično znamko. Festivali izgubljajo svoj pomen v tem procesu. Slednje ne pomeni, da želijo festivale ukiniti, ampak si želijo prepoznavnosti poleg festivalske ponudbe. Izkazalo se je, da je umestitev na globalni zemljevid sveta Tolmin sicer potegnila iz obrobja v središče, vendar se ta proces dogaja mimo lokalne produkcije. Turistični razvoj sicer ja, ampak želja po lokalni prepoznavnosti izven festivalskega dogajanja je močna. Želijo biti aktivno vpleteni v ustvarjanje prepoznavnih turističnih simbolov, ne samo njihovi pasivni opazovalci. Med sogovorniki je prisotna močna želja po uravnoteženju vseh vidikov festivala in potreb občanov, ki bi bile v zadovoljstvo vsem vpletenim. Kot je bilo rečeno: »Ampak se da te stvari, to se da naredit sožitje med Tolminci in festivali absolutno.« Prisotna je želja po povečanju prepoznavnosti Tolmina, pri čemer pa bi festivali lahko bili v pomoč. Kot je dejala sogovornica:

»... tudi organizator festivalov bi lahko kdaj pa kdaj kakšno manjšo skupino kdaj pa kdaj tudi v Tolmin pripeljal tam k fontani pa bi kaj zaigrali, da bi ljudje videli da tudi tisti tle sodelujejo ne.«

Skozi pogovore v tej skupini sogovornikov je razvidno, da ni izpostavljen neposreden vpliv na njihovo kvaliteto bivanja, ampak je v ospredju predvsem vpliv festivalov na širšo občinsko raven. Pri tem je močno izražena vloga občine in neprimernost vlaganja občine v prostor.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 41: Odnos – občinska raven

Sogovorniki na splošno menijo, da občina skrbi za razvoj prostora in veliko vlaga v infrastrukturo, ki po eni strani omogoča nadaljnji razvoj festivalov, po drugi strani pa blaži negativne učinke teh. Vendar je ob kretni negativnih občutij v ospredju diskurz oviranja ostalih vrst turizma. Ob naraščanju ambivalentnih čustev in nezadovoljstva se na splošno sprejeti pozitivni gospodarski učinki festivalov postavljajo pod vprašaj. Sogovorniki se zavedajo, da so učinki festivalov na turizem blagodejni, vendar se izpostavlja dejstvo, da slednje velja le za nekatere. Da je večina izrinjena iz tega. Ob tem je prisoten občutek, da občina ne vlaga dovolj v uravnoteženje razvoja tudi na drugih ravneh turistične ponudbe. Kot je dejal sogovornik:

»...Zdaj drugo je kako jo vlagajo to turistično takso...zdaj nekatere stvari so zelo direktno dosti z neko infrastrukturo kar v bistvu ni enakopravno, ker drugi investitorji morajo sami vložiti, ker turistične takse gre za širše...ja seveda to je območje festivala investitor k mora vlagati direktno, zdaj seveda je tudi občina ki mal pomaga vlagati logično. Ne more pa direktno odvajati turistične takse za ta namen ne«

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

»Tudi ta turistična taksa in to se mi zdi popolnoma mimo. Recimo lansko leto so jo pobrali za dvajset tisoč evrov, vložek v sotočje je bil sedemdeset tisoč evrov.«

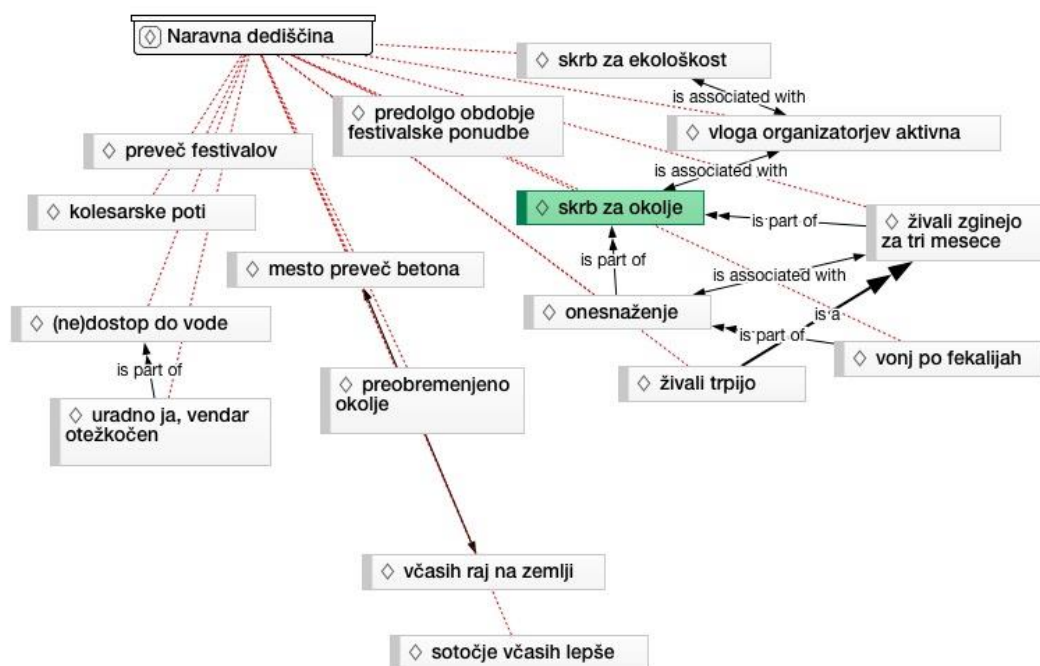
Zavedajo se, da privlačnost festivalov izhaja iz izkoriščanja naravnih lepot občine, ki bi lahko bile zanimive tudi za druge oblike turizma, če jih festivali pri tem ne bi ovirali. Glavna ovira je otežen dostop do sotočja, prenasičenost s festivalskimi turisti in pa tudi prehrupna glasba. Kot možnosti alternativne turistične ponudbe so izpostavljeni **butični turizem, kolesarske poti, relaksacijski turizem, družinski turizem**, ki pa se trenutno ne morejo razvijati Kot je dejal sogovornik:

»ampak to je dejansko precej obremenjeno okolje in tut odrezano od občanov in še najbolj me moti to, da imamo kolesarske steze za ene dva kilometra, če je imamo ane delno med mostom in Tolminom in še to kar je je praktično zaprt dostop ane... sej se zmeša tle notri in se je treba zavedat, da je to potem izključujoč turizem. Res je, da se kapacitete polno zapolnjene ampak en mesec dva s festivalskim turizmom. Ampak se moramo zavedat, da to odvrča neke mirne neke uporabnike prostora, ki pridejo mirno, s kolesom z družino. Tako da tu bo pač v prihodnje treba zbalansirat te različne oblike turizma in pa ne verjetno odrezat ostale, tut v teh poletnih časih ne«.

Diskurz (ne)dostopa do reke in omejevanje turistične ponudbe je močno povezan tudi s povečano skrbjo za okolje

Slika 42: Odnos – naravna dediščina

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Kot je bilo izpostavljeno že zgoraj, se percepcija negativnih vidikov festivalov na naravno okolje povečuje z večanjem števila festivalov in posledično predolгим obdobjem trajanja festivalov. Ob tem pride (ne)dostopnost do vode bolj do izraza. Zavedajo se, da imajo po zakonu možnost dostopati do reke, vendar je v praksi to težje. Zavedajo se tudi, da lahko dostopijo do reke tudi drugje, vendar se občutek nezadovoljstva ob tem, da so odrezani od sotočja, povečuje.

Poudarja se preobremenjenost okolja ne samo za prebivalce, ampak tudi za živali. Čeprav se sogovorniki zavedajo, da so festivali večinoma zelo ekološko naravnani in da si organizatorji aktivno prizadevajo za varovanje okolja, so negativni učinki še vedno močno prisotni. Moti jih onesnaženje, vonj po fekalijah.

Prisoten je diskurz pogleda v preteklost, ki idealizira nekdanje stanje. Tovrstni diskurzi predstavljajo odmik in zavračanje trenutnega stanja. Čeprav ne pripisujejo neposredno vzrokov za to festivalom, se to zavračanje povezuje tudi z splošnim naraščanjem nezadovoljstva s stanjem v občini. Kot je dejala sogovornica:

»A veste kok je bilo lepo tam dol. Ne veste, ampak to je bil raj na zemlji in si imel kam peljat koga. Si šel na Hudičev most, si šou gor po griču, zdaj je asfalt«

Možnosti za izboljšanje stanja, ki ga ponujajo sogovorniki so različni:

Slika 43: odnos – vloga občine v prihodnosti

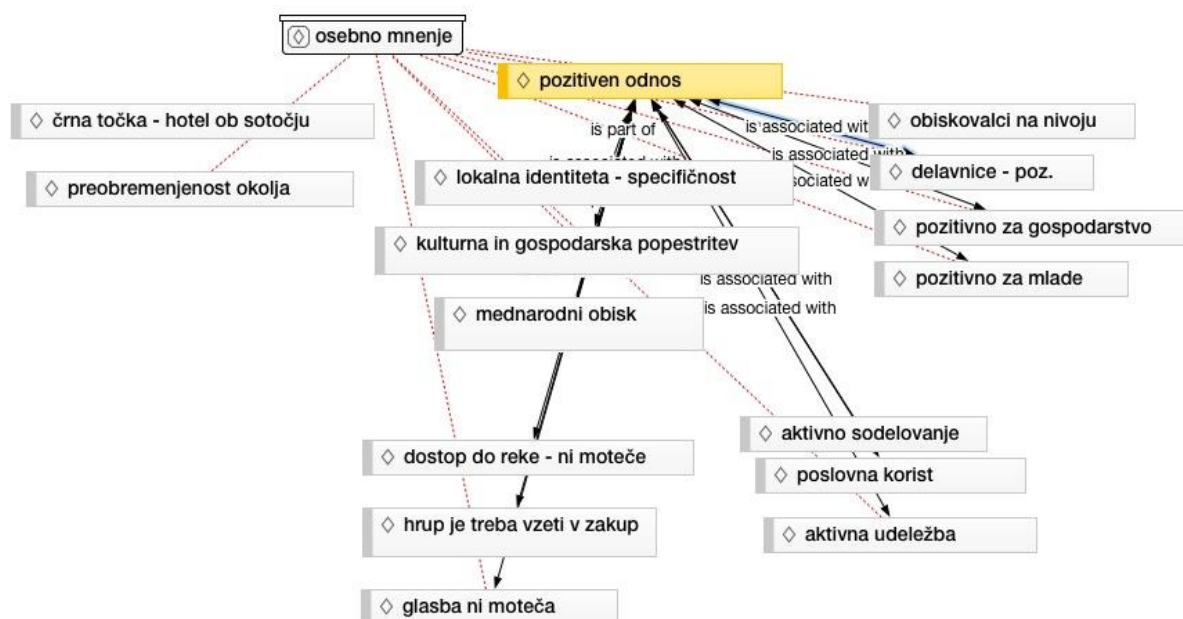
Prisotna je želja po bolj intenzivni vključitvi ljudi v produkcijo lokalnega prostora in soustvarjanja kolektivne identitete. Ni dovolj le občasen posvet, ampak imajo željo po skupnem dialogu z občino in organizatorji pred samim začetkom festivalov. Občina naj bi prevzela bolj aktivno vlogo in začela urejati menedžiranje festivalov oziroma ga začela nadzirati. Prisotno je mnenje, da občina preveč popušča organizatorjem. Bolj aktivna vloga občine bi za njih pomenila tudi bolj enakovreden odnos občine kot celote z organizatorji, ki so videni kot tujci. Želijo si, da se natančno določi območje festivalov, ki bi izključevalo področje sotočja. Ambivalentnost v odnosu do festivalov vpliva na težnjo, da se vzpostavi enakovreden odnos tudi v tem segmentu. Ograja naj bi omogočala dostop vsem, tako lokalnemu prebivalstvu, festivalskih turistom kot tudi ostalim turistom (iz drugih virov je bilo mogoče izvedeti, da se organizatorji s tem ne strinjajo, zaradi delitve odgovornosti). Prav tako bi bilo treba skrajšati obdobje festivalske ponudbe. Občina naj bi pokazala širši interes za razvoj občine/prostora in skrbela za prepoznavnost in turistični razvoj izven okvirjev festivalov. Bovec je izpostavljen kot primer dobre prakse. Posledično bi se okrepilo dogajanje v mestu in uravnotežilo turizem ter gospodarski razvoj.

3.2.3.3 Podporniki festivalov

Predstavniki te skupine so izraziti podporniki festivalov. Močno zagovarjajo ohranitev festivalskega turizma in se hkrati zavzemajo za širitev festivalske ponudbe. Ta širitev bi vključevala različne vsebine in bi doprinesla k širšemu kulturnemu razvoju občine. Poudarjajo, da Tolmin brez festivalov ni zanimiv, in da ponuja malo ne le turistom, ampak tudi lokalnim prebivalcem. Kot je poudarjal že Kozorog (2012), izbira festivalskega turizma ni bila naključna, ampak izhaja iz zgodovinskega konteksta. Tolmin je bil v prejšnjem sistemu administrativno in vojaško središče, medtem ko se je turizem razvijal v Zgornjem Posočju. Z razkrojem Jugoslavije je Tolmin izgubljal svojo administrativno funkcijo, kar je spodbudilo težnje po novih vidikih razvoja. Podpora festivalom je vzknila iz predpostavke takratne lokalne turistične organizacije, ustanovljena leta 2000, da je kraj nepopisan list, ki potrebuje povsem novo podobo. Percepcija (in zavedanje), da so festivali ne le kulturna, ampak predvsem gospodarska priložnost za razvoj, je med sogovorniki izrazita. Med sogovorniki je prisotna želja, da bi kraj ohranjal specifično turistično identiteto, ki mu jo dajejo festivali. V nasprotju s skupino »nevtalnih« so ti sogovorniki zaradi aktivne vključenosti v festivalsko ponudbo vpleteni tudi v ustvarjanje identitetnih središč znotraj konteksta festivalov. Negativni učinki festivalov, ki jih sogovorniki sicer zaznajo, zbledijo ob percepciji, da je Tolmin na zemljevidu sveta ne le zaradi organizatorjev, ampak tudi zaradi njih samih. Festivale vidijo tudi kot pomembno gonilo gospodarskega razvoja v občini. K temu močno pripomore dejstvo, da so večinoma tudi sami aktivno vpeti v festivalsko dogajanje kot podjetniki, obrtniki, umetniki. Od festivala imajo tako tudi osebno finančno korist. Uspeli so prepoznati možnosti zaslužka, znajo se vključiti v festivalsko dogajanje, se dogovarjati z organizatorji in pritegniti festivalske turiste. Festivalov se udeležujejo kot ponudniki domače obrti, zaposleni, med drugim pa tudi kot redni obiskovalci. Kot veliko prednost vidijo cenejše vstopnice za občane.

Nekaj sogovornikov v tej skupini, ki nimajo neposredne finančne koristi, pa živi precej oddaljeno o festivalskega prizorišča in jih negativni učinki festivalov ne motijo. Dogajanje spremljajo od »daleč« in so pasivni opazovalci. Zadovoljni so z vlogo, ki jo imajo festivali v občini kot celoti. Ponosni so na decentraliziran proces razvoja prostora, ki poudarja vlogo Tolmina kot pomembnega akterja na nacionalni, evropski in tudi svetovni ravni.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Učinki na njihovo osebno kvaliteto življenja se tesno povezujejo z neposrednimi finančnimi učinki in pa tudi s percepcijo pozitivnega učinka na lokalno identiteto. Izpostavljena je specifičnost festivalov in mednarodna udeležba. Ponovno lahko poudarimo pomembnost festivalov pri izrisu občine na globalni zemljevid kulturne produkcije in naravnih lepot.

Povezanost s festivalsko ponudbo in pozitiven odnos imata velik vpliv tudi na dožemanje ostalih učinkov festivala. Zavedajo se, da je glasba glasna, vendar jih ne moti. Kot je dejal sogovornik:

»Zdaj... hrup je bilo tudi vprašanje...zdaj jst pravim tako ane, če imamo mi res povečan hrup, kar se jst tudi ne strinjam, da se vleče ta hrup do jutra ane,... neka meja bi mogla biti, je pač treba v zakup vzeti ane, če smo se odločili, da bo to stvar turizma je pač ta hrup posledica tega ane. Jst pravim da je to tako k na Bledu, verjetno pa imajo misijo onesnaženja večje v kraju kjer pa je prometa več ane.«

Slednje ne pomeni, da se ne zavedajo določenih negativnih učinkov festivalov, vendar se jim ne zdijo preveč oziroma dovolj moteči. Negativne učinke skušajo relativizirati ob poudarjanju pozitivnih učinkov, oziroma jih prikazujejo kot del splošnega trenda v turizmu. S tem se odmikajo od odgovornosti za izboljšanje stanja, saj so festivali postavljeni v kontekst širših strukturnih sil sodobnega turizma. Tolmin postavlja ob bok turistični destinaciji Bled, ki je v medijih požela veliko pozornosti kot kraj sodobnega masovnega turizma. S prisotnostjo diskurza, da je treba pač nekaj vzeti v zakup, je prikazano

mnenje, da: ali si del turističnega razvoja ali pa si izven tega. Tolmin ima tako v tem smislu samo dve možnosti. Ker bi bila popolna izključitev iz ustroja turistične ekonomije nepredstavljiva, se je treba pač privaditi in sprejeti te negativne posledice.

Ob pogovoru o naravni dediščini in lepotah naravnega so na primer sami izpostavili vpliv hrupa na živali, vendar istočasno poudarili, da slednje vseeno ni tako zelo moteče. Naravo je treba ohraniti predvsem v smislu zagotavljanja privlačnosti turistične destinacije.

Slika 45: Naravna dediščina

Poudarjajo, da naravna dediščina zaradi festivalov ni ogrožena, saj se ohranja tako zaradi obiskovalcev, kot tudi samih organizatorjev. Pri tem so izpostavili predvsem obiskovalce Metal Campa, ki da so na zelo visokem nivoju. Po njihovem mnenju so večinoma visoko izobraženi in dobro finančno situirani. Ostalih festivalov ne omenjajo posebej. Kot je na primer dejal sogovornik:

»To so ljudje, ki so izobraženi, ma ja tako pridejo na dopust tako, da ni nobenega problema. Najde se kakšna izjema, ma večinoma ko kakšni naši, ko jim rečeš, da je to odprti ogenj in da se ne sme tam kurit in ni bilo do zdaj še nobenega problema.«

Kot že omenjeno, vidijo tudi vlogo organizatorjev v ohranjanju naravne dediščine zelo pozitivno in aktivno. Pri tem naj poudarimo, da so organizatorji aktivno vključeni v čiščenje prostora ravno zaradi pritiska prebivalcev. Kot je opozoril Kozorog (2012), je neurejenost prostora po prvem Reagge festivalu leta 2004 odmevala še dolgo časa. Kot je dejal sogovornik:

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

»Mislim da ti organizatorji skrbijo za to, da narava ostane takšna kakršna je, sej po moje se tudi zavedajo, da zaradi samega ambienta, zaradi same narave obiskovalci prihajajo ane in se trudijo to čuvat in jim to tudi uspeva.«

Sogovorniki torej cenijo naravne lepote kraja in se ob tem zavedajo, da je predvsem to pritegnilo festivalsko ponudbo. V tem kontekstu so izpostavili moteča kemična stranišča, ki bi jih bilo treba odstraniti. Kot je dejal sogovornik:

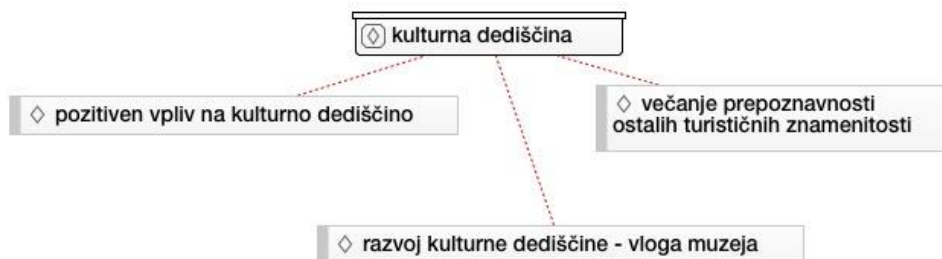
»Še rajši bi, še več tega ko smo prej govorili o onesnaženju, da bi se čim več tega priklopljalo na čistilno napravo, da se rešimo teh dixijev, vigrad kemičnih wc-jev, da se rešimo teh stvari, to je interes tudi organizatorja tako, da več vlaganja v infrastrukturo ne bi škodilo tam kjer se le da. Ker ni korist samo za ene je tudi za druge, prihajajo tudi drugi ane, ne samo zaradi festivalov, ampak tudi mogoče zaradi same destinacije Posočja dole, pa bodisi zaradi kopališča bodisi..manjka neki ane.«

Diskurz, da je treba zaradi turističnega razvoja in pozitivnih učinkov festivalov vzeti določene elemente »v zakup« se veže tudi na odnos dostopa do reke. (Ne)dostop do reke se jim ne zdi niti malo problematičen. Menijo, da se za prost dostop da dogovoriti z organizatorjem, s čimer pa razkrijejo mnenje, da kljub pravni podlagi, dostop le ni tako enostaven. Kot je na primer dejal sogovornik:

»Jst mislim, da bi tako, če si en želi vsak dan dol in bi prišel do organizatorja in mu rekel, poslušajte jst hodim pa vsak dan tle dol, dam klobuk dol ma sigurno bo dobil karto... Sigurno bo dobil, sigurno.«

Pozitivne učinke festivalov pripisujejo tudi njihovem vplivu na kulturno dogajanje in kulturno dediščino.

Slika 46: Kulturna dediščina

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Ugotavljajo, da imajo festivali pozitiven učinek na širšo turistično ponudbo, pri čemer ponovno pomembno vlogo igra dejstvo, da so sami vpleteni v kulturno produkcijo prostora. Povezujejo festivalsko dogajanje tudi z drugimi elementi turistične ponudbe občine in kulturnega prostora. S tem imajo aktivno vlogo in velik vpliv na poudarjanje specifičnih lokalnih kulturnih simbolov in tako lahko tudi sami vplivajo na lokalno prepoznavnost. V sklopu festivalov so bile na primer organizirane likovne delavnice, kjer so bili udeleženci festivalov vključeni ne zgolj v likovno ustvarjanje, ampak v vsebine prve svetovne vojne. Izdelke so razstavili v Tolminskem muzeju in tja pritegnili tudi festivalske turiste. Slednje je lahko primer dobre prakse poudarjanje kulturnih elementov, ki niso vezani na festivalsko dogajanje, vendar s hkratnim povezovanjem z njim. Kot je dejal sogovornik:

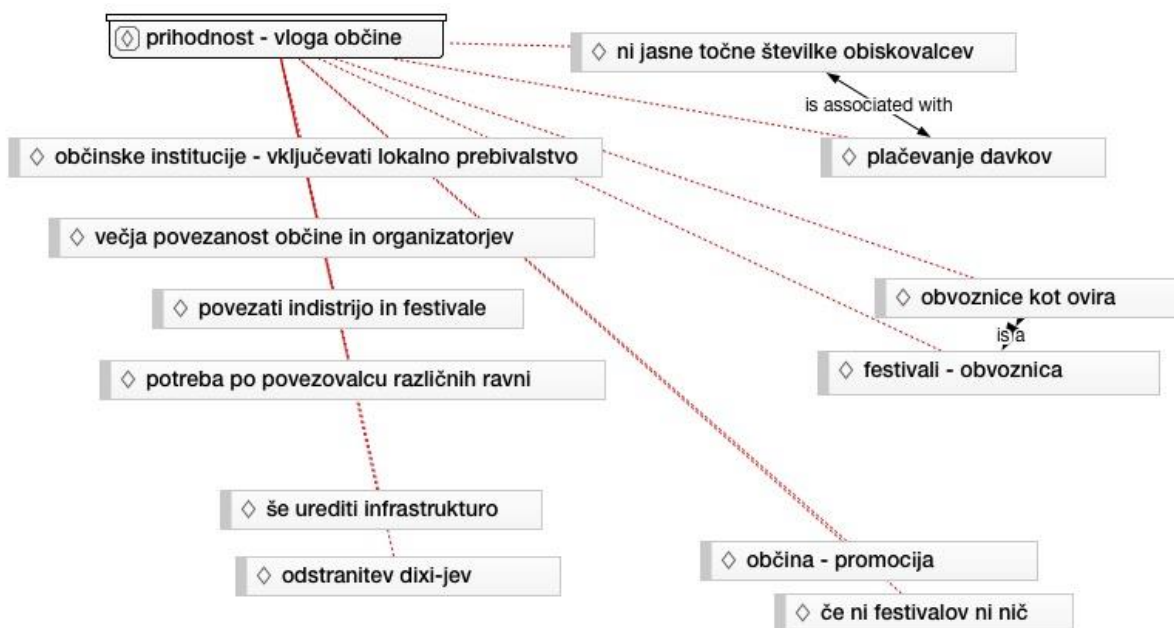
» Mi imamo tam, recimo letos smo imeli sto štirideset udeležencev. Mi jim nudimo tam vse barve, čopiče, papir pa tematiko jim določimo. Ne vem en dan imamo tematiko recimo tega področja, letos smo imeli prvo svetovno vojno recimo. Jim mal razložimo pač naredijo tiste slike, narišejo. Slike smo dal potem razstavit po področju festivala, neki damo u muzej pa po vitrinah po Tolminu, z namenom, da grejo oni še vn pogledat kje so njihove slike razstavljene. S tem da je muzej si vsi ogledajo muzej in potem so šli še po drugih koncih ane«.

V tem kontekstu so pozitivni tudi vidiki obiska Tolminskih korit in Javorce ter urejenih avtobusnih prevozov.

Kot negativni element so navedli samo neurejeno situacijo s hotelom ob sotočju. Negativno torej ni tisto, kar izhaja iz festivalov in njihovih učinkov na okolico, temveč tisto, kar izhaja iz okolice in ima slab učinek na festivale. Pri tem vidijo občino kot pomembnega akterja, ki bi moral zavzeti bolj aktivno vlogo. Tudi ob zavedanju določene preobremenjenosti okolja zaradi festivalov, pomembno vlogo prisojajo občini. Oni sami že veliko vlagajo v aktivnosti in pripomorejo k določenim vidikom razvoja. Odgovornost za blaženje negativnih učinkov pa se iz individualne ravni prenaša na občinsko. Kot je na primer dejal sogovornik:

»Zdj to kar govorimo vsi a ne, da sam kraj ne prenese več, je tut mogoče en problem ki ga je za rešit ane. Kako ne vem pač to so pač inštitucije, ki se bodo mogle s tem ukvarjat ane, ne pa mi posamezniki na festivalih ane.«

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Občina bi po mnenju sogovornikov morala imeti bolj aktivno vlogo pri večji povezavi industrije in festivalov, ki bi omogočala boljši gospodarski razvoj. Pri tem bi morala biti bolj tesno povezana z organizatorji in tudi z lokalnimi prebivalci. Izpostavljena je potreba po povezovalcu med različnimi ravni. Tisti, ki sodelujejo z organizatorjem festivalov, so se sami znašli. Ob podpori občine bi bilo to sodelovanje možno na širšem nivoju, kar bi imelo pozitiven vpliv na celotno občino in njene prebivalce. Kot je na primer dejal sogovornik:

»... to so pač inštitucije, ki se bodo mogle s tem ukvarjat ane ne pa mi posamezniki na festivalih ane. .... Sodelovanje lokalne skupnosti sodeluje s festivali, zelo dobro, moram rečt, samo problem je v občinskih inštitucijah, ki ne povezujejo lokalne skupnosti dovolj s festivali, ker če gledam jst iz mojega vidika, posamezniki, se pravi ena skupina teh, ki vem kaj so neki k majo te stojnice dol ane, domači ponudniki ne, se sami vključujejo ane, si morajo sami pomagat, pač, občinske inštitucije ne pomagajo.«

Sogovorniki ravno zaradi lastnih izkušenj vidijo velik potencial v bolj aktivnem povezovanju občine kot celote s festivali. To povezovanje se jim pravzaprav zdi celo nujno, za nadaljno ohranitev privlačnosti destinacije.

» Rekel bi pa, da na telih festivalih bi lahko sodelovalo več naših Tolmincev, gostincev dobro ne lih tolminski gostinci, ker imajo dela dosti, ampak celotni iz Tolmina tudi iz Vaške krape k nimajo

dosti prometa, da bi jim omogočili šank tam, pa bi tam v tistem mesecu malo več zaslužili tako. Drugače pa pozitivno tole res. Tut tile k pridejo metal days bi lahko tile turistične organizacije malo povabil nekam drugam, ko pride slab dan, da bi jih kam peljal, da si človek na temu festivalu neki zapomni, da neki ima, bo drugo leto spet pršu ane. To je tko ko mi k gremo na morje, če nam ne ponudijo nič vsako leto, se naveličaš tega kraja«

Deloma to vlogo vidijo v LTO-jih, vendar pa se jim zdijo premalo učinkoviti. Želijo nekoga, ki bo pri tem bolj aktiven oziroma kompetenten. Po njihovem mnenju LTO ne izpolnjuje svojega poslanstva. Menijo, da je priložnosti za povezovanje občanov s festivalsko ponudbo veliko, treba pa bi bilo vzpostaviti boljšo organizacijo in informiranje obeh strani o priložnostih.

Pogovor o festivalih je sprožil tudi temo o obvoznici. Mnenja sogovornikov so deljena, vendar je izpostavljen nujen pozitiven vpliv na festivale. Kot primer naj navedemo izjavo: »Obvoznica je nesmiselna, če bo zaprta v času festivalov. V času pozimi pa itak ni...«

3.3 Sklepne ugotovitve

Anketni del raziskave jasno kaže na prevlado pozitivnih stališč do festivalov in z njimi povezanega turizma. Še posebno sta pozitivno ocenjena vpliva na turistično ponudbo, občino na splošno in na kulturno dogajanje, še najbolj problematiziran je učinek na naravno okolje. Ocene v naseljih, ki so učinkom festivalov najbolj izpostavljena, so nekoliko manj ugodne, kot pa to velja za preostali del občine.

Izrazita je želja po aktivnejši udeležbi občanov Tolmina pri turistični ponudbi festivalov. Čeprav se večinsko ne nasprotuje obsegu prostora, na katerem se festivali odvijajo, pa ne bi smel noben festival onemogočati prostega dostopa na bregov Soče. Časovna omejitev festivalske dogajanja na drugo uro zjutraj je večinsko izrazito sprejemljiva, več kot tretjina (celo živečih na izpostavljenem območju) bi izjemoma dopustila celo daljše trajanje. Znatna večina dojema učinke festivalov kot pozitivne in festivalsko ponudbo že od samega začetka podpira. Tistih, ki jo podpirajo bolj kot prej, je skoraj dvakrat toliko kot tistih, ki jo podpirajo manj kot prej, je pa ta porast podpore vseeno manjši v naseljih, ki so festivalskemu dogajanju bolj izpostavljena. Velika večina je prav tako zadovoljna z dosedanjo količino festivalov.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Skoraj dve tretjini anketirancev sta izjavili, da jih v povezavi s festivali in festivalskim turizmom ne moti nič. Med problemi, ki so jih navajali preostali, pa prevladujejo onesnaževanje (smeti in drugi vplivi na okolje), gneča in hrup.

Festivali imajo posebno mesto v oblikovanju lokalne skupnosti in lokalne identitete, saj so občino postavili na zemljevid sveta in omogočili njeno prepoznavnost v svetovnem turističnem merilu. Slednje je tudi razlog, da večji del prebivalcev podpira festivale že od samega začetka, kljub temu, da nimajo nujno neposredne koristi od njih. Vendar pa se del te podpore krha in se utegne v prihodnosti celo obrniti v nasprotovanje festivalom. Kvalitativna raziskava razkriva, da pozitivno mnenje o festivalskem turizmu ni nujno enoznačno.

V kvalitativnem delu raziskave smo analizirali mnenja treh skupin prebivalcev občine, ki smo jih na podlagi ankete poimenovali kot tiste s pozitivnim mnenjem, nevtralnimi in negativnimi. Prva skupina so izraziti podporniki festivalov, ki so tudi sami aktivno vpeti v festivalsko dogajanje kot gostinci in sobodajalci, ali pa ponudniki domače obrti, kulinarike, umetniških delavnic ipd. Njihov pozitiven odnos je močno povezan z neposredno finančno koristjo, ki jo imajo od festivalov, in pa tudi z občutkom, da so tudi sami del ustvarjanja lokalne identitete. Kljub večjemu številu festivalov in ostalim potencialno motečim dejavnikom (hrup, onesnaževanje ipd.), se čutijo povezane s festivali in vidijo nadaljnji razvoj občine v povezavi s festivalskim turizmom. Njihova aktivna vloga doprinese k ohranjanju oziroma celo krepitvi identifikacije s festivali.

Ambivalentnost in labilnost v odnosu do festivalov je izrazita v skupini »nevtralnih«, ki so sicer načeloma podporniki festivalov. Opaziti je, da imajo pozitiven odnos do festivalskega turizma od samega začetka, vendar pa njihovo nezadovoljstvo v zadnjem času narašča. Odklonilen odnos do povečanja števila festivalov, hrupa, onesnaževanja ipd. je močno povezan z občutkom odrinjenosti. Festivale in organizatorje vidijo kot tujce, ki jih zanima samo lasten dobiček. Ker niso aktivno vključeni v produkcijo povezave lokalne identitete s festivalskim turizmom, se njihov odpor povečuje. Želijo si prepoznavnost občine in lokalnega prostora, ki ne bi bilo vezano samo na festivale. Želijo si večjo povezavo festivalskega turizma in lokalne skupnosti oziroma razvoj lastne kulturne in turistične ponudbe. Trenutna situacija za to skupino ni vzdržna in se njihovo mnenje utegne zelo kmalu prevesiti na drugo stran. Večji del odgovornosti za prihodnje reševanje oziroma načrtovanje festivalskega turizma prelagajo na občino.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Nasprotniki festivalov imajo negativen odnos že od samega začetka festivalskega turizma. Zaradi povečanja števila festivalov pa se njihovo nasprotovanje celo krepi. Izrazito jih motijo hrup, smeti in aroganten odnos organizatorjev. Odgovornost izrazito prelagajo na občino. Imajo občutek marginaliziranosti in izrinjenosti tako iz strani organizatorjev kot tudi občine. V primeru, da ne bo prišlo do sprememb, ki si jih želijo, so se pripravljene organizirati v različne oblike odpora.

4 ANALIZA EKONOMSKIH UČINKOV FESTIVALOV NA OBČINO TOLMIN.

4.1 Izhodišča in metodologija

Relevantni ekonomski učinki festivalov na občino se izražajo predvsem prek njihovega vpliva na turizem oz. prihoda večjega števila ljudi v občino. Ključni pozitivni ekonomski učinki na občino so tako lahko naslednji:

- Prihodki javnega sektorja, kamor lahko štejemo predvsem prihodke občine z naslova turističnih taks in posredno tudi prihodke javnih podjetij v lasti občine Tolmin. Med slednjimi izpostavljamo Komunalo Tolmin javno podjetje d.o.o., ki je v 57,77-odstotni lasti občine Tolmin. Pri analizi teh pozitivnih učinkov se opiramo na podatke, pridobljene s strani Občine Tolmin in Komunale Tolmin javno podjetje d.o.o.
- Prihodke lokalnega gospodarstva z naslova prodaje blaga in storitev organizatorjem festivalov in, še posebno, obiskovalcem festivalov: tako neposredno (vezano na sam festival), kot posredno v smislu uporabe drugih turističnih proizvodov pred ali po posameznem festivalu, v isti ali v kasnejših sezonah. Celovita analiza tega pozitivnega učinka bi zahtevala raziskavo med udeleženci festivalov za ugotavljanje njihovih vzorcev vedenja, ki pa zaradi časovnega okvira projekta (tj. po tem, ko je bila sezona festivalov zaključena), ni bila izvedljiva. V tem delu analize se zato opiramo predvsem na (1) okvirno kvantitativno oceno učinkov festivalov na lokalno gospodarstvo in (2) kvalitativno analizo vpogledov ponudnikov blaga in storitev za potrebe organizatorjev in udeležencev festivalov.
- Potencialne prihodke z naslova turizma, ki so posledica širše promocije Tolmina kot blagovne znamke. Celovita analiza tega pozitivnega učinka bi zahtevala raziskavo med turisti v Tolminu na splošno za ugotavljanje spodbud za njihov prihod v Tolmin, kar pa ni bilo izvedljivo zaradi časovnega okvira raziskave, tj. po zaključku viška turistične sezone. Ta vidik zato temelji izključno na posameznih kvalitativnih ocenah lokalnih akterjev in je bolj spekulativne narave.

Negativni ekonomski učinki pa so ponovno predvsem vezani na turizem, predvsem v smislu morebitne degradacije okolja, ki lahko del potencialnih turistov kratkoročno ali dolgoročno odvrne od obiska Tolmina. Tudi te učinke lahko glede na omejeni časovni okvir našega projekta ocenjujemo le posredno:

kratkoročno kvantitativno prek gibanja obsega turizma, ki ni vezan na festivale, in kvalitativno prek ocen lokalnih akterjev.

Vprašanje ekonomskih učinkov vključuje tudi njihovo porazdelitev med prebivalstvo. Če lahko prihodke javnega sektorja in podjetij v javni lasti načeloma razumemo kot približno enakomerno razpršene med prebivalce, so drugi ekonomski učinki močno odvisni od dejavnosti, v katero je posamezni občan vključen. Že Kozorog v okviru svojega raziskovanja tako opaža, da je finančni doprinos festivalov in z njimi povezanega turizma neposredno vezan le na manjši del prebivalcev. Ta vidik lahko v našem projektu obravnavamo le na ravni ocen v okviru kvalitativnega dela raziskave.

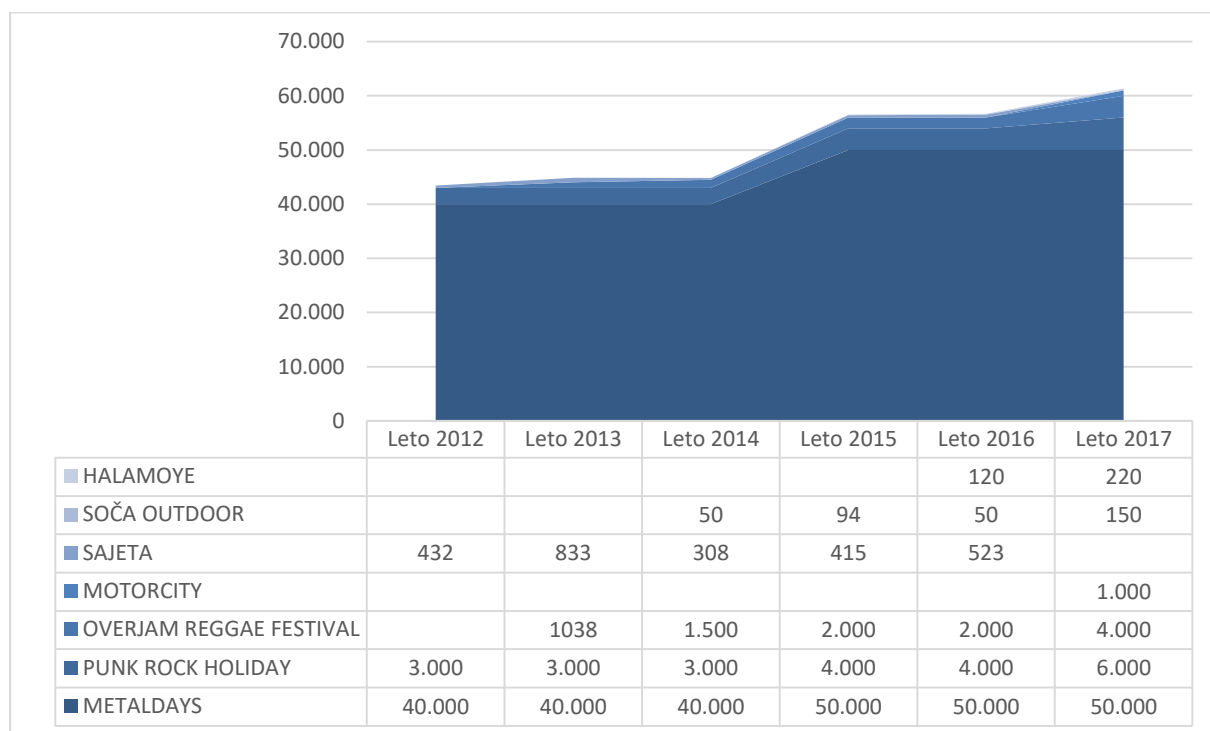
Ob tem pa poudarjamo, da kvalitativni vidik naše analize ekonomskih učinkov ne sme biti razumljen le kot preprosto nadomestilo za primanjkljaj v kvantitativnih podatkih (predvsem odsotnosti ankete med udeleženci festivalov za spremljanje njihovega vedenja in s tem ustrezno kvantifikacijo njihovih učinkov), temveč kot nujen integralni del našega projekta. Zavedati se namreč moramo, da je »subjektivna« *percepcija* posameznih učinkov med ljudmi, tudi »objektivnih« ekonomskih, za predvidevanje ravnanj ljudi v družbenem kontekstu celo bolj odločilna od teh učinkov samih po sebi.

4.2 Kvantitativna analiza ekonomskih učinkov

Za začetek ocenjujemo *neposreden* učinek festivalskega dogajanja na obseg turizma v občini. Njegov kazalnik je število nočitev v okviru samih festivalov. Gre za številke, o katerih organizatorji poročajo za potrebe odmere turistične takse bodisi na ravni pavšala (to velja za festivale Metaldays, Punk Rock Holiday, MotörCity, od leta 2014 pa tudi za Overjam Reggae Festival), bodisi s poročanjem o dejanskem številu nočitev udeležencev. Ker organizatorji z navajanjem števil ne želijo pretiravati, saj iz njih izhaja njihova finančna obveznost, hkrati pa jih niti ne želijo pretirano podcenjevati, saj bi s tem zmanjševali težo svojega dogodka, lahko štejemo pavšale za primerno, čeprav verjetno nekoliko konservativno, oceno dejanskega obsega nočitev. Kazalnik je dodatno primeren tudi zato, ker iz njega – ne glede na dejansko število turističnih nočitev – neposredno izhaja prihodek občine z naslova (četrtske) turistične takse. Prikaz gibanja po posameznih festivalih od leta 2012 (ko je bil za festivalske udeležence uveljavljen sedanji sistem zaračunavanja turistične takse) podajamo na Sliki 48.

Slika 48: Gibanja števila nočitev po posameznih festivalih

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Opomba: Za festival Sajeta v času izdelave analize še ni bilo podanega poročila za leto 2017.

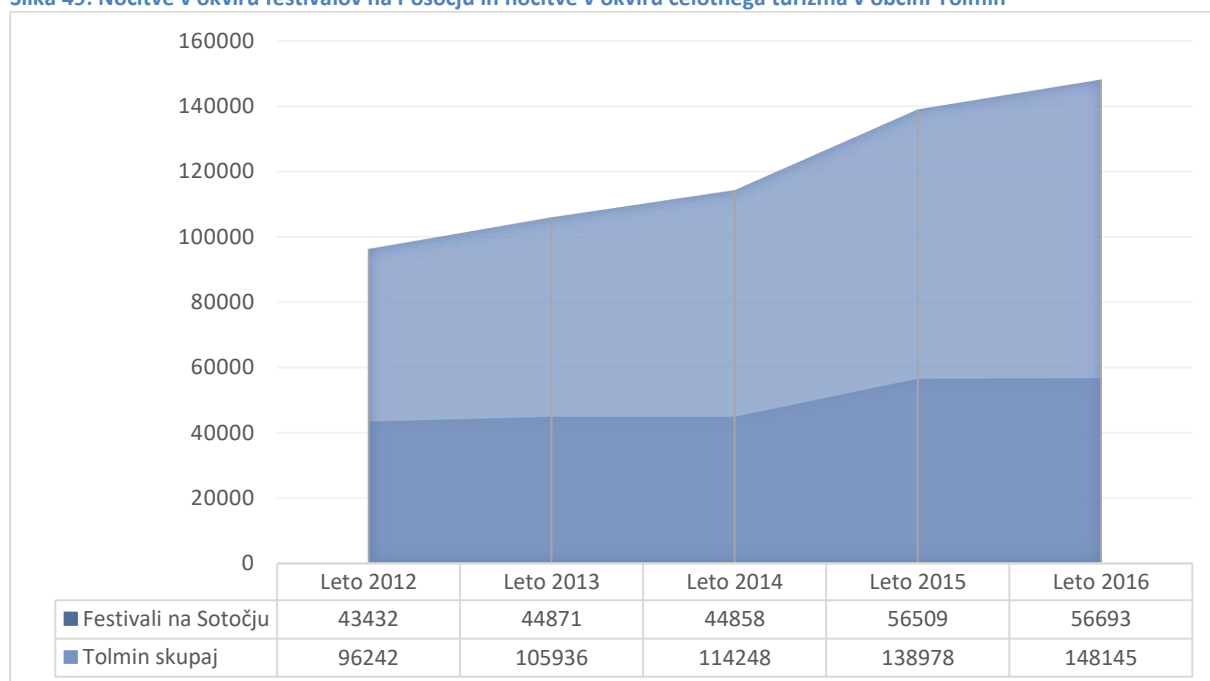
Vir: Občina Tolmin, Turizem Dolina Soče, TIC Tolmin in lastni izračuni

Opazimo lahko precejšnja nesorazmerja v turističnih razsežnostih festivalov, merjenih z vidika števila nočitev. Največji festival Metaldays je tako v letu 2017 vključeval prek 80% vseh festivalskih nočitev (v letu 2012 kar 92%), druga dva največja festivala skupaj (tj. Metaldays in Punk Rock Holiday) pa prek 90% vseh nočitev (v letu 2012 celo 99%). Čeprav torej z leti prihaja do postopnega razprševanja na večje število festivalov, je še vedno mogoče zaznati izrazito prevlado enega – vsaj v smislu obsega obračunanih nočitev.

Nadalje je pomemben delež turističnih nočitev v celotnem obsegu turističnih nočitev, ki ga prikazujemo na Sliki 49. Pri tem kot turistične nočitve za Tolmin skupno upoštevamo tako vse nočitve v okviru vseh festivalov (vključno z Goro Rocka) kot tudi celotne statistike LTO Sotočje.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalnega turizma

Slika 49: Nočitve v okviru festivalov na Posočju in nočitve v okviru celotnega turizma v občini Tolmin

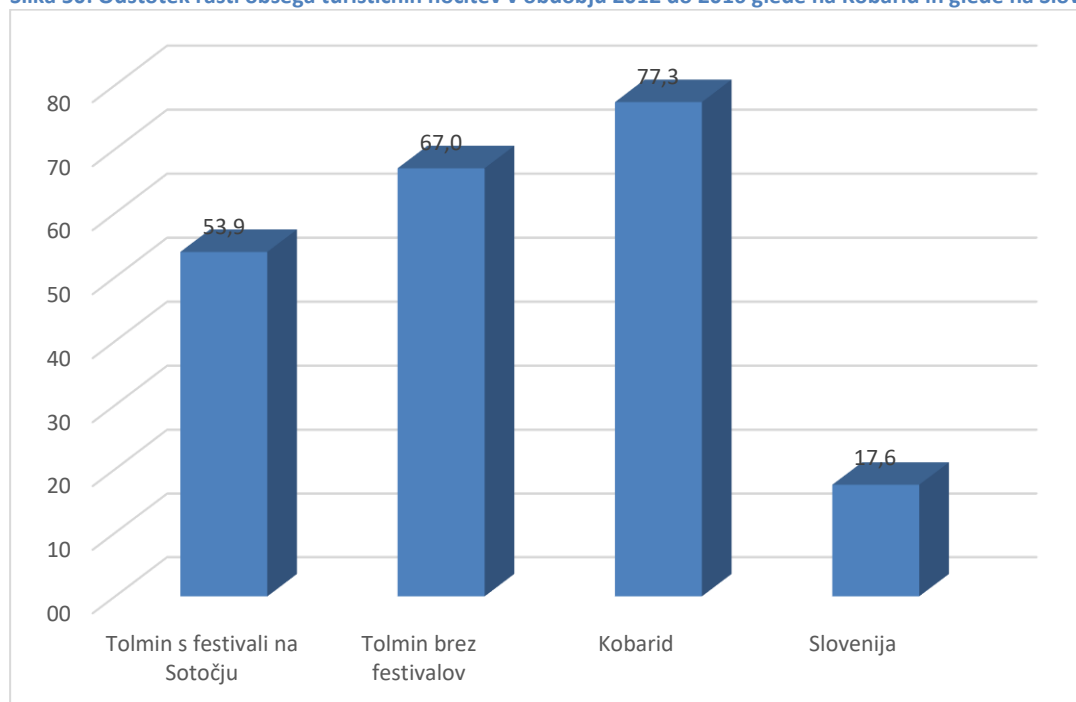

Vir: Občina Tolmin in lastni izračuni

Ugotovimo lahko, da predstavljajo festivali, ki so predmet naše analize izjemno pomemben delež v celotni turistični ponudbi občine Tolmin. A čeprav število nočitev v okviru festivalov narašča, njihov delež v zadnjih petih letih v okviru celotnega turizma postopoma upada, saj je v letu 2012 znašal 45,1%, v letu 2016 pa 38,3%. To seveda izhaja iz rasti turizma v tolminski občini na splošno. To rast lahko nadalje postavimo v nekoliko širšo perspektivo, ki jo kaže Slika 50.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 50: Odstotek rasti obsega turističnih nočitev v obdobju 2012 do 2016 glede na Kobarid in glede na Slovenijo

Vir: Občina Tolmin, Turizem Dolina Soče, TIC Tolmin in lastni izračuni

V smislu celotnega števila nočitev je obseg turizma v Tolminu od leta 2012 do leta 2016 zrasel za skoraj 54 odstotkov. Čeprav so nočitve v okviru festivalov, kot smo pokazali, pri tem naraščale, je turizem v smislu preostalih nočitev naraščal celo še hitreje, saj je bil porast v istem obdobju kar 67-odstoten. Glede na regijo to sicer dramatično ne odstopa, saj je bil tudi porast kobariškega turizma v istem obdobju celo 77-odstoten, pomeni pa izjemen premik glede na slovensko povprečje, ki je znašal »samo« slabih 18 odstotkov.

Ti podatki ne podpirajo prej omenjene teze, da bi lahko imeli festivali doslej kakšen relevanten negativen ekonomski učinek v smislu ogrožanja preostalega turizma, saj je slednji doslej ob povečevanju obsega festivalov naraščal celo hitreje od festivalskega. Prej bi bilo mogoče domnevati obratno: tj. da so festivali doslej pozitivno prispevali k rasti turizma na splošno, saj so prispevali k promociji destinacije kot take, njihovi udeleženci pa so se lahko pred ali po bivanju v okviru festivalskega območja ali pa v kasnejših sezonah odločali tudi za koriščenje drugih tolminskih turističnih zmogljivosti. Obsega tega pojava v okviru tega projekta žal ne moremo oceniti.

Po drugi strani podatki kažejo tudi, da festivalom nikakor ne moremo pripisati vseh zaslug za rast turizma v Tolminu, saj je ta v istem obdobju rasel tudi na ravni celotne Slovenije in na primer – celo še bolj izrazito – v občini Kobarid. A ta razmeroma kratkoročna primerjava je lahko zavajajoča. Če namreč primerjamo leto 2016 z letom 1998, kamor segajo korenine tolminskega festivalskega turizma, so rezultati za tolminski turizem impresivni. V tem obdobju se je namreč obseg turističnih nočitev na ravni celotne Slovenije povečal 1,8-krat in v Kobaridu 7,6-krat, medtem ko je bilo povečanje v Tolminu brez upoštevanja neposrednih festivalskih nočitev 8,7-kratno, z upoštevanjem tudi teh nočitev pa kar 14,8-kratno! V tem smislu bi težko zanikali izjemno pozitivno dolgoročno dosedanje vlogo festivalov pri vzponu turizma v Tolminu, hkrati pa tudi ne moremo trditi, da je tolminski turizem odvisen samo od festivalov.

4.2.1 Neposredni finančni učinki festivalov na javni sektor

Neposredni pozitivni finančni učinek na občinski javni sektor predstavljajo turistične takse, ki se od leta 2012 obračunavajo na podlagi opredeljenega pavšala ali dejansko poročanega števila obiskovalcev v obsegu polovice od polovične turistične takse, kakršna se zaračuna za bivanje v kampih, oziroma četrtine od polne turistične takse. Obseg tako pridobljene turistične takse v primerjavi s celotno turistično takso, zbrano v občini Tolmin podajamo na Sliki 51.

Zaradi rasti turizma na splošno se relativni delež prispevka festivalov na Sotočju glede na celotno zbrano turistično takso postopno zmanjšuje in je tako od leta 2012, ko je znašal 18,5%, do leta 2016 padel na 15%.

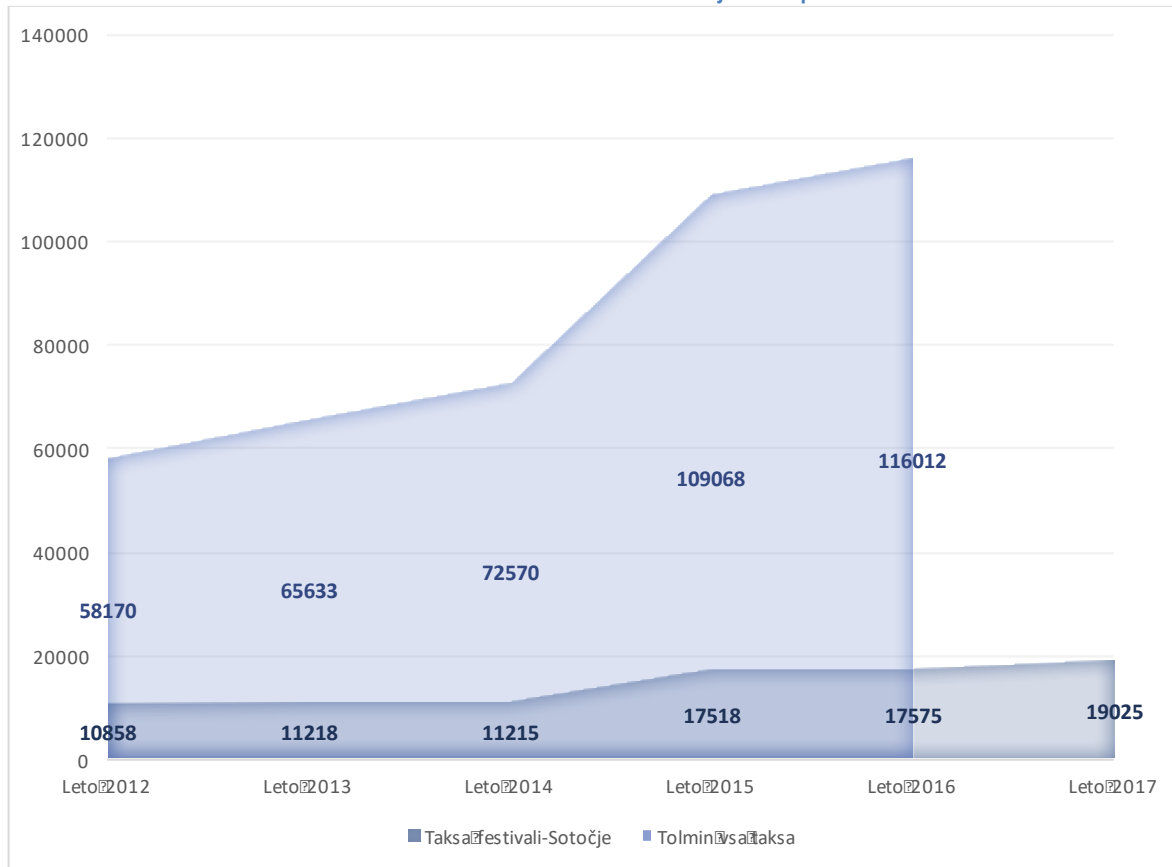
Dodatno moramo na strani prihodkov, ki od festivalov neposredno pripadejo javnemu sektorju, upoštevati še prihodke Komunale Tolmin, javnega podjetja d.o.o., ki jih prikazujemo na Sliki 52.

Tudi če te dohodke ocenimo nekoliko bolj konservativno in upoštevamo le relativni lastniški delež podjetja, ki pripada občini Tolmin, tj. 57,77% (preostala solastnika sta občini Kobarid in Bovec), so prihodki z naslova komunalnih prispevkov nekoliko večji od prispevkov z naslova turistične takse.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

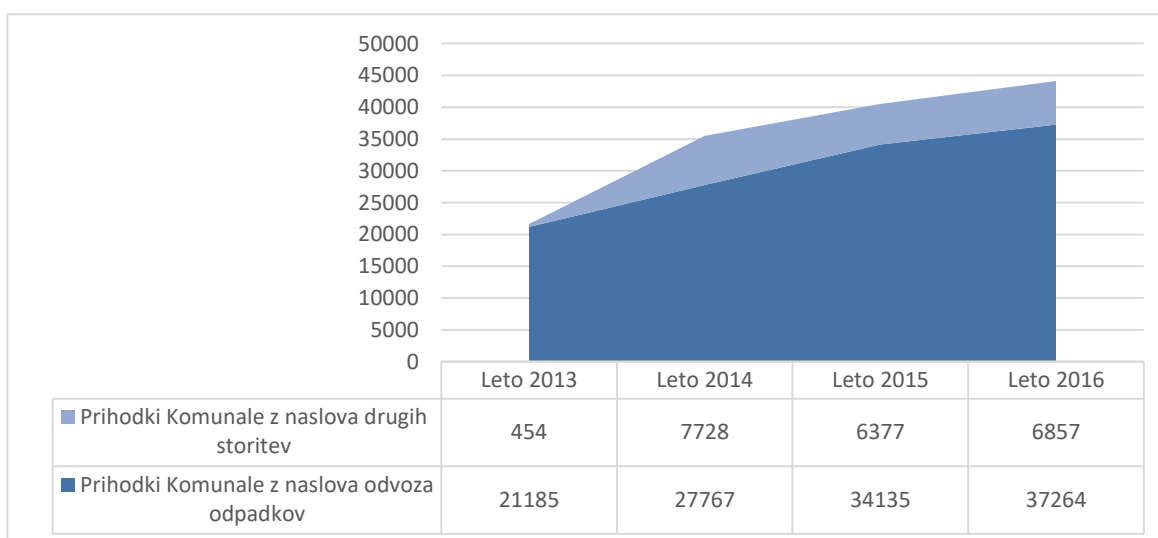
Slika 51: Obračunana turistična taksa za obiskovalce festivalov na Sotočju in skupno obračunana turistična taksa v EUR

Vir: Občina Tolmin, Turizem Dolina Soče, TIC Tolmin in lastni izračuni

Opomba: V izračunu skupnih turističnih taks niso upoštevane oprostitve oz. zmanjšanja taks za mladoletne osebe.

Slika 52: Prihodki Komunale Tolmin, javnega podjetja, d.o.o. neposredno z naslova festivalov v EUR

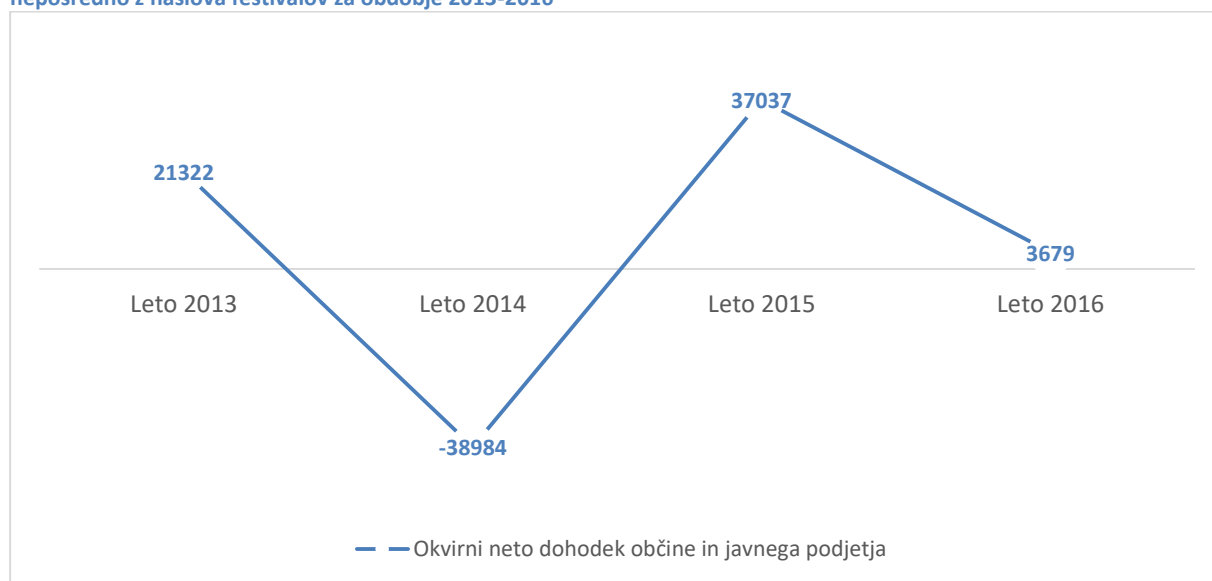

Vir: Komunala Tolmin Javno podjetje d.o.o. in lastni izračuni

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Ob tem je treba upoštevati tudi, da se vsa taksa, zbrana v okviru festivalov na Sotočju, namenja za dodatno urejanje omenjenega prostora, k temu pa občina Tolmin dodaja tudi lastna sredstva. Neto finančni rezultat javnega sektorja na ravni občine Tolmin lahko zato ocenimo tudi tako, da od vsote obračunanih turističnih taks in 57,77-odstotnega deleža prihodkov Komunale Tolmin odštejemo vsakokratna vlaganja v urejanje festivalskega prostora. Neto letne rezultate za obdobje 2013 do 2016 podajamo na Sliki 53. Tako izračunan povprečni letni izplen z naslova festivalov za to obdobje je znašal po 5763 EUR, kar bi težko šteli kot veliko. Seveda pa je treba ob občinskih investicijah upoštevati tudi, da prinašajo trajno prednost, ki bo ostala na voljo na teritoriju občine in realno prispevala k aktualni in prihodnji vrednosti festivalskega prostora za tovrstne in podobne aktivnosti.

Slika 53: Okvirni neto dohodek občine Tolmin in njenega javnega podjetja Komunala Tolmin javno podjetje d.o.o. neposredno z naslova festivalov za obdobje 2013-2016

Vir: Občina Tolmin, Komunala Tolmin Javno podjetje d.o.o. in lastni izračuni

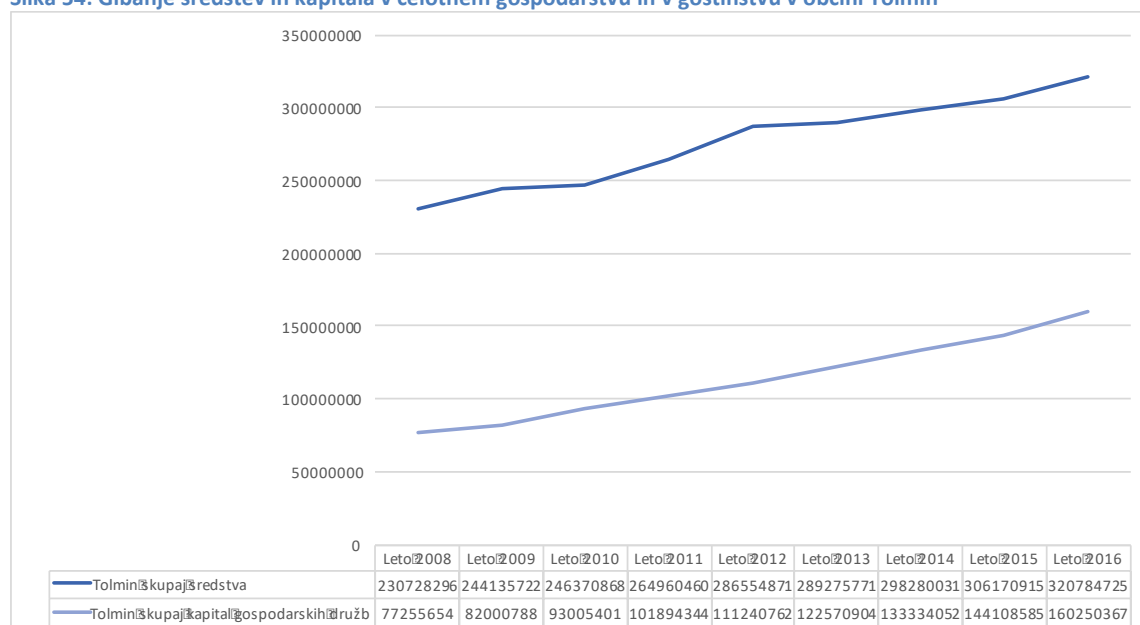
4.2.2 Obseg festivalov in gibanja v lokalnem gospodarstvu

Ker kvantitativnih učinkov festivalov in festivalskega turizma na tolminsko gospodarstvo ne moremo neposredno ugotoviti, se za začetek opiramo na ocene gibanj tolminskega gospodarstva na splošno in posebej gostinstva kot panoge, za katero predvidevamo, da ima lahko od festivalov najbolj neposredne

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

koristi. Vse navedene podatke med leti 2012 in 2016 nato koreliramo (Pearsonov korelacijski koeficient) s podatkom o obsegu festivalov na Sotočju, izraženem v številu nočitev. S tem lahko nesporno ugotovimo stopnjo *kompatibilnosti* gospodarskega uspeha, merjenega s posameznimi indikatorji, z naraščajočim obsegom festivalskega turizma, ne moremo pa zanesljivo trditi, v kolikšni meri je (ne)uspešnost na posameznem področju dejansko vzročno-posledično povezana z obsegom festivala. Naš vzorec v smislu posameznih let je namreč premajhen za sklepanje na podlagi regresijskih izračunov.

Slika 54: Gibanje sredstev in kapitala v celotnem gospodarstvu in v gostinstvu v občini Tolmin

Vir: Ajpes in lastni izračuni

Na Sliki 54 je prikazano gibanje sredstev (gospodarske družbe in samostojni podjetniki) in kapitala (gospodarske družbe) za celotno tolminsko gospodarstvo in posebej za gostinstvo.

V primeru obsega kapitala in sredstev na ravni celotnega gospodarstva je od leta 2008 dalje viden precej konsistenten trend rasti, medtem ko na področju gostinstva zaznamo prelom v obdobju 2012-2013. Medtem ko je okrevanje po krizi in rast festivalov verjetno spodbujala vlaganja v prvem obdobju, imamo v nadaljnjem obdobju, ko obseg festivalov še dodatno raste, opravka z upadanjem obsega

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

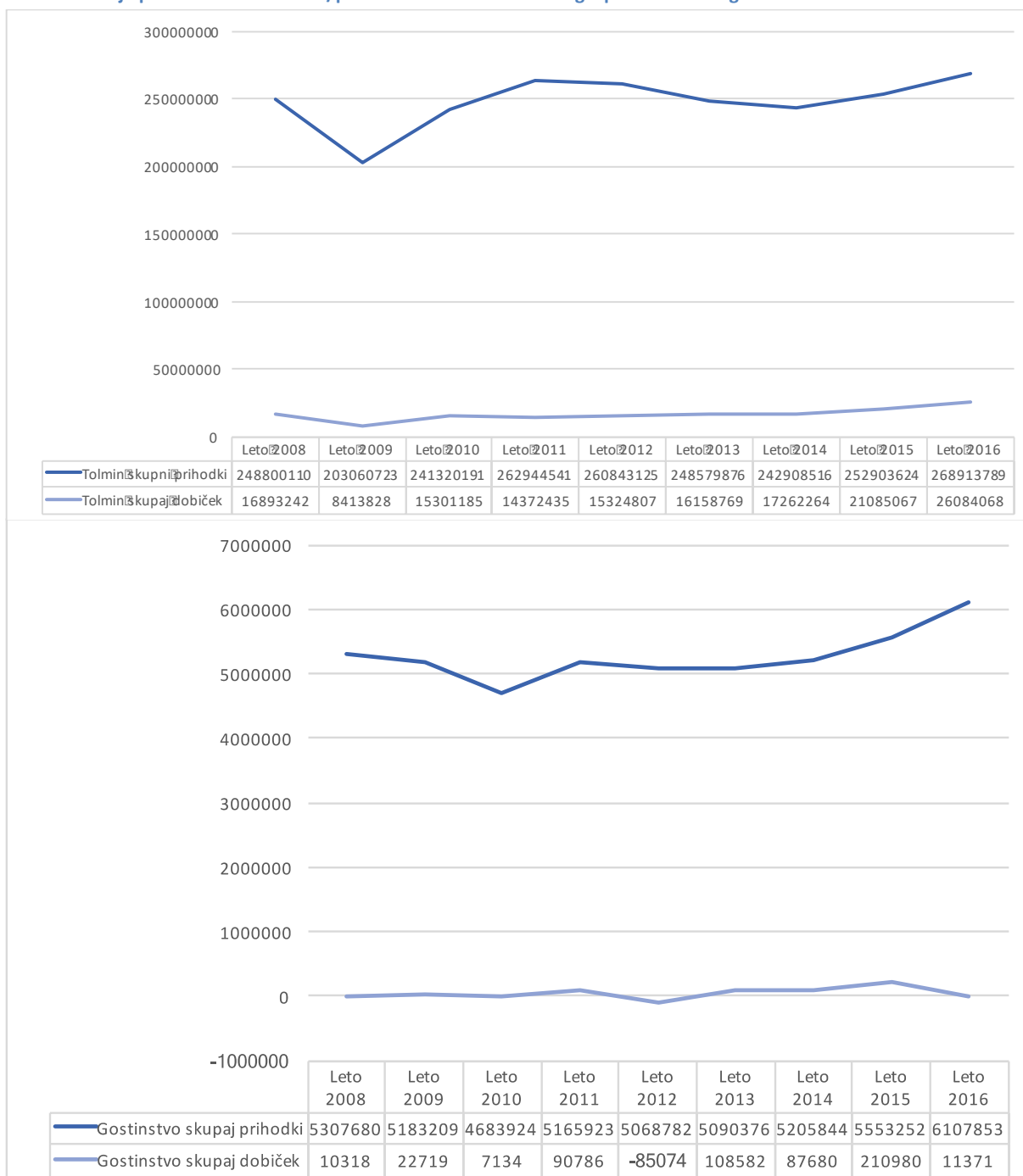
kapitala in sredstev na področju gostinstva. Iz tega lahko sklepamo, da so festivali sicer spodbujali rast do neke stopnje, medtem ko njihova rast po letu 2012 ni imela nujno takega učinka.

Na ravni gospodarstva v Tolminu na splošno je sicer obseg sredstev in kapitala visoko koreliran z obsegom festivalov ($r = 0,89$), vendar ta korelacija očitno ni posledica dejanske neposredne povezanosti med pojavoma, saj je korelacija obsega festivalov s tistim sestavnim delom tega lokalnega gospodarstva, ki bi moral biti s festivali tesno povezan, tj. z gostinsko dejavnostjo, na ravni sredstev in kapitala negativna ($r = -0,95$ za sredstva in $r = -0,83$ za kapital gospodarskih družb).

Tako pri tolminskem gospodarstvu na splošno kot pri gostinstvu lahko po letu 2013 zaznamo rast prihodkov, kar vidimo na Sliki 55. V tolminskem gospodarstvu na splošno velja to tudi za skupni dobiček (pri gospodarskih družbah) oziroma za skupni poslovni izid (pri samostojnih podjetnikih), medtem ko skupni dobiček oz. poslovni izid v gostinstvu ne kaže nobenega jasnega trenda. Temu primerna je tudi korelacija teh z obsegom festivalov. Obseg prihodkov je z obsegom festivalov koreliran pozitivno na ravni gospodarstva kot celote ($r = 0,49$) in visoko pozitivno v okviru gostinstva ($r = 0,89$). Nekoliko obrnjena pa je situacija, ko gre za dobiček/poslovni izid, saj znaša ta visokih 0,92 za tolminsko gospodarstvo na splošno, a le 0,42 za tolminsko gostinstvo. Z drugimi besedami: ob povečevanju obsega festivalov se je v tolminskem turizmu izrazito povečeval tudi prihodek (kar je glede na povečani obseg turizma razumljivo), ne pa tudi dobiček.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 55: Gibanje prihodkov in dobičkov/poslovnih izidov v celotnem gospodarstvu in v gostinstvu v občini Tolmin

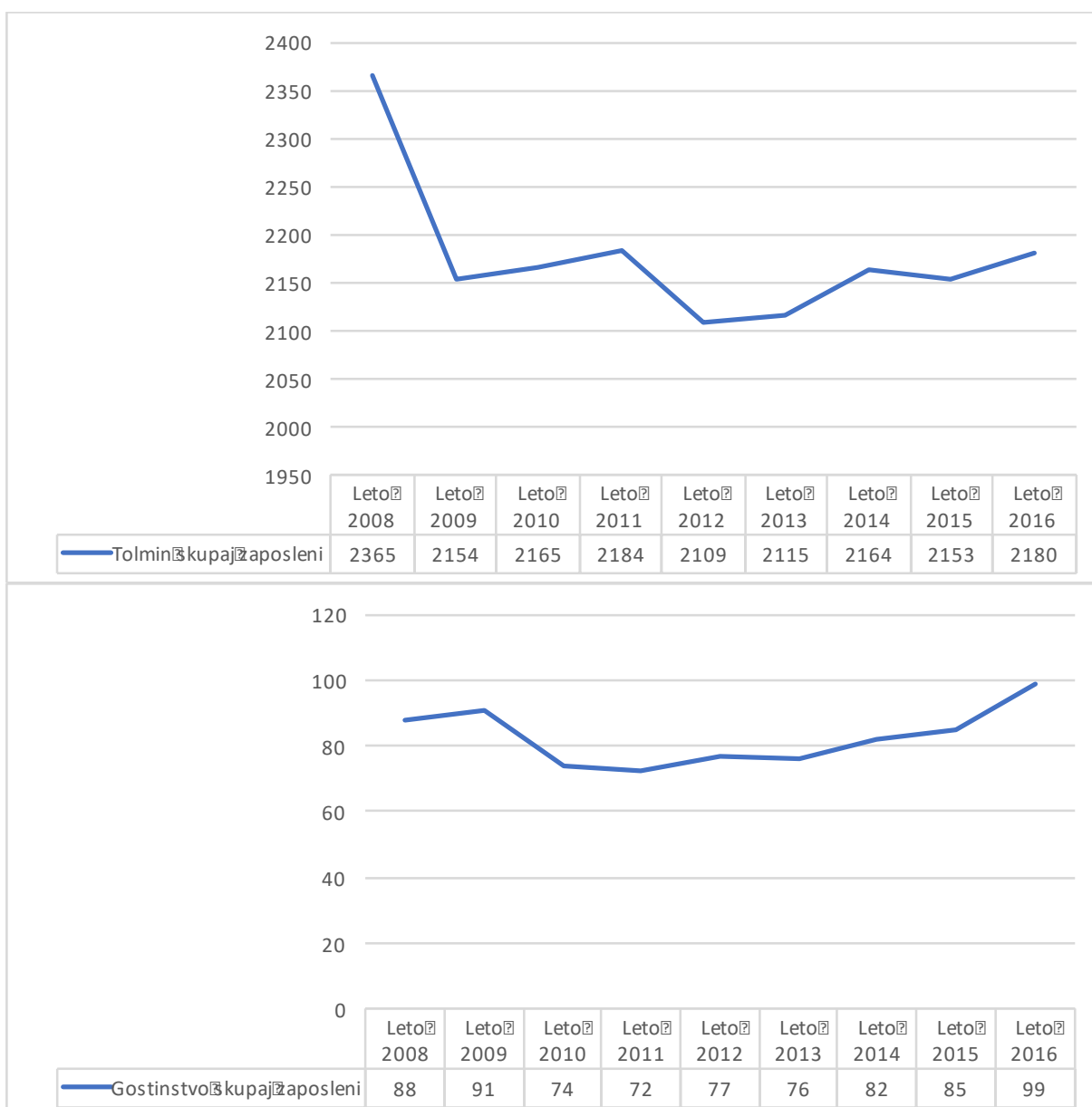
Vir: Ajpes in lastni izračuni

In končno so lahko pomemben sekundarni učinek tudi nova delovna mesta v tolminskem gospodarstvu, katerih gibanje prikazuje, na splošno in posebej v gostinstvu, Slika 56. Tu je situacija v gostinstvu relativno ugodnejša kot v gospodarstvu na splošno. Slednje se je namreč v letu 2016 šele uspelo vrniti

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

na raven izpred petih let. Gostinstvo je po drugi strani v letu 2016 glede števila delovnih mest že doseglo in preseglo čase pred krizo. Temu primerna je tudi korelacija z obsegom festivalov: 0,49 za delovna mesta v gospodarstvu na splošno in kar 0,82 za delovna mesta v gostinstvu. Je pa po drugi strani res tudi, da je število delovnih mest v gostinstvu glede na celotno tolminsko gospodarstvo vendarle skromno, saj ne dosega niti petih odstotkov.

Slika 56: Gibanje števila delovnih mest v celotnem gospodarstvu in v gostinstvu v občini Tolmin

Vir: Ajpes in lastni izračuni

4.2.3 Primer Tolminskih korit

Iz opisanih gibanj pa je težko razbrati dejanski prispevek festivalskega turizma. V tem smislu je lahko ilustrativen primer letne ravni obiska Tolminskih korit kot najopaznejše naravne znamenitosti Tolmina. Po podatkih LTO Sotočje je njihov obisk v desetih letih zrasel kar 4,5-kratno: z 12.356 obiskovalcev letno v letu 2006 na kar 55.089 obiskovalcev letno. V letu 2017 pa je bilo obiskovalcev kar, torej celo 7,6-krat toliko kot v letu pred tem.

Zaradi popusta, do katerega so pri obisku upravičeni udeleženci festivalov, je mogoče identificirati njihov delež v okviru tega obiska. V letu 2016 je bilo takih obiskovalcev pri Tolminskih koritih 1843 (4,4 odstotka vseh obiskovalcev), v letu 2017 pa 2132 (3,9 odstotka vse obiskovalcev). V tem smislu delež obiskovalcev z naslova festivalov ni bil izrazito velik oz. je celo relativno v rahlem upadanju, kar lahko pripišemo rasti turizma na splošno. Res pa je tudi, da ne vemo, koliko obiskovalcev Tolminskih korit v letu 2017 se je festivalov udeležilo v letih pred tem oziroma jih je k obisku spodbudila promocija lokacije, ki je izhajala iz festivalskega dogajanja.

Za širšo oceno dejanskega učinkov festivalov na tolminsko gospodarstvo se dodatno opiramo tudi na ugotovitve naših intervjujev.

4.3 Kvalitativne ocene in percepcije ekonomskih učinkov

Analizo ekonomskih učinkov smo dopolnili tudi z individualnimi intervjuji s posameznimi občani, ki imajo aktivno vlogo v vsaj določenem delu festivalskega dogajanja. Respondenti so bili izbrani v sodelovanju z občino Tolmin in po principu vzorčenja »snežne kepe«. Ta način vzorčenja je izbran takrat, ko želimo pritegniti respondentne, ki o temi veliko vedo, ni pa v začetku jasno, kje so in kako jih poiskati. Vzorec se začne z enim posameznikom, ki s svojimi predlogi usmeri raziskavo k drugim potencialnim sogovornikom. Končen realiziran vzorec je 16 različnih respondentov. Sogovorniki so bili iz vrst a) ponudnikov gostinskih storitev, sobodajalcev; b) predstavnikov lokalne turistične organizacije in muzeja; c) krajevne skupnosti in upravne enote; d) agrarne skupnosti; e) komunalnega podjetja; f) zavoda za varstvo naravne dediščine; g) logističnega upravljanja z festivali.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Festivali jim omogočajo določeno eksistenco, saj z zaslužkom iz festivalov kompenzirajo finančni primanjkljaj vezan na ostale mesece v letu. Kot je na primer dejal sogovornik: »Od njih konkretno imamo veliko dobička. S tem dobičkom lahko poslujemo normalno celo leto«.

◇ v času festivalov - večji dohodek

Večina ima precej večji dogodek v času festivalov. Če ponazorimo z izjavami sogovornikov:

»Festivali nam prinašajo veliko dobička. Lahko rečem, da v času festivalov dnevno dobimo kar 4-5x večji znesek kot pri običajnih dneh.«.....

»Na letni ravni se gotovo poznajo ta dva meseca, gotovo je za par tisoč evrov več prometa.«

»Ja zelo se nam zviša na dan zaslužimo med festivalskim dogajanje štirikratni znesek od običajnega. To je zelo dobro in smo zelo zadovoljni.«

Kot pravijo, je gostov veliko, tudi iz tujine, in lahko si privoščijo tudi dvig cen. Kot je na primer dejal eden od sogovornikov: *»Več strank je pa tudi cene povečamo«*. V večini se poveča promet prodaje hrane in pijače, več ljudi pa kupuje tudi spominke in izdelke lokalne obrti. Večje število turistov v času festivalov omogoča tudi nove zaposlitve. Kot je dejala sogovornica, festivali *»vplivajo pozitivno, saj nam prinesejo veliko dobička. V tem času spremenimo oz. prilagodimo tudi urnik. Ker je veliko gostov, nas več natakarij ter kuharjev dela, včasih pa tudi zaposlimo kako študentko samo za pomoč v strežbi«*. Na podlagi pogovorov s sogovorniki bi lahko sklepali, da največ dobička prinese festival Metal Camp.

V tem kontekstu je večina sogovornikov tudi mnenja, da festivali ne zavirajo ostale turistične ponudbe. Kot je na primer dejala sogovornica: *»to je specifična, to je festivalski turizem, ki nima nobene veze z ostalim turizmom. Mi tukaj lahko ponujamo aktivni turizem, ker nimamo nekih spa-jev, toplic in teh zadev in zato smo zelo vezani na sezono.«*

◇ izjema - tisti, ki pritegnejo tudi druge turiste skozi leto

Kot izjema pa bi lahko zaznali tiste ponudnike turističnih storitev, ki imajo goste skozi celo leto (le en sogovornik). Mnenje je, da imajo v tem času manj dobička (do 70%), saj bi lahko gostili druge turiste, ki pustijo več denarja. Poleg tega, tudi koncept festivalov ni usmerjen v povečanje dobička lokalne skupnosti. Če ponazorimo z izjavo: *»Na festivalskem območju nudijo vse, od hrane in pijače do spalnih*

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

površin. Tudi ti, ki pridejo, imajo vse s sabo in jim ne prodaš nič. Realno gledano se nam promet zmanjša na 70% običajnega delovanja.» Festivalov je v tem kontekstu preveč in zavirajo razvoj turizma v občini.

◇ poz vpliv na kulturno dediščino in dobiček vezan na to

Skozi pogovore je bilo mogoče zaznati, da imajo festivali pozitiven vpliv na samo kulturno dediščino in na prihodke, ki izhajajo iz obiskov posameznih turističnih atrakcij ter kupovanjem spominkov. Povečan je obisk Javorce, kostnice, Tolminskih korit. Pomembne informacije nam je posredoval muzej, ki si prizadeva pritegniti festivalske turiste v lokalno ponudbo. Se pa po njihovih besedah še vedno premalo ljudi zaveda te možnosti, oziroma jih ne pritegne. Če ponazorimo z izjavo: *»Naše vsebine so majhen del pritegnile, ampak večina množice je šlo mimo. Metal days je najbolj množičen festival v Tolminu. Publika je taka da je dovzetna do tuje kulturne dediščine.»*

◇ festivale bolj odpreti za lokalno ponudbo

◇ vloga posrednika med akterji

Nekateri sogovorniki so mnenja, da bi se pozitivni gospodarski učinki povečali, če bi festivale bolj odprli za lokalno ponudbo. Bolj aktivno bi lahko bili prisotni ponudniki kmečkega turizma, ki bi na sami lokaciji ponujali svoje izdelke in tako privabljali obiskovalce. Tudi na tem mestu je mogoče opaziti mnenje, da so obiskovalci festivalov preveč ločeni od same občine. S tem pa se odpira mnenje, da manjka povezovalno stičišče med posameznimi ponudniki in organizatorji festivalov. Kar nekaj sogovornikov je mnenja, da LTO in ostali ne izpolnjujejo svoje naloge.

Poudarja pa se lepote samega Sotočja in priložnosti za turizem, ki izhajajo iz naravnih lepot.

4.4 Sklepne ugotovitve

Festivali na Sotočju imajo pomemben pozitiven pomen na turizem in prek tega na tolminsko gospodarstvo, ki ga potrjujejo tako kvantitativni kot kvalitativni podatki. Čeprav navedbe posameznih ponudnikov in posamezni primeri omenjajo tudi negativne učinke, so večinske ocene nesporno pozitivne.

Po drugi strani pa moramo opozoriti tudi na dve omejitvi, ki to pozitivno sliko nekoliko relativizirata:

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

- Dejanski pozitivni prispevek festivalov in festivalskega turizma k prihodkom javnega sektorja in gospodarstva kot celote je v relativnem smislu vendarle relativno skromen in omejen na del akterjev.
- Glede na gibanja zadnjih petih let ne moremo zagotoviti, da bi nadaljnje povečevanje obsega festivalskega turizma v njegovi sedanji obliki prinašalo nadaljnje sorazmerne pozitivne učinke lokalnemu gostinskemu sektorju oziroma gospodarstvu kot celoti. Omejene lokalne zmogljivosti namreč na način, kot so sedaj zastavljene, ne morejo slediti morebitni nadaljnji rasti festivalskega turizma in je tako niti ne bi mogle v celoti izkoristiti. Nadaljnja rast bi lahko imela celo negativen učinek na turizem, k čemur se vračamo pri analizi okoljskih učinkov.

Ekonomska analiza zato kaže predvsem v smer po eni strani premisleka o največjem še primernem obsegu festivalskega turizma, po drugi strani pa tudi v smer iskanja načinov njegovega večjega izkoristka z vidika potreb lokalnega gospodarstva, kjer je očitno še prisoten znaten neizkoriščen potencial.

5 ANALIZA OKOLJSKE OBREMENITVE FESTIVALSKEGA IN ŠIRŠEGA VPLIVNEGA OBMOČJA OKOLICE TOLMINA

V kontekst okoljske obremenitve, ki jo povzročajo festivali in festivalski turizem, spadajo predvsem naslednji potencialni dejavniki degradacije okolja:

- Povečan hrup v času festivalov – zvočno onesnaženje
- Onesnaženje festivalskega zemljišča in Soče
- Povečana količina mešanih odpadkov
- Učinki povečanega cestnega prometa

Problem slednjega ni bil posebej izpostavljen. Kot pozitivno stran v zvezi s tem izpostavljamo, da se velik del prevozov opravi z avtobusi in ne z osebnimi avtomobili.

5.1 Problematika hrupa

Meritev hrupa, neodvisnih od samih organizatorjev festivalov, nimamo na voljo. Glede na razpoložljive informacije dopuščamo možnost, da se omejitve kdaj presežejo, tako v smislu trajanja kot v smislu jakosti. Poleg postavitve opreme, na katero organizator lahko vpliva in zato vsekakor dopušča prostor za izboljšanje v smislu omejevanj obremenitev s hrupom, vplivajo na dejanski hrup tudi drugi dejavniki, npr. vremenske razmere. Skozi več let so prisotne tudi pritožbe v zvezi s hrupom. Učinki hrupa na živali niso bili posebej ocenjeni.

Več o tem ugotavljamo tudi v okviru fokusnih skupin in intervjujev, kjer je ravno hrup ena od pogosteje izpostavljenih kritičnih točk.

5.2 Podatki o stanju Soče

Z vidika potencialnega onesnaževanja je posebno kritično vprašanje Soče ob Sotočju. V naši analizi se opiramo na redna spremljanja Agencije Republike Slovenije za okolje (ARSO), ki kažejo na številčnost bakterij escherichia coli in enterokoki v Soči tik preden se vanjo izlije Tolminka (merilno mesto Tolmin II). Prisotnost teh mikroorganizmov povezujemo predvsem z vidika ugotavljanja prisotnosti fekalij v vodi, ki bi lahko bile glede na veliko številčnost ljudi v določenem času ob le deloma urejeni komunalni infrastrukturi realen problem.

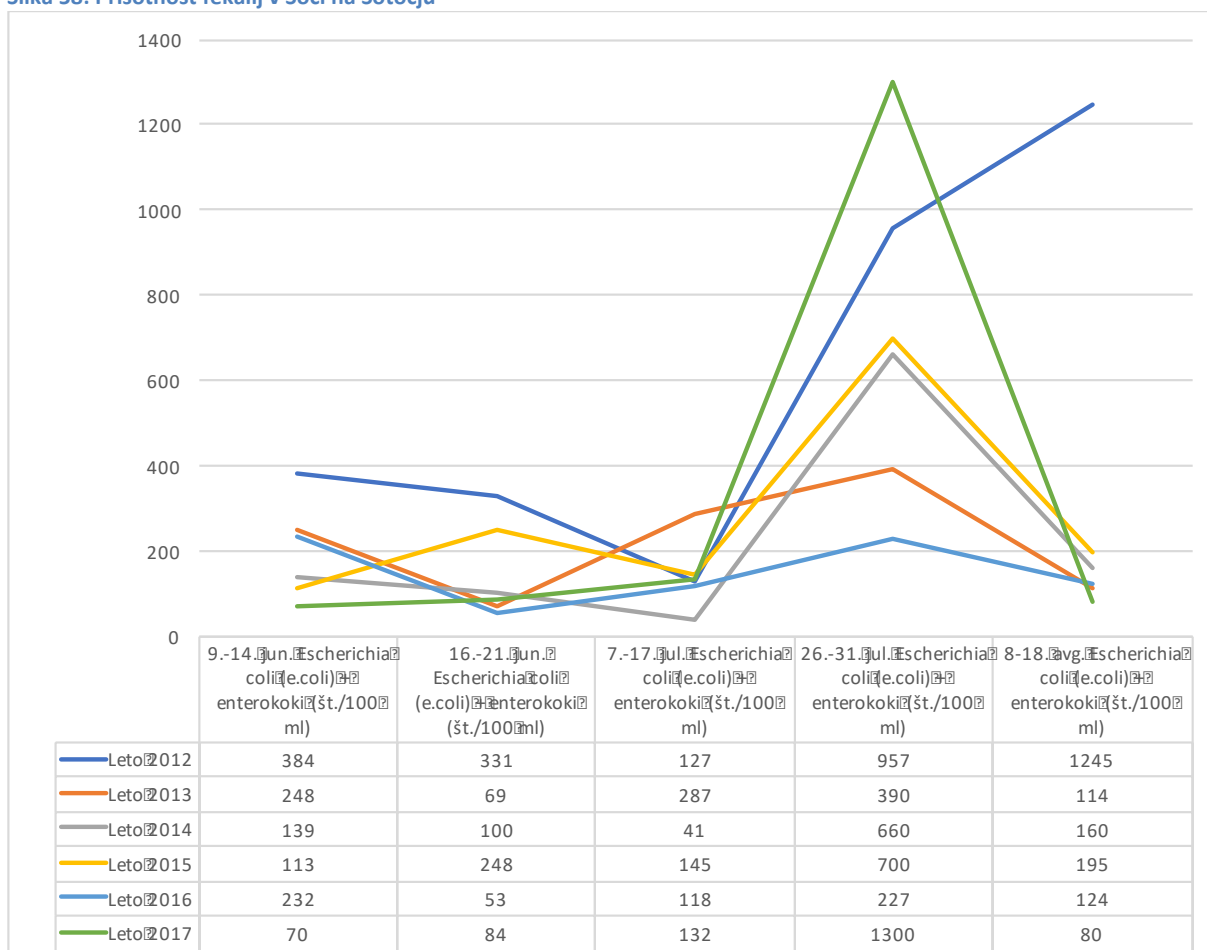
Meritve se izvajajo z vidika ustreznosti vode za kopanje in skozi večletne primerjave kažejo, da niso bile mejne vrednosti nikoli presežene in tako kakovost vode z vidika standardov primernosti za kopanje ni sporna. Toda kot kaže Slika 58, lahko zaznamo določena nihanja tako na medletni ravni kot tudi skozi vsako posamezno turistično sezono, ki kažejo na občasno večjo – čeprav nikoli kritično – obremenjenost vode.

Po eni strani je glede na leto 2012, gledano v celoti, v zadnjih letih prišlo do izboljšanja, tako da se raven kakovost vode na ravni celotne turistične sezone očitno ne slabša. Se pa kot najbolj kritičen čas že vrsto let kaže konec julija, ko se doseže največja količina omenjenih bakterij v vodi na območju Sotočja. Prav v letu 2017 je bila ta vrednost rekordno visoka, terminsko pa se ujema tako z viškom turistične sezone kot tudi s potekom največjega posoškega festivala Metaldays. Pozitivno dejstvo ob tem pa je, da je ta

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

obremenitev razmeroma kratkotrajna in se že do sredine avgusta vrne približno na raven s sredine julija. Meritve s konca avgusta za leto 2017 (in prejšnja leta z izjemo leta 2014, ko te meritve ni) pa kažejo še na nadaljnjo umiritev, tako da so primerljive z junijskimi ali celo ugodnejše.

Slika 58: Prisotnost fekalij v Soči na Sotočju

Vir: ARSO, lastni izračuni.

5.3 Podatki o zbiranju odpadkov

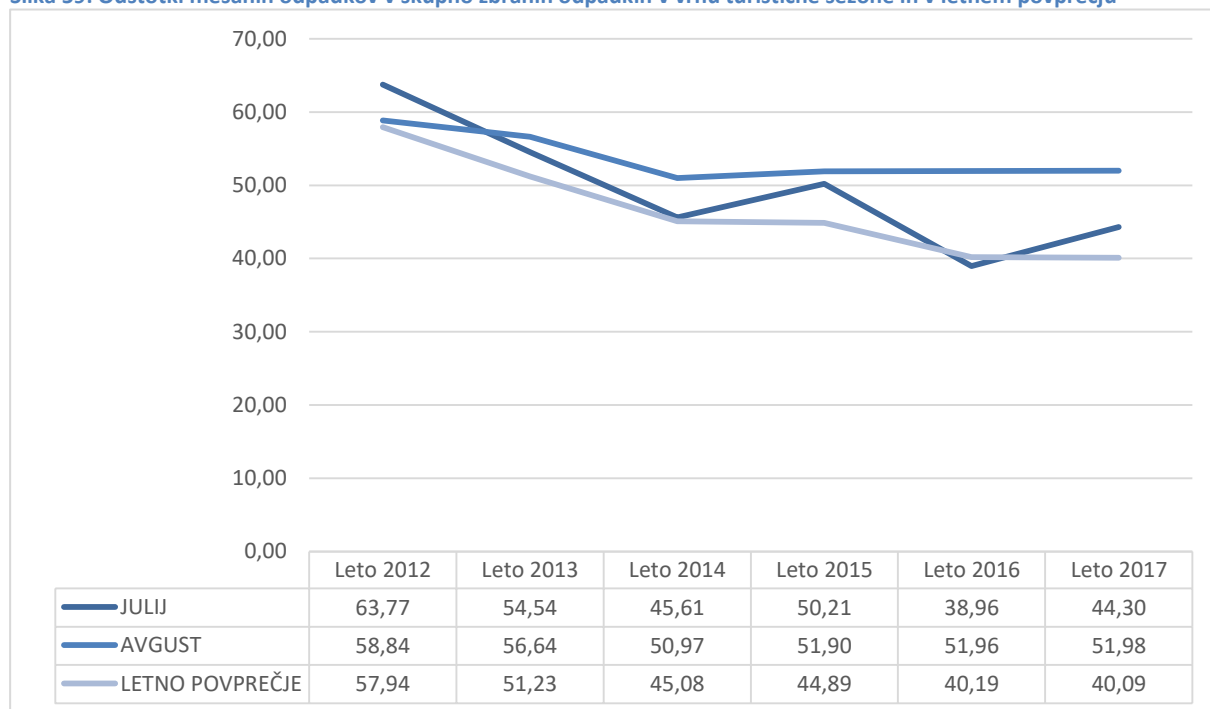
Na področju zbiranju odpadkov lahko kot ključni problem vidimo vprašanje mešanih odpadkov, saj se slednji večinoma ne reciklirajo, temveč bremenijo okolje (čeprav se ne bremenijo občine neposredno, saj se odlagajo izven njenega ozemlja). Po podatkih Komunale Tolmin, javnega podjetja d.o.o. turizem

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

sam po sebi prinese povečanje tako obsega kot tudi deleža mešanih odpadkov. Slednji tako še posebno znatno narase v času viška turistične sezone, ki je hkrati tudi čas festivalskega dogajanja. Letna povprečja in situacijo v juliju in avgustu prikazujemo na Sliki 59.

Splošni trend glede zbiranja odpadkov je očitno pozitiven, saj na letni ravni delež mešanih odpadkov z leta v leto upada. Enako velja tudi za turistično sezono, ki v tem sicer zaostaja, a je napredek vseeno viden. Stanje v juliju (ko so v letu 2017 potekali trije festivali na Sotočju, med njimi tudi Metaldays kot daleč največji) prav tako kaže na trend izboljšanja. Manj ugoden je avgust kot turistično najbolj izrazit, kjer posebnega napredka v zadnjih letih ni bilo. Vendar je glede na izrazit porast turizma v zadnjih letih že vzdrževanje obstoječe ravni lahko razumljeno kot pozitivno.

Slika 59: Odstotki mešanih odpadkov v skupno zbranih odpadkih v vrhu turistične sezone in v letnem povprečju

Opomba: Letno povprečje za leto 2017 ne vključuje podatkov za november in december.

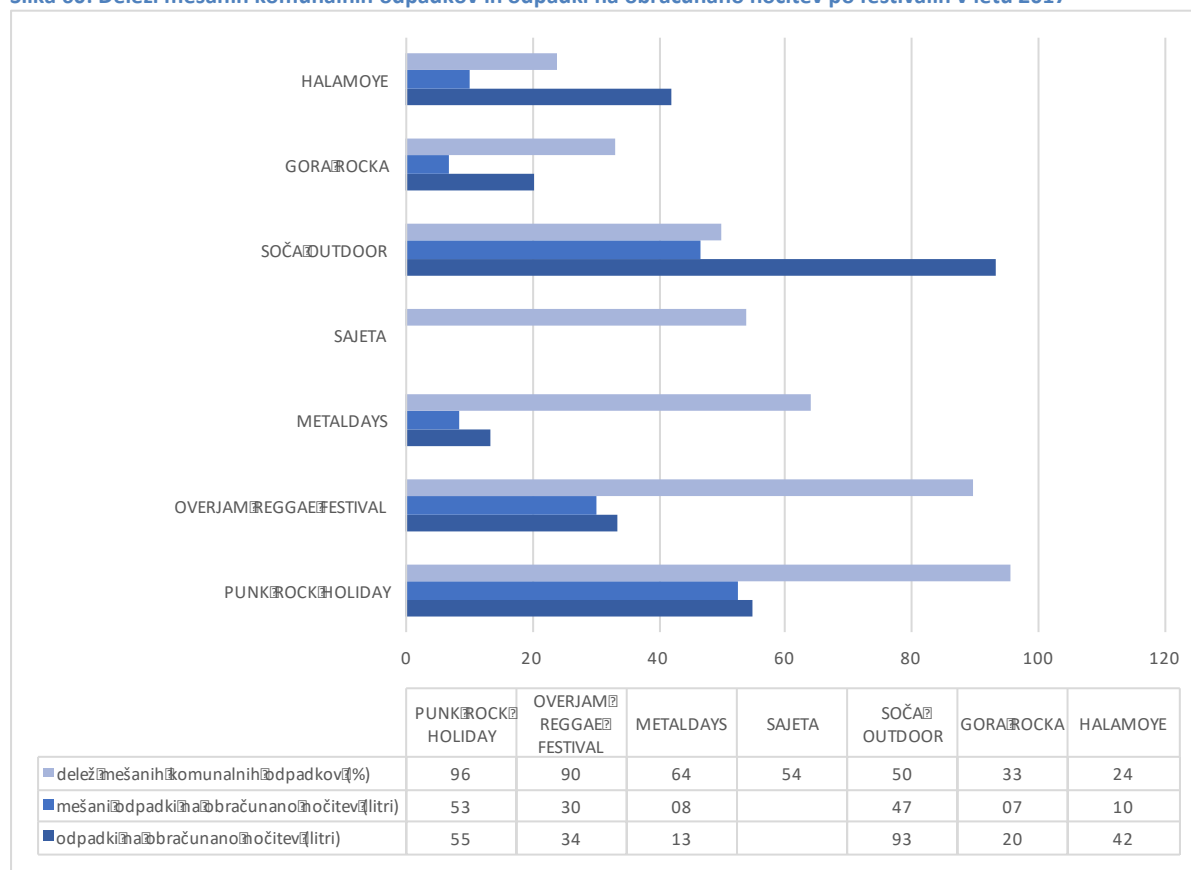
Če pa zbiranje odpadkov v letu 2017 razčlenimo po posameznih festivalih, lahko ugotovimo, da je predvsem na zelo velikih festivalih težko zagotavljati nizko raven mešanih odpadkov. Nadpovprečno uspešni pri minimiziranju njihovega relativnega deleža glede na ločeno zbrano steklo, embalažo in

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

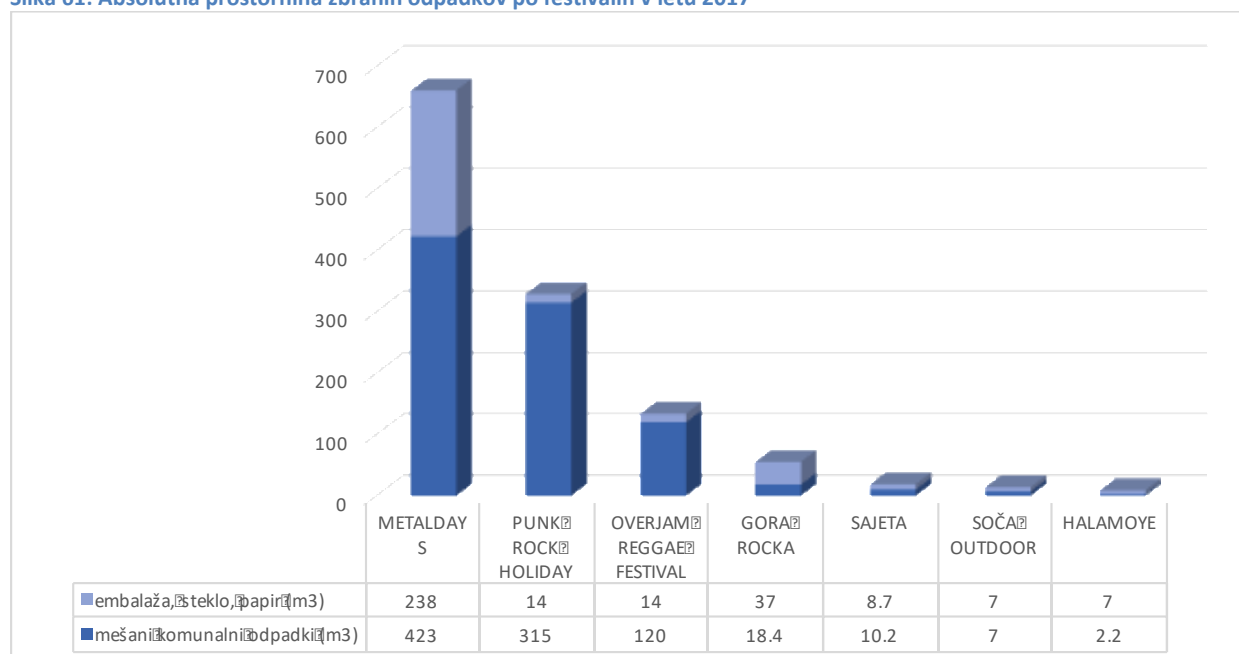
papir so tako manjši festivali: Halamoye, Gora Rocka (ki jo dodajamo za primerjavo), Soča Outdoor in Sajeta.

Po drugi strani pa moramo med velikimi festivali v pozitivnem smislu v letu 2017 izpostaviti ravno največjega, tj. Metaldays, ki ima med velikimi festivali še vedno največji delež ločenega zbiranja odpadkov, hkrati je ustvaril najmanj komunalnih odpadkov na udeleženca, po prostornini mešanih komunalnih odpadkov pa zaostaja le za Goro Rocka. Podrobnejši prikaz po festivalih je viden na Sliki 60. Na Sliki 61 pa je prikazan še absolutni obseg mešanih in ločeno zbranih odpadkov po posameznih festivalih v letu 2017.

Slika 60: Deleži mešanih komunalnih odpadkov in odpadki na obračunano nočitev po festivalih v letu 2017

Slika 61: Absolutna prostornina zbranih odpadkov po festivalih v letu 2017

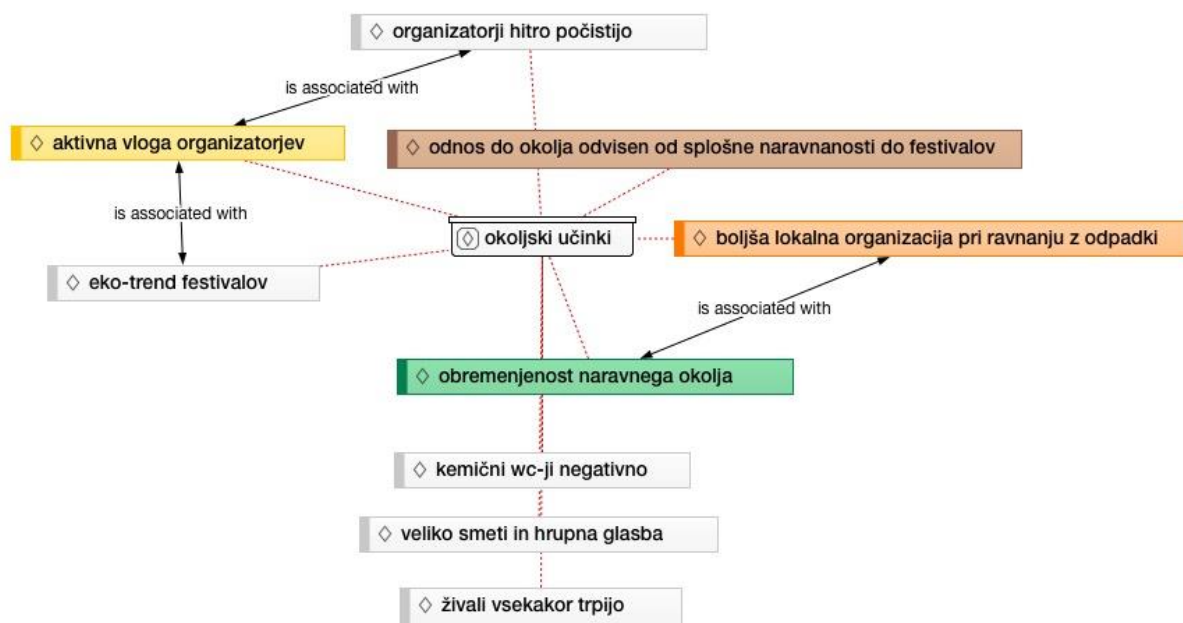
5.4 Ugotovitve na podlagi intervjujev

V analizo okoljskih učinkov smo vključili individualne intervjuje s posameznimi občani, ki imajo aktivno vlogo v vsaj določenem delu festivalskega dogajanja. Tudi v tem delu smo analizirali pogovore s sogovorniki iz vrst a) ponudnikov gostinskih storitev, sobodajalcev; b) predstavnikov lokalne turistične organizacije in muzeja; c) krajevne skupnosti in upravne enote; d) agrarne skupnosti; e) komunalnega podjetja; f) zavoda za varstvo naravne dediščine; g) logističnega upravljanja z festivali. Upoštevali pa smo tudi ugotovitve pridobljene na podlagi analize pogovorov s fokusnimi skupinami, ki so podobno predstavljene v prejšnjem poglavju o javnem mnenju

Analiza pridobljenih intervjujev večinoma potrjujejo ugotovitve pridobljene skozi fokusne skupine, so pa vsebinski poudarki vezani na delovanje in vlogo posameznega respondenta v festivalnem dogajanju.

Slika 62: Povezava med festivali in okoljskimi učinki in asociativnimi pojmi

Pri kvalitativnem delu raziskave smo se pri raziskovanju okoljskih učinkov festivalov najprej obrnili na Zavod za varstvo naravne dediščine. Pogovor z njimi je osvetlil določene vidike ravnanja z naravo, ki ob povečanem številu turistov zahtevajo primerno varovanje in gospodarjenje z naravnimi lepotami. Izpostavljen je bil vidik večje ogroženosti narave ob celotni strugi Soče, ki izhaja iz masovnega turizma. Samo področje Tolmina po njihovih besedah ni toliko ogroženo. Ob rednih obiskih, ki jih izvajajo na tem območju, so opazili, da okolje ni preobremenjeno, da okolica nima smeti in da je dovolj čisto. Meritev, ki bi merile učinek na živali, nimajo, čeprav predvidevajo, da določene slabe učinke festivali le imajo.

Njihovo opažanje je v skladu z mnenjem sogovornikov, ki menijo, da določen slab učinek festivali zagotovo imajo na naravo in okolje, kar izhaja predvsem iz velikega števila obiskovalcev, glasne glasbe in smeti. Kot je na primer dejal sogovornik: »Mogoče le to, da ostane veliko smeti, vendar to se po hitrem postopku pospravi«.

Kot je bilo razvidno že pri analizi fokusnih skupin, se mnenje o okoljskih učinkih med sogovorniki razlikuje glede na njihovo splošno mnenje o festivalih. Tisti, ki festivale močno podpirajo, so tudi manj kritični do onesnaževanja ter obratno.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Je pa na podlagi vse pogovorov mogoče sklepati, da organizatorji sami skrbijo za čistočo in zelo hitro pospravijo smeti. Kot je izpostavila sogovornica:

»Učinki na naravno okolje so v veliki meri pozitivni. Organizatorji se vsako leto trudijo, da se na področju okolja izboljšujejo- ena izmed novosti je ta, da so vse plastične embalaže zamenjali z biorazgradljivo. Obiskovalcem je tudi na voljo brezplačna pitna voda, vse bolj pa je poskrbljeno tudi za tuše in stranišča.«

Zavedajo se, da splošna obremenitev občine v času festivalskega dogajanja, ki občutno poveča število smeti, zahteva boljšo organizacijo tako iz strani komunalnega podjetja, kot tudi lokalne skupnosti same. Kot je na primer dejala sogovornica:

»Pobiranje smeti traja nekaj časa, glede na mase ljudi, ki je v tem času. Bolj je problem v bližnji okolici, kampih. Na samem dogajališču imajo veliko število zaposlenih in študentov, ki vsako jutro, ko se vse skupaj konča poberejo smeti in počistijo celo prizorišče. Ta sistem je sedaj presneto dodelan. Imajo tudi razgradljivo plastiko. Problem je, da so omejene vse lokacije obremenjene. Problem je tudi v sami lokalni skupnosti, ki mora poskrbeti v tistem času ko se potroji število prebivalcem na tem območju. Po koših smeteh tega ni videt«

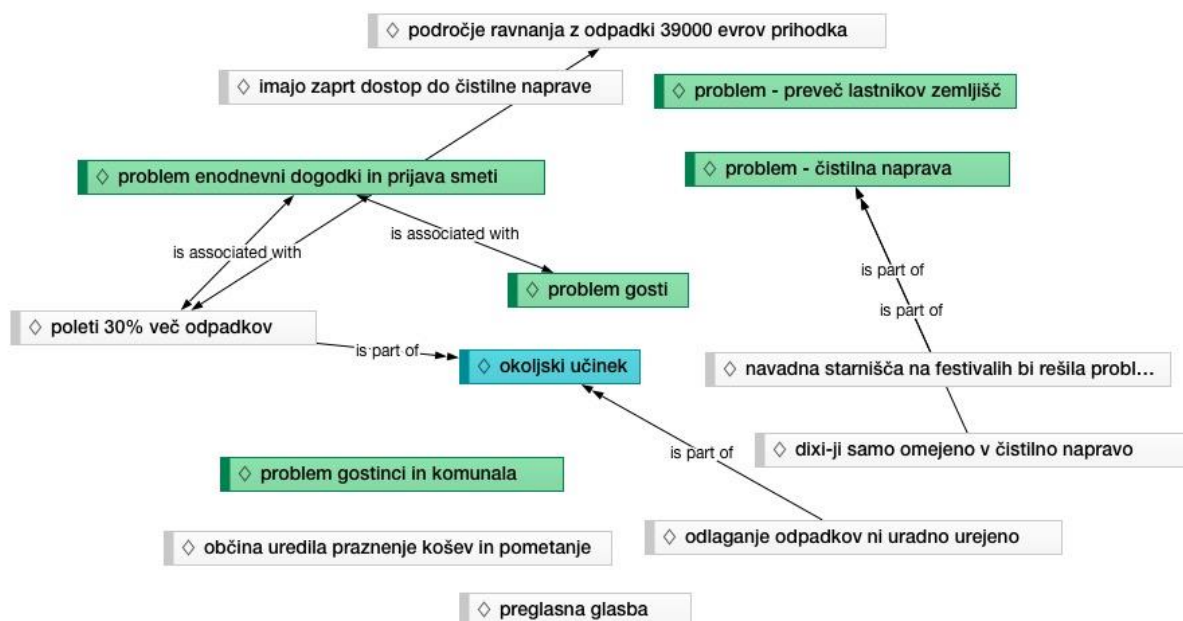
Kot največji problem pa se kažejo fekalije in ureditev stranišč. Slednje je bilo razvidno tako v pogovoru s predstavnikom komunalnega podjetja kot tudi z ostalimi občani. Kemična stranišča ne zadostijo standardom higiene, saj ne omogočajo priklopa na čistilno napravo. Poleg tega so tudi nepriljubljena med obiskovalci festivalov samimi, ki pogosto poiščejo alternativno rešitev. Kot je na primer dejala sogovornica:

»Jaz recimo imam po festivalu skoraj en mesec psa pripetega in ga ne spustim, zato ker mi poje vse dreke dol po grmih. Ja je, je packarija dole vseeno.«

V tem kontekstu posebej izpostavljamo pogovor s predstavnikom komunale. Iz pogovora je mogoče sklepati (kar potrjujejo tudi kvantitativni podatki), da so smeti v času festivalov donosne za podjetje. V tem obdobju je odpadkov za kar 30% več, kar vsekakor predstavlja določeno obremenitev.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Slika 63: Pogovor s predstavnikom Komunale

Poleg že omenjenih spornih kemičnih stranišč, ki se le deloma lahko priklopijo na čistilno napravo in bi jih bilo treba zamenjati s stacionarnimi stranišči, so izpostavljeni naslednji problemi:

- problem je čistilna naprava sama. Kot je bilo izpostavljeno: Čistilna naprava v Tolminu je bila projektirana leta 2000 ne in je bila projektirana za nekje neke prognoze, kar za nekje 20 let. Zdaj gremo že ven, kmalu še par let pa bo treba razmisliti o novi ne in potem v tej projekciji ni bilo predvidenega tudi takrat zakonodaja je bila taka, da ni zahtevala prevzem blata iz greznic in je ker so kasneje to, in ker smo to dolžni to dati, jemali iz čistilnih naprav eee. V času festivalov imajo zaprt dostop do čistilne naprave, kar jim otežkoča delo. Slednje bi rešila obvoznica.

- problem so enodnevni gosti, ki ne prinesejo veliko, razen stroškov. Ti gosti pustijo veliko smeti, ki pa jih morajo plačati komunalno podjetje, oziroma lokalna skupnost. Prav tako je problematično tudi neprijavljanje gostov.

- problem je v odnosu med gostinci in komunalnim podjetjem, ki ne skrbijo in ločujejo smeti na primeren način

- potrebno bi bilo vzpostaviti večji red pri kampiranju, saj nekateri obiskovalci spijo kar po grmovju.

5.5 Sklepne ugotovitve

Med ključnimi ugotovitvami na področju okoljske obremenitve izpostavljam predvsem:

- Problematika hrupa, ki postane bolj pereča z zelo velikim številom festivalov, ki si sledijo brez vmesnega premora, po drugi strani pa jo je mogoče deloma blažiti tudi z ustrezno razporeditvijo opreme na festivalnem prostoru.
- Skozi anketo, fokusne skupine in intervjuje se velikokrat izpostavi problem (ne)dostopnosti Sotočja v času trajanju festivalov.
- Problematika le delno urejene infrastrukture na festivalnem območju, kar lahko potencialno prispeva k onesnaževanju zemljišča in še posebno same Soče.
- Razlike med festivali glede količine odpadkov na udeleženca in stopnje njihovega ločenega zbiranja kažejo na znaten manevrski prostor, ki še obstaja v smeri bolj trajnostnega organiziranja festivalov, celo z velikim številom udeležencev.
- Festivali niso edini pomemben vir okoljske obremenitve, saj slednjo povzročajo tudi druge oblike turizma, ko ta postaja množičen.

6 SKLEPNE MISLI IN PRIPOROČILA

Pri oblikovanju priporočil izhajamo iz vseh dosedanjih ugotovitev, pri katerih posebej izpostavljam, da glavni pozitivni doprinos festivalov ni v njihovem neposrednem ekonomskem učinku, temveč predvsem v tem, da občino Tolmin v strukturnem in semantičnem smislu, materialno in simbolno, vsaj v določeni meri premeščajo od obrobne pozicije v nacionalno in mednarodno relevantno središče. Ta učinek se kaže tako navznoter – kot bistven pozitiven prispevek k lokalni identiteti in z njo povezani samozavesti, kot navzven prek zaznavanja Tolmina s strani tujcev kot mednarodno opazne blagovne znamke. Slednji učinek je seveda lahko tudi vir posrednih ekonomskih koristi, ki se odražajo tudi v rasti turizma na splošno.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Razlog, da je neposredni ekonomski učinek festivalov na Tolmin relativno skromen, je po eni strani povezan s samimi kapacitetami, ki jih lahko lokalni podjetniški sektor (glede na svojo velikost v primerjavi z obsegom festivalov) sploh ponudi, po drugi strani pa tudi z razmeroma skromno vključenostjo tega sektorja v samo festivalsko dejavnost. Vsaj ko gre za ta drugi problem, manevrski prostor za izboljšanje nesporno še ostaja, a to zahteva boljšo koordinacijo na lokalni ravni.

S kombinacijo omejenih kapacitet toliminskega gospodarstva in precej ozko-sezonske narave festivalskega doganja na Sotočju je povezana tudi logika padajočega donosa ob nadaljnji rasti obsega festivalskega dogajanja. Predvsem rast števila festivalov v zadnjem času tako po naši oceni glede na zaznane ekonomske kazalnike ne prinaša več toliko povečanih ekonomskih prednosti (niti neposrednih, niti posrednih), kolikor vodi v večja tveganja degradacije naravnega okolja (kjer za zdaj sicer še ni nobenih resnejših problemov, lahko pa bi do njih pri nadaljnji rasti množičnega turizma prišlo) in v potencialno mobilizacijo nasprotnikov festivalov kot takih. Eno ali drugo bi pomenilo resno grožnjo samim temeljem trajnostnega razvoja Tolmina, njegovega turizma in kakovosti življenja v toliminskem lokalnem okolju.

Ne le zaradi povečanja neposrednih pozitivnih ekonomskih učinkov festivalov na lokalno okolje, temveč tudi zaradi zagotavljanje trajne podpore festivalskemu dogajanju med prebivalstvom, je nujna večja vpetost lokalnega prebivalstva v festivalsko dogajanje. Bistveno je, da se ne bi še dodatno razširilo dojemanje festivalov kot nečesa tujega, kar bi kvečjemu povečalo občutek marginaliziranosti med občani. **Odsotnost ustreznih in preišljenih ukrepov lahko namreč na prvi pogled visoko podporo festivalom, ki jo kaže kvantitativni del naše javnomnenjske raziskave, zelo hitro prevesi v smer večinskega nasprotovanja.**

Glede na te ugotovitve in ocene podajamo naslednja **okvirna priporočila**:

1. Festivalski turizem ima za Tolmin pozitivne učinke in ga je vsekakor treba ohraniti in spodbujati, a ob tem paziti na njegov obseg in pogoje.
2. Izrecno odsvetujemo nadaljnje povečevanje števila festivalov na Posočju v času poletne sezone. Nasprotno, priporočamo razmislek o določenem zmanjšanju njihovega števila, pri čemer pa je bistveno ohraniti tiste, ki pritegnejo daleč največ obiskovalcev (kar najbolj velja za Metaldays), in tiste, ki prek svojih organizatorjev izrazito vpeti v lokalno okolje (npr. Sajeta). Ob teh kriterijih bi z manjšim številom festivalov zagotovili večjo kakovost bivanja v Tolminu,

manjše učinke na okolje in močnejšo vpetost festivalov v lokalne okolje – a hkrati brez bistvenega zmanjšanja števila festivalskih turistov.

3. Tedni v poletni sezoni, ki bi se z nekoliko zmanjšanim številom festivalov spet sprostili, bi lahko bili namenjeni drugim turističnim dejavnostim. Slednje se v zadnjih letih prav tako pospešeno razvijajo (tudi kot posredni pozitivni učinek festivalov) in lahko postanejo predmet izrazitejše mednarodne promocije občine Tolmin kot prepoznavnejše turistične destinacije, ki ni *samo* festivalska.
4. Nujna je dokončna ureditev komunalne infrastrukture na območju festivalov ob Sotočju, kar mora vključevati tudi klasične sanitarije. Pomembno je, da je infrastruktura, za katero se namenja turistična taksa festivalskih obiskovalcev, prinese trajne prednosti za občino, od katerih je lahko vsaj del nameni tudi za podporo aktivnostim izven festivalov. V razmislek dajemo idejo o ureditvi prostora za kampiranje z vso potrebno infrastrukturo, ki je lahko na voljo za turistične namene tudi izven festivalskega obdobja.
5. Priporočamo oblikovanje koordinatorja (povezovalca, stične točke) na ravni občine (lahko gre tudi za posameznega uslužbenca, zadolženega izrecno za to področje), ki bi skrbel predvsem za (1) usklajevanje z organizatorji festivalov in med samimi njimi, (2) usklajevanje z vsemi lokalnimi deležniki glede festivalov, (3) usklajevanje z LTO, katere vlogo bi bilo primerno ob tem jasneje opredeliti, (4) vključevanje lokalnih ponudnikov (gostinci, obrniki, umetniki, kmetje, tehniki...) v neposredno festivalsko dogajanje in vse spremljajoče aktivnosti, vključno z iskanjem dodatnih možnosti na tem področju, (5) transparentno obveščanje javnosti o vseh vidikih festivalskega dogajanja.
6. Priporočamo razumen, a tudi dovolj samozavesten dialog z organizatorji festivalov. Obe strani potrebujeta druga drugo. Tako kot nikakor ni v interesu občine, da bi se največji festival(i) selil(i) drugam, bi tudi organizatorji težko prepričali svojo ciljno publiko, da se seli na drugo lokacijo.
7. Svetujemo stalen dialog z občani, za katerega mora skrbeti vodstvo občine od podpori omenjenega koordinatorja: poudarjati pozitivne učinke festivalov na celotno lokalno skupnost in prispevati k zmanjševanju občutka odrinjenosti in krepitvi samozavesti občanov; festivalsko dogajanje je pomembno še nadalje izpostavljati kot pomemben del lokalne (samo)zavesti in identitete.

8. Dostop do obrežja Soče je bistven tudi v času festivalov – tako iz praktičnih in formalno-pravnih kot tudi iz simbolnih razlogov. V kolikor tega ni mogoče rešiti s provizoričnimi ograjami, ki obrežje Soče ločijo od ožjega festivalskega dogajanja, so v zvezi s tem nujni nedvoumni dogovori z organizatorji in njihovo dosledno izvrševanje (ki ga je treba tudi spremljati). Pri tem bi imel pomembno vlogo predvideni koordinator, ki bi turističnim skupinam na podlagi dogovora omogočal povsem neoviran prehod. V pomoč bi bila tudi ureditev kolesarskih poti.
9. Spodbujanje organizatorjev, da festivale izvajajo čim bolj trajnostno, tako z optimalno postavitvijo ozvočenja z vidika omejevanja pretiranega hrupa, kot tudi z minimalizacijo količine odpadkov in zahtevo po ločenem zbiranju. Svetujemo spodbujanje eko-orientacije festivalov. Že sedanje razlike med festivali na tem področju kažejo, da obstaja na tem prostoru še veliko prostora za izboljšanje.
10. Preučiti možnosti dodatnih oblik turizma, tudi festivalskega, ki ni vezan na poletno turistično sezono, in bi omogočal dodatne pozitivne učinke skozi celotno leto.

7 BIBLIOGRAFIJA

Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (2017): Finančni podatki in kazalniki. <https://www.ajpes.si/fipo/>.

Axelsen, Megan in Taryn Swan (2010): Designing Festival Experiences to Influence Visitor Perceptions: The Case of a Wine and Food Festival. [Journal of Travel Research](#), 49, 4, 436-450.

Bayrak, Gökce Özdemir (2011): Festival motivators and consequences: a case of Efes Pilsen Blues Festival, Turkey. *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 22, 3, 378–389.

Blešič, Ivana, Tatjana Pivac, Jasmina Bordevič, Igor Stamenković, Sava Janicević (2014): Cultural events as part of cultural tourism development. Case study: Sombor and Apatin (Serbia). *Acta geographica Slovenica*, 54, 2, 381-390.

Bracalente, Bruno, Cecilia Chirieleison, Massimo Cosignani, Luca Ferrucci, Marina Gigliotti in M. Giovanna Ranalli (2011): The economic impact of cultural events: the Umbria Jazz music festival. *Tourism Economics*, 17, 6, 1235–1255.

Camilleri, Renato in Alfred J.Vella (2010): Effect of fireworks on ambient air quality in Malta. [Atmospheric Environment](#), 44, 35, 4521-4527.

[Collins, Damian](#) Marc Parsons in Chaka Zinyemba (2014): Air quality at outdoor community events: findings from fine particulate (PM 2.5) sampling at **festivals** in Edmonton, Alberta. *International Journal of Environmental Health Research*, 24, 3, 215-225.

Crespi-Vallbona, Montserrat in Greg Richards (2014): The meaning of cultural festivals.Stakeholder perspectives in Catalunya. *International Journal of Cultural Policy*, 13, 1, 103-122.

d’Hautesserre, Anne-Mari (2011): Festival of Pacific Arts: Education in Multi-Cultural Encounters. *International Research in Geographical & Environmental Education*, 20, 4, 73-280.

Gibson, Chris in John Connell (2012): Music festivals and regional development in Australia. London: Routledge.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Gligorijević, Jelena (2014): World Music festivals and tourism: a case study of Serbia's Gucatrumpet festival. *International Journal of Cultural Policy*, 20, 2, 139–154.

[Hughes](#), Michael, [David Weaver](#) in [Christof Pforr](#) (ur.) (2015): *The Practice of Sustainable Tourism: Resolving the Paradox*. London: Routledge.

Kozorog, Miha (2009): *Antropologija turistične destinacije v nastajanju*. Ljubljana: Filozofska Fakulteta.

KOZOROG, Miha, 2012, Marginalizacija kot kontekst za interpretacijo delovanja subkulturnega festivala na lokalno skupnost. *Dve domovini* [na spletu]. 2012. Vol. 35, p. 177–188.

Kozorog, Miha (2013): *Festivalski kraji: koncepti, politike in upanje na periferiji*. Ljubljana: Filozofska Fakulteta.

Liang, Austin Rong-Da, Su-Chang Chen, Wie Tung, Wei in Chun-Chieh Hu (2013): The Influence of Food Expenditure on Tourist Response to Festival Tourism: Expenditure Perspective. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 14, 4, 377-397.

Kruger, Stefan, Cindy Rootenberg in Suria Ellis (2011): Examining the Influence of the Wine Festival Experience on Tourists' Quality of Life. *Social Indicators Research*, 111:435-452.

LTO Sotočje – Dolina Soče (2017): Poslovno poročilo 2016. https://www.dolina-soce.com/poslovne_strani/plani_in_porocila/

LTO Sotočje – Dolina Soče (2017): Statistični podatki. https://www.dolina-soce.com/poslovne_strani/statisticni_podatki/

McClinchey, Kelley A. (2008): Urban ethnic festivals, neighborhoods, and the multiple realities of marketing place. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 25, 3/4, 251-264.

Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Ministrstvo za okolje in prostor – Agencija Republike Slovenije za okolje (2017): *Kopalne vode*. <http://www.arso.gov.si/vode/kopalne%20vode/>

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Obaid, Hussein Abed, **Shamsuddin** Shahid, K. N. Basim and **Shreeshivadasan** Chelliapan (2015): Modeling of wastewater quality in an urban area during festival and rainy days. *Water Science & Technology*, 72, 6, 1029-1040.

Quinn, Bernadette (2005): Arts Festivals and the City. *Urban Studies*, 42, 5/6, 927-943.

Park, Kwang-Soo, Yvette Reisinger in Hyun-Jung Kang (2008): [Visitors' Motivation for Attending the South Beach Wine](#) and Food Festival, Miami Beach, Florida. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 25, 2, 161-181.

Picard, David in Mike Robinson (ur.) (2006): *Festivals, Tourism and Social Change: Remaking Worlds*. Clevedon: Channel View Publications.

Saayman, Melville in Riaan Rossouw (2010): The Cape Town International JazzFestival: More than just jazz. *Development Southern Africa*, 27, 2, 255-272.

Scott Karla in [Deepak Chhabra](#) (2017): Economic viability of heritage festivals in Wickenburg, Arizona (USA). *Anatolia: An International Journal of Tourism & Hospitality Research*, 28, 3, 432-443.

Shaw, Stephen, Susan Bagwell om Joanna Karmowska (2004): Ethnoscapes as spectacle: reimagining multicultural districts as new destinations for leisure and tourism consumption. *Urban Studies*, 41, 10, 1983-2000.

[Soni, Kusum](#) B.R. Bamniya, B. R. in B.K. Soni (2017): Impact of Diwali Festival on Ambient Air Quality of Udaipur - A Smart city in India. [International Journal of Life Sciences & Technology](#), 10, 6, p60-68.

Stevenson, Nancy (2016): Local festivals, social capital and sustainable destination development: experiences in East London. [Journal of Sustainable Tourism](#). 24, 7, 990-1006.

Taylor, Mathiew (2008): Buring out on Burning man. [Sierra](#), 93, 4, 30-72.

van Assche, Kristof in [Petruța Teampău](#) (2015): *Local cosmopolitanism: imagining and (re)making privileged places*. Cham: Springer.

Vecco, Marilena in Andrej Srakar (2017): Blue notes: Slovenian jazz festivals and their contribution to the economic resilience of the host cities. [European Planning Studies](#), 25, 1, 107-126.

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Vogrinc, Janez. 2008. »Pomen triangulacije za zagotavljanje kakovosti znanstvenih spoznanj kvalitativnega raziskovanja.« *Sodobna pedagogika* 56 (5): 108–124.

Weaver, David Bruce (2006): *Sustainable Tourism. Theory and Practice*. London: Routledge.

8 PRILOGE

8.1 Anketni vprašalnik

V občini Tolmin je letos potekalo več različnih festivalov, ki pritegnejo mnoge obiskovalce in tako vodi v velik obseg festivalskega turizma.

V1. Prosimo vas, da različne učinke festivalske ponudbe in festivalskega turizma na občino Tolmin ocenite z oceno od 1 do 5, tako da 1 pomeni izrazito negativen učinek, 5 pa izrazito pozitiven učinek.

a) na občino na splošno.	1 2 3 4 5	9 = ne vem
b) na vas osebno.	1 2 3 4 5	9 = ne vem
c) na gospodarstvo v občini in blaginjo občanov.	1 2 3 4 5	9 = ne vem
d) na naravno okolje.	1 2 3 4 5	9 = ne vem
e) na kulturno dogajanje v občini.	1 2 3 4 5	9 = ne vem
f) na splošno turistično ponudbo v občini.	1 2 3 4 5	9 = ne vem

V2 Prebral(a) vam bom nekaj trditev. Za vsako od njih prosim povejte, ali se z njo strinjate ali ne. (Strinja/Ne strinja/spontani odgovor ne vem)

- a) Občinske oblasti so naredile dovolj za preprečevanje negativnih učinkov festivalov
- b) Prostor, na katerem se lahko festivali odvijajo, bi bilo treba bistveno omejiti.
- c) Noben festival ne bi smel onemogočati prostega dostopa do bregov Soče
- d) Občani Tolmina bi morali biti bolj aktivno udeleženi pri turistični ponudbi festivalov

V3 Ali bi bilo primerno izjemoma dovoliti festivalsko dogajanje tudi po drugi uri zjutraj?

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

- 1 Ne, že trajanje do druge ure zjutraj preveč moti nočni mir
- 2 Ne, druga ura zjutraj naj bo skrajna meja
- 3 Da, izjemoma lahko festivali trajajo tudi dlje
- 4 Ne vem (anketar ne bere)

V4 So učinki festivalskega turizma v Tolminu danes:

- 1 Bolj negativni kot prej
- 2 Enaki kot prej
- 3 Bolj pozitivni kot prej
- 4 Ne vem (anketar ne bere)

V5 Kaj od naslednjega v največji meri velja za vaš odnos do festivalske ponudbe :

- 1 festivalsko ponudbo podpirate že od samega začetka
- 2 v zadnjih letih jo manj podpirate
- 3 v zadnjih letih jo bolj podpirate
- 4 nikoli je niste podpirali
- 5 Ne vem (anketar ne bere)

V6 Bi moralo biti festivalov v Tolminu v prihodnje?

- 1 več
- 2 toliko kot zdaj
- 3 manj
- 4 sploh nič

V7 Kaj vas v zvezi s festivali in festivalskim turizmom najbolj moti?

_____ (odprto vprašanje)

V8 Vas je kateri od festivalov v letošnjem letu prav posebno motil?

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

_____ (odprto vprašanje)

V9 Ali ste sami v letošnjem letu v kakršnikoli obliki sodelovali v turistični ponudbi v okviru festivalov?

1 Da

2 Ne (pojdi na D1)

V10 Navedite kako?

1 kot sobodajalec

2 kot gostinec

3 kot trgovec

4 kot ponudnik drugih storitev, ipd.; katerih? _____

9 ni sodeloval

DEMOGRAFSKI PODATKI

D1 Katerega leta ste rojeni?

D2 Spol anketiranca?

D3 Stopnja Izobrazbe?

D4 V katerem naselju bivate?

Bača pri Modreju

Bača pri Podbrdu

Bukovski Vrh

Čadrg

Čiginj

Daber

Dolenja Trebuša

Dolgi Laz

Dolje

Drobočnik

Gabrje

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Gorenja Trebuša
Gorenji Log
Gorski Vrh
Grahovo ob Bači
Grant
Grudnica
Hudajužna
Idrija pri Bači
Kal
Kamno
Kanalski Lom
Klavže
Kneža
Kneške Ravne
Koritnica
Kozaršče
Kozmerice
Kuk
Lisec
Ljubinj
Logaršče
Loje
Modrej
Modrejce
Most na Soči
Obloke
Petrovo Brdo
Pečine
Podbrdo
Podmelec
Polje
Poljubinj
Ponikve
Porezen
Postaja
Prapetno
Prapetno Brdo
Roče
Rut
Sela nad Podmelcem
Sela pri Volčah
Selce
Selišče
Slap ob Idrijci
Stopnik
Stržišče
Šentviška Gora
Temljine
Tolmin

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

Tolminske Ravne
Tolminski Lom
Trtnik
Volarje
Volčanski Ruti
Volče
Zadlaz - Žabče
Zadlaz - Čadrg
Zakraj
Zatolmin
Znojile
Žabče

V10 POVABILO V FOKUSNO SKUPINO! /zabeležimo načelno pripravljenost na sodelovanje in pridobimo kontakt/

8.2 Izhodiščna vprašanja z intervjuje s ponudniki storitev, vezanih na festivale

OSEBEN ODNOS (kakovost bivanja, poslovna dejavnost, lokalna identiteta)

1. Kako bi na splošno opisali **vaš odnos** do festivalov in festivalskega turizma v Tolminu? Kako jih doživljate? Kaj vam je všeč? / Kaj vas moti? Kako festivali vplivajo na vas?
2. Vpliv na vašo kakovost bivanja? / Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?

UČINKI NA OBČINO

3. Kakšni so glavni učinki teh festivalov **na kulturno življenje in kulturno dediščino**? Ju bogatijo ali siromašijo?
4. kako festivali vplivajo na vaše občutke lokalne pripadnosti? Ste nanje v čem ponosni? Se jih v čem sramujete? Se ti občutki skozi čas spreminjajo in zakaj?
5. Kakšni so po vašem mnenju glavni učinki teh festivalov **na naravno okolje**? (Pozitivni? Negativni?) / Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?

POSLOVNI VIDIKI

6. Kakšna je povezava med festivali v Tolminu in vašo poslovno dejavnostjo? Kaj konkretno imate od njih? Kakšne koristi? Kakšno škodo?
7. Kako festivali vplivajo na vašo poslovno dejavnost? Na katere vidike vaše ponudbe vplivajo festivali in kako natančno?
8. Katere storitve iz vaše ponudbe koristijo pri vas udeleženci festivalov? In v kakšnem obsegu?
9. Kakšen je neto finančni učinek festivalov na vašo dejavnost (zaradi festivalov povečani prihodki minus zaradi festivalov povečani stroški) – kot delež in kot absolutna številka? Skupno na letni ravni? Kolikšen je pri tem vpliv posameznega festivala oziroma njegovih udeležencev? Kolikšna je razlika med festivalsko sezono in preostalim delom leta?
10. Kako bi na vaše poslovanje vplivala še dodatna širitev festivalskega turizma v Tolminu? Kaj pa njegovo zmanjševanje? Kakšen obseg bi bil za vaše poslovanje optimalen?

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

11. Kakšen pa je po vašem mnenju vpliv festivalov ne samo na vas, ampak na gospodarstvo in gospodarski razvoj v občini na splošno? Na poslovne priložnosti?

PRIHODNOST

12. Kaj bi treba glede festivalov v Tolminu **storiti v prihodnje**? Kako bi morala občina po vašem mnenju ravnati?
13. Kako bi lahko **izboljšali njihove gospodarske** učinke?
14. Kako bi lahko vanje bolj **vključili lokalno prebivalstvo**? Kakšni ukrepi konkretno?
15. (Samo če intervjuvanec izpostavi kakšen negativen učinek:) Kako bi lahko preprečili ali vsaj **omejili njihove negativne učinke**? Kakšni ukrepi konkretno?

ZA KONEC

16. Bi dodali še kaj pomembnega v zvezi s festivali in festivalskim turizmom, kar je bilo morda izpuščeno (ali premalo poudarjeno)?

8.3 Izhodiščna vprašanja za fokusne skupine

NJIHOV OSEBEN ODNOS (kakovost bivanja, poslovna dejavnost, lokalna identiteta)

1. Kako bi na splošno opisali **vaš odnos** do festivalov in festivalskega turizma v Tolminu? Kako jih doživljate? Kaj vam je všeč? / Kaj vas moti? Kako festivali vplivajo na vas?
2. Vpliv na vašo kakovost bivanja? / Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?
3. Na vašo dejavnost (ali ste povezani z organizacijo festivalov, izvedbo, ponudba – kot gostinec ipd?) / Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?
4. ste se jih kdaj udeležili? / kaj vam je bilo všeč, zakaj ste šli tja / (spremembe skozi čas)
5. kako festivali vplivajo na vaše občutke lokalne pripadnosti? Ste nanje v čem ponosni? Se jih v čem sramujete? Se ti občutki skozi čas spreminjajo in zakaj?

VPLIV NA RAVNI LOKALNEGA OKOLJA / OBČINE (kakovost bivanja, gospodarski učinki, okoljski učinki, kulturni učinki)

6. Kaj pa na splošno, kako se vam zdi, da festivali vplivajo ne samo na vas, ampak na občino in vaše lokalno okolje kot celoto? (glavni učinki, pozitivni, negativni...)
7. **kakovost bivanja občanov** Tolmina? (Pozitivni? Negativni? Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?)
8. Kakšni so glavni **gospodarski učinki** teh festivalov:
  - tj. na podjetja v občini,
  - na samo občino - na materialno blaginjo občanov?(Pozitivni? Negativni? Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?)

Izpostavljenost občine Tolmin obremenitvam festivalskega turizma

9. Kakšni so po vašem mnenju glavni učinki teh festivalov **na naravno okolje**? (Pozitivni? Negativni?) / Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?
  - a. Ali in kako prispevajo k onesnaževanju (voda, zemlja, zrak; onesnaževanje s hrupom, svetlobo...)? Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?
  - b. Ali ogrožajo naravno dediščino, živalske ali rastlinske vrste, podobo okolja? Kakšne druge okoljske obremenitve prinašajo? Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?

10. Kakšni so po vašem mnenju glavni učinki teh festivalov **na kulturno dediščino**? Ali ogrožajo kulturno dediščino? Jo v čem bogatijo?
  - a. Kakšni so glavni učinki teh festivalov, tj. **na kulturno življenje** v občini? Ga bogatijo? Morda siromašijo – v čem natančno? Se ti učinki skozi čas spreminjajo in zakaj?

KAJ NAREDITI V PRIHODNJE?

11. Kaj bi glede festivalov v Tolminu **storiti v prihodnje**? Kako bi morala občina po vašem mnenju ravnati?

12. Kako bi lahko vanje bolj **vključili lokalno prebivalstvo**? Kakšni ukrepi konkretno?

13. Kako bi lahko preprečili ali vsaj **omejili njihove negativne učinke**? Na **naravno** okolje? Na **kulturno dediščino**? Na **kakovost življenja** ljudi? Kakšni ukrepi konkretno?

14. Kako bi lahko **izboljšali njihove gospodarske učinke**?

ZA KONEC

15. Bi dodali še kaj pomembnega v zvezi s festivali in festivalskim turizmom, kar je bilo morda izpuščeno (ali premalo poudarjeno)?